

International periodic scientific journal

—*ONLINE*

www.modscires.pro

Indexed in
INDEXCOPERNICUS

MODERN Scientific Researches

Issue №4
Vol.2
May 2018

With the support of:

Institute of Sea Economy and Entrepreneurship

Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)

Ukrainian National Academy of Railway Transport

State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)

Lugansk State Medical University

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education

Alecu Russo State University of Bălți

Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences

Odessa Research Institute of Communications

Published by:

Yolnat PE, Minsk, Belarus

UDC 08
LBC 94

Editor: candidate of technical sciences Kuprienko Sergey

Editorial board: More than 140 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

UDC 08
LBC 94

Published by:

Yolnat PE,

Minsk, Belarus

e-mail: editor@modscires.pro

The publisher is not responsible for the validity of the information or for any outcomes resulting from reliance thereon.

Editorial board:

Bukharin Irina, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russian

Grebneva Nadezhda, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russian

Gritsenko Svetlana, Doctor of Biological Sciences, Associate professor, Russian

Kalenik Tatiana, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia

Knyazeva Olga, Doctor of Biological Sciences, Associate professor, Russian

Kuhar Elena, Doctor of Biological Sciences, Kazakhstan

Moiseykina Lyudmila, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia

Nefed'eva Elena, Doctor of Biological Sciences, Associate professor, Russian

Sentyabrev Nikolai, Doctor of Biological Sciences, Professor, Academician, Russian

Testov Boris, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russian

Tungushbaeva Zina, Doctor of Biological Sciences, Kazakhstan

Fateeva Nadezhda, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russian

Vozhegova Raisa, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Denisov Sergey, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia

Zhovtonog Olga, Doctor of Agricultural Sciences, Ukraine

Kostenko Vasily, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Kotliarov Vladimir, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russian

Morozov Aleksey, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Patyka Nikolay, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Rebezov Maxim, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russian

Tarariko Yuri, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Jiri Hlahula, Doctor of Geological-mineralogical Sciences, Professor, Czech Republic

Fedorishin Dmytro, Doctor of Geological-mineralogical Sciences, Professor, Ukraine

Animitsa Eugene, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Academician, Russian

Sukhova Maria, Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor, Russia

Kokebaeva Gulzhauhar, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakhstan

Otepova Gulmira, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakhstan

Trigub Peter, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine

Volgireva Galina, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Russia

Antrapteva Nadezhda, Doctor of Chemistry, Professor, Academician, Soros Associate Professor, Ukraine

Bazheva Rima, Doctor of Chemistry, Professor, Russian

Grizodub Alexander, Doctor of Chemistry, Professor, Ukraine

Ermagambetov Bolat, Doctor of Chemistry, Professor, Kazakhstan

Tarasenko Larisa, Doctor of Social Sciences, Professor, Russian

Averchenkov Vladimir, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Antonov Valery, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Bykov Yuri, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Goncharuk Sergey, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Russian

Zakharov Oleg, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia

Capitanov Vasily, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine

Kalaida Vladimir, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Russian

Kovalenko Petr, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Kopey Bogdan, Doctor of Technical Sciences, Ukraine

Kosenko Nadezhda, Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Russia

Kruglov Valeriy, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Russian

Kuderin Marat, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan

Lomotko Denis, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Lebedev Anatoly, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Makarova Irina, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Morozova Tatiana, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Rokochinsky Anatoly, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine

Romashchenko Mikhail, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Anatoliy Pavlenko, Doctor of Technical Sciences, professor, Ukraine

Pachurin Herman, Doctor of Technical Sciences, professor, academician, Russian

Pershin Vladimir, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Piganov Mikhail, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Polyakov Andrey, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Popov Viktor, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Sementsov Georgiy, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Sukhenko Youri, Doctor of Technical Sciences, professor, Ukraine

Sergey Ustenko, Doctor of Technical Sciences, associate professor, Ukraine

Habibullin Rifat, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Chervonyi Ivan, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Shayko-Shaikovsky Alexander, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Shcherban Igor, Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Russia

Maxine Victor, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Ukraine
Vizir Vadim, Doctor of Medical Sciences, Professor, Ukraine
Fedyanina Lyudmila, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian
Akhmadiev Gabdulhat, Doctor of Veterinary Science, Professor, Academician, Russian
Shevchenko Larisa, Doctor of Veterinary Science, Professor, Ukraine
Voloh Dmitry, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine
Georgievsky Victor, Doctor of Pharmacy, Professor, Academician, Ukraine
Gudzenko Alexander, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine
Tikhonov Alexander, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine
Shapovalov Valery, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine
Shapovalova Victoria, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine
Shapovalov Valentin, Candidate of Pharmaceutical Sciences, Associate Professor, Ukraine
Ryschenko Oksana, Candidate of Pharmaceutical Sciences, Associate Professor, Ukraine
Orlov Nikolai, Doctor of Public Administration, Associate Professor, Ukraine
Velichko Stepan, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ukraine
Gavrilenko Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian
Gilev Gennady, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian
Dorofeev Andrey, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian
Karpova Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian
Nikolaeva Alla, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian
Sidorovich Marina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ukraine
Smirnov Evgeny, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian
Fatihova Alevtina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician, Russian
Fedotova Galina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician, Russian
Hodakova Nina, Doctor of Pedagogical Sciences, Russia
Chigirinskaya Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russia
Churekova Tatyana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian
Demidova V., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Ukraine
Mogilevskaya I., Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Ukraine
Lebedeva Larisa, Candidate of Psychology, Associate Professor, Russia
Hrebina Svetlana, Doctor of Psychology, Professor, Russian
Maltseva Anna, Doctor of Social Sciences, Associate Professor, Russia
Stegny Vasiliy, Doctor of Social Sciences, Professor, Russian

Kirillova Elena, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Ukraine
Blatov Igor, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Russian
Kondrashov Dmitry, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Russia
Malakhov A., Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
Lyalkina G., Doctor of Physics and Mathematics, Professor, Academician, Russian
Vorozhbitova Alexandra, Doctor of Philology, Professor, Russian
Lytkina Larisa, Doctor of Philology Associate Professor, Russia
Popova Taisia, Doctor of Philology, Professor, Russian
Kovalenko Elena, Doctor of Philosophy, Professor, Russian
Svetlov Viktor, Doctor of Philosophy, Professor, Russian
Maydanyuk I., Doctor of Philosophy, Associate Professor, Ukraine
Lipich T., Doctor of Philosophy Associate Professor, Russia
Stovpets A., Candidate of Philosophy, Associate Professor, Ukraine
Stovpets V., Candidate of Philology, Associate Professor, Ukraine
Bezdenzhnykh Tatyana, Doctor of Economics, Professor, Russia
Granovskaya Ludmila, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine
Dorokhina Elena, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Russian
Klimova Natalia, Doctor of Economics, Professor, Russia
Cochinev Yuriy, Doctor of Economics, Professor, Russia
Kurmaev Petr, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine
Lapkina Inna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician, Ukraine
Pakhomov Elena, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Russian
Reznikov Andrey, Doctor of Economics, Professor, Russia
Savelyeva Nelly, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia
Sokolova Nadezhda, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Russian
Streltsova Helena, Doctor of Economics, Professor, Russia
Rilov Sergey, Candidate of Economic Sciences, Professor, Ukraine
Batyrgareeva Vladislav, Doctor of Law, Ukraine
Getman Anatoly, Doctor of Law, Professor, Academician, Ukraine
Kafarski Vladimir, Doctor of Law, Professor, Ukraine
Kirichenko Alexander, Doctor of Law, Professor, Ukraine
Stepenko Valeriy, Doctor of Law, Associate Professor, Russia
Tonkov Evgeny, Doctor of Law, Professor, Doctor of Education, Russia
Shepitko Valery, Doctor of Law, Professor, Academician, Ukraine
Shishka Roman, Doctor of Law, Professor, Ukraine
Yarovenko Vasily, Doctor of Law, Professor, Russian
Latygina Natalia, doctor of political sciences, Professor, Ukraine
Syrota Naum, Doctor of Political Sciences, Professor, Russian

Information for Authors

Requirements for articles:

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

PEдагоGY, PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY / ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ И СОЦИОЛОГИЯ

General and preschool pedagogy Общая и дошкольная педагогика

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-009> 9
GENDER SOCIALIZATION OF ORPHANS IN IN BOARDING SCHOOLS OF UKRAINE (1950-1980)
ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ-СИРІТ В ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ (1950-1980-ТІ РР.)
Bilavych G.V. / Билович Г.В.

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-022> 15
THE CONTENTS OF WORK OF TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION ON
PHYSICAL DEVELOPMENT IN MODERN EDUCATIONAL PROGRAMS
СОДЕРЖАНИЕ РАБОТЫ ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ
ПО ФИЗИЧЕСКОМУ РАЗВИТИЮ В СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММАХ
Gordienko N.V. / Гордиенко Н.В., Lysogor TG / Лысогор Т.Г.

Theory and methods of education, upbringing and education Теория и методика учебы, воспитания и образования

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-006> 18
DIDACTIC GAMES IN ECOLOGICAL EDUCATION OF YOUNGER SCHOOLBOYS
ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ ПО ЭКОЛОГИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ
Mikeroва G.G. / Микерова Г.Г., Batalova E.V. / Баталова Е.В.

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-017> 22
SELF-EDUCATION STRATEGIES OF ESP TEACHERS
САМООСВІТНІ СТРАТЕГІЇ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ
Chuenko V. L. / Чуєнко В.Л.

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-018> 28
INCREASING THE QUALITY OF PREPARING DOCTORS THROUGH USING MODERN
EDUCATIONAL PROGRAMS AND INFORMATION AND TELECOMMUNICATION
TECHNOLOGIES
ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ
ПРОГРАМ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Vasilyeva L.I. / Васильева Л.И., Yehudina Y.D. / Єзудина Є.Д., Kalashnykova O.S. / Калашникова О.С.,
Ivchina N.A. / Івчина Н.А., Sapozhnychenko L.V. / Сапожниченко Л.В.

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-023> 34
CASE-STUDY METHOD AS A FORM OF INTERACTIVE COMMUNICATION IN PROFESSIONAL
ENGLISH TEACHING
КЕЙС-МЕТОД ЯК ФОРМА ІНТЕРАКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ У НАВЧАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
Dyndarenko O.A. / Диндаренко О.А.

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-024> 42
DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN THE MODERN YOUTH WORLDVIEW FORMATION
IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH
РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОЇ
МОЛОДІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
Gryzhenko H. Yu. / Гриженко Г. Ю.

- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-027> 47
IMPLEMENTATION OF THE INTEGRAL PRINCIPLE FOR THE PREPARATION OF FUTURE MASTERS OF CULTURE
ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПРИНЦИПУ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ КУЛЬТУРОЛОГІЇ
Voropova N.S. / Воронова Н.С.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-028> 51
FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES
ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ
Koren E.V. / Корень Е.В.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-031> 56
CREATIVITY AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE FOR FUTURE MUSIC TEACHERS
КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ
Moroz M.O. / Мороз М.О.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-032> 64
ASSESSMENT AS A MEANS OF ENHANCING STUDENTS' MOTIVATION IN THE ESP COURSE
ОЦІНЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ
Chuenko V. L. / Чуєнко В.Л.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-034> 68
CULTURAL APPROACH FOR FUTURE SOCIAL WORKERS' TRAINING TO PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE MULTICULTURAL SOCIETY
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
Riabova Yu. M. / Рябова Ю. М.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-038> 74
DEVELOPING SOFT SKILLS IN UNIVERSITY STUDENTS
РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ
Ostafiychuk O.D. / Остафійчук О.Д.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-043> 79
MOTIVATION TO STUDYING AS THE ONE OF THE FACTORS OF THE INFLUENCE ON FORMING THE ABILITY TO CREATIVE AND INNOVATIVE ACTIVITY OF FUTURE PHYSICAL TRAINING TEACHERS
МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ, ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО КРЕАТИВНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
Lysenko L.L. / Лисенко Л.Л.
- <https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-061> 88
THE PROBLEM OF EDUCATION OF MIGRANT CHILDREN IN PRIMARY SCHOOL
ПРОБЛЕМА ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ МИГРАНТОВ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ
Smirnova R. / Смирнова Р.В.

General psychology Общая психология

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-035> 92

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF FAMILIES WITH ADOLESCENTS INCLUDED TO SUICIDAL BEHAVIOR

ПСИХОЛОГІЧЕСЬКЕ СОПРОВОЖДЕННЯ СЕМЕЙ С ПОДРОСТКАМИ, СКЛОННИМИ К СУИЦИДАЛЬНОМУ ПОВЕДЕННЮ

Serdyukova E.F. / Сердюкова Е.Ф. Sharovalova M.L. / Шаповалова М.Л.

Psychology of work and engineering psychology Психология труда и инженерная психология

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-053> 96

MANAGEMENT OF PERSONNEL OF ISOLATED PROFESSIONAL GROUPS: SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ІЗОЛЬОВАНИХ КОЛЕКТИВІВ

Goncharuk I.P. / Гончарук І.П.

Medical psychology Медицинская психология

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-040> 100

DETERMINATION OF PROFESSIONAL DEFORMATIONS AND DESTRUCTIONS

ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНИХ ДЕФОРМАЦІЙ ТА ДЕСТРУКЦІЙ

Astremska I.V. / Астремська І.В.

Social, legal, pedagogical and special psychology Социальная, юридическая, педагогическая и специальная психология

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-057> 107

GENDER PREFERENCES OF PROFESSIONAL CHOICE SPECIALITY OF 9TH FROM STUDENTS OF SECONDARY SCHOOL

ГЕНДЕРНІЕ ПРЕДПОЧТЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛЬНОГО ВИБОРА УЧАЩИХСЯ 9-Х КЛАССОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Mazur E. N. / Мазур Е.Н.

Interactive educational technologies and innovations in the field of education Интерактивные технологии обучения и инновации в области образования

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-039> 112

USE OF MOBILE APPS FOR LANGUAGE TEACHING OF STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALITIES

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Demidenko A.I. / Демиденко А.И.

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ И СПОРТ

Physical culture, physical education of different population groups Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/be4-218-005> 119

ATHLETES' PHYSICAL WORKING CAPACITY CHARACTERISTICS VERSUS DIFFERENT AMOUNT OF ENDURANCE EXERCISES IN TRAINING PROCESS

ПАРАМЕТРИ ФИЗИЧЕСКОЙ РАБОТОСПОСОБНОСТИ СПОРТСМЕНОВ С РАЗЛИЧНОЙ ДОЛЕЙ НАГРУЗОК НА ВЫНОСЛИВОСТЬ В ТРЕНИРОВОЧНОМ ПРОЦЕССЕ

Rorova I.E. / Попова И.Е.

УДК 159:342.726

**GENDER SOCIALIZATION OF ORPHANS IN IN BOARDING SCHOOLS
OF UKRAINE (1950-1980)****ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ-СИРІТ В ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ
УКРАЇНИ (1950-1980-ТІ РР.)****Bilavych G.V./ Билавич Г.В.***d.p.s., prof. / д.п.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-1555-0932

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Shevchenka Str., 57, 76018

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, 76018

Анотація. У статті досліджено та доведено актуальність питання гендерної соціалізації дітей у школах інтернатах. Гендерна соціалізація дітей – процес і результат загального й психофізіологічного розвитку особистості, індивідуальності дівчинки/хлопчика відповідно до вікових особливостей дорослішання, в реальній життєдіяльності, що здійснюється в системі взаємин із дорослими, однолітками своєї й протилежної статі та самим собою.

Ключові слова: діти, гендерна соціалізація, гендерна соціалізованість, сироти, школи-інтернати.

Вступ. Сирітство як соціальне явище завжди існувало в процесі розвитку людського суспільства, є, на жаль, невід'ємним елементом цивілізації; воно зумовлене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, які залишилися без догляду батьків внаслідок позбавлення їх батьківських прав, визнання у встановленому порядку батьків недієздатними, безвісно відсутніми тощо. Сюди відносять також дітей, батьки яких не позбавлені батьківських прав, але фактично не здійснюють турботу про своїх дітей. Останній вид – соціальне сирітство – сьогодні набуває особливо загрозливих для України темпів розвитку. За офіційними даними, у системі дитячих інтернатів України нині перебувають 106000 осіб, при цьому 92% з них мають родину, і лише 8% дітей в інтернатах – сироти; 17% з усіх дітей в інституціях мають інвалідність, усі інші – звичайні діти, чиї батьки за різних обставин не здатні забезпечити їм гідного піклування і виховання в родині; діє 751 інтернатний заклад для дітей, таким чином, 1,5% дитячого населення перебуває в інтернатах, де в одному закладі живуть та виховуються 100-300 дітей (по 6-16 дітей у кімнаті) (для порівняння: в Австрії, Норвегії – 0,1% дітей в інтернатах, у Польщі, Болгарії, Румунії, Молдові – 0,5% дітей в інституціях, в одному закладі мешкає 6-12 дітей) [4]. Поза цією офіційною статистикою перебувають ті діти, які жебракують, живуть поза сім'єю, не мають належного рівня освіти та виховання. Отже, сирітство є однією з ключових соціальних проблем українського суспільства. Одним із пріоритетних завдань соціального виховання в інтернатних закладах освіти є підготовка дитини до самостійного життя. На жаль, сьогодні школи-інтернати не реалізують такого завдання.

Попри те, що українські вчені досить глибоко вивчали проблеми соціального виховання особистості: соціальну сутність виховання (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, А. Макаренко, Г. Лактіонова, В. Оржеховська, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), історичні аспекти розвитку соціальної педагогіки та соціальної роботи (Р. Волянчук, Т. Завгородня, О. Карпенко, Л. Ковальчук, І. Комар, В. Костів, В. Курило, І. Курляк, В. Поліщук, Б. Ступарик, Н. Султанова, О. Сухомлинська, Л. Фуштей, Л. Цибулько, К. Чертова, О. Янкович та ін.), діяльність опікунських інституцій у Польщі (С. Бадора, Д.-К. Мажец, М. Стельмахович та ін.), історико-педагогічні аспекти розвитку соціального виховання в Україні в другій половині ХХ століття (А. Бондар, М. Грищенко, М. Константинов, Є. Мединський, І. Пługатор, Л. Селюкова, С. Хлебик, С. Чавдаров та ін.) тощо, тема, порушена в назві статті, цілісно не відображена в їхніх працях.

Мета статті – проаналізувати досвід гендерної соціалізації дітей-сиріт в інтернатних закладах освіти України шляхом участі їх у суспільно корисній праці (1960 – 1980-ті роки).

Основний текст. В Україні на різних етапах суспільного розвитку завжди були групи дітей, які потребували державної допомоги та підтримки. Задля цього (з 1956 р.) створені особливі заклади суспільного виховання дітей (дитячі притулки, дитячі будинки, дитячі колонії, комуни, загальноосвітні школи-інтернати, санаторні школи-інтернати, школи соціальної реабілітації, гімназії-інтернати, ліцеї-інтернати, навчально-реабілітаційні центри тощо). Відомо, що ця категорія дітей – найбільш вразлива частина суспільства, яка потребує постійної опіки, захисту, допомоги та підтримки. Звідси – одне з наріжних завдань інтернатних закладів освіти – окрім іншого, допомогти дитині отримати ті знання, уміння, навички, які сприятимуть її інтеграції в соціумі, підготувати до практичного самостійного життя. З огляду на те, що чинні системи інтернатної освіти на початку ХХІ сторіччя стоять перед необхідністю якісних змін, модернізації систем інтернатної освіти, є потреба у творчому застосуванні вітчизняного продуктивного досвіду, який склався впродовж кількох десятиріч в українських закладах інтернатного типу і полягав у залученні вихованців до суспільно корисної праці, включення їх до продуктивної праці, опануванні певною професією, іншими словами, підготовці до практичного життя.

Дослідниця І. Пługатор слушно зауважує, що впродовж 1956-1985 рр. відбулися істотні зміни в структурі закладів державної опіки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у напрямі розбудови мережі інтернатних закладів, що відповідало загальносоюзній стратегії опіки, та призвело до створення системи опіки в Україні. Держава стає фактично основним суб'єктом у ділянці опіки та соціального виховання, середня загальноосвітня школа залишалася провідною в опікунській діяльності держави [5].

З другої половини 1950-х рр. з'явилася низка освітніх, урядових, партійних постанов, законів, розпоряджень, які спрямовували й регламентували створення і розвиток державної системи інтернатних закладів

освіти. В Україні, у різних її регіонах, виникає низка своєрідних освітніх оаз – моделей розвитку сільських шкіл-інтернатів, які були зорієнтовані на підготовці випускників до праці в сільському господарстві та мали практичне спрямованість.

Прикладом може слугувати Добровеличківська школа-інтернат, що на Кіровоградщині, яка була заснована 25 серпня 1956 року як перша в регіоні трудова політехнічна школа-інтернат з виробничим навчанням. Її очолив педагог-гуманіст, педагог-новатор, згодом заслужений вчитель УРСР Василь Якович Нога, який віддав їй 23 роки життя. Навчатися в Добровеличківській школі-інтернат було престижно.

За керівництва В. Ноги, який творчо використав педагогічну спадщину А. Макаренка та сам був послідовником свого земляка В. Сухомлинського, у школі-інтернаті вибувалася чітка система трудового виховання та залучення учнів до продуктивної праці. У школі працювали швейна і столярна майстерні, де діти здобували професійні навички. Як наслідок – юнаки та дівчата були добре підготовлені до майбутнього дорослого життя. Праця не стояла на заваді школярам: у вільний від навчання час вони працювали в господарстві, у якому було 50 га землі, 20 корів, понад 300 свиней, власна пасіка, 6 автомашин, трактори та шкільний автобус. Наявність техніки уможливило, окрім підготовки аграріїв, готувати ще й водіїв сільськогосподарських машин, автотранспорту. Це забезпечував шкільний автогурток, у розпорядженні якого було чотири одиниці техніки, фактично кожен випускник здобував навички керування автомобілем чи трактором. Устаткування для переробки кормів за відповідну плату використовували для надання послуг селянам. Дівчатка, що здобували професію швеї, у шкільній швейній майстерні виконували різні замовлення від населення. Також місцевим мешканцям реалізували і залишки рослинної та тваринної продукції [2, с. 82].

Відомо, що гендерна соціалізація дітей – процес і результат загального й психосексуального розвитку особистості, індивідуальності дівчинки/хлопчика відповідно до вікових особливостей дорослішання, в реальній життєдіяльності, що здійснюється в системі взаємин із дорослими, однолітками своєї й протилежної статі та самим собою. Саме на шкільні роки припадає основний період формування гендерної культури, громадянських цінностей, самоусвідомлення себе чоловіком або жінкою [7, с. 107].

У формуванні гендерних цінностей важлива роль належить сімейному вихованню, адже саме в сім'ї у світогляді зростаючої особистості формуються базові уявлення щодо поняття маскулінного і фемінного. Тому за умов виховання дітей-сиріт в інтернатних закладах освіти так важливо було забезпечити необхідну певну установку на цілеспрямоване гендерне виховання учня, усвідомлення високої відповідальності за підготовку юнака або дівчини, формування у випускників гендерної чуйності та культури. У цьому процесі педагоги провідну роль відводили участі дітей у суспільно корисній праці, господарське виховання стає тією цариною, яка слугує гендерній соціалізації дівчаток і хлопчиків. Багаторічний досвід діяльності Добровеличківської школи-інтернату засвідчив успішність цього процесу.

Важливо зазначити, що учні працювали на полі спільно, що впливало на гендерну соціалізацію дівчаток і хлопчиків. Педагоги школи (учителі, вихователі) заохочують хлопчиків до самовираження й активності, дівчинок – до слухняності і старанності, охайного зовнішнього вигляду; на нашу думку, тут домінували форми соціального виховання, що спиралися більше на маскулінні засоби спілкування. Так, до прикладу, залучаючи юнаків-старшокласників до зведення навчальних приміщень школи, директор та педагогічний колектив у такий спосіб заохочували виявлення мужності, формували в них почуття майбутнього господаря, чоловіка-сім'янина, який у житті має звести дім. До слова, за керівництва В. Ноги було побудовано три корпуси, гаражі, майданчики, господарські будівлі, гуртожиток, восьмиквартирний будинок для вчителів.

Дівчатка, доглядаючи корів, свиней, обробляючи землю, готувалися стати господинями, які готові в майбутньому успішно вести домашнє господарство. У процесі спільної суспільно корисної праці, навчальних занять, проведення відпочинку та дозвілля, мандрівок, урешті, перебування впродовж багатьох років під одним дахом, відбувалося взаємопроникнення маскуліного та фемінного начал, що істотно впливало на гендерну соціалізацію. Дівчата/хлопці, а також вчителі/вихователі поступово ставали партнерами, що спільно й активно планують зміни, оцінюють якість досягнутого, відкрито обговорюють конфлікти і знаходять способи їхнього розв'язання, доброта, толерантність, м'якість, делікатність, взаємоповага витісняють агресію. Сама організація навчально-виховного процесу в Добровеличківській школі-інтернаті передбачала відкритість і гнучкість, можливість експериментів і альтернативних рішень поряд із традиційними.

Важливо зазначити, що досвід цієї школи вивчали та творчо використовували не тільки в Україні, тодішньому Радянському Союзі, а й за кордоном. Так, до прикладу, у листопаді 1967 р. з Болгарії прибула на екскурсію група, яка вивчила і започаткувала на своїй батьківщині досвід Добровеличківської школи-інтернату у використанні на уроках технічних засобів навчання.

Для хлопчиків-вихованців школи-інтернату незмінним ідеалом, до якого вони прагнули в дорослому житті, був їхній директор – талановитий педагог, послідовник В. Сухомлинського. За успіхи на освітянській ниві В. Нога отримав звання Заслуженого вчителя України, а також нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, «Знак пошани», «Відмінник народної освіти України», «Відмінник народної освіти СРСР». Дослідниця авторських шкіл в Україні М. Проц наголошує, що в уявленнях самого В. Ноги, селянина з діда-прадіда, прив'язаність до землі і свого коріння була цілком природною для дітей, позбавлених батьківської опіки. Тож він без вагань визначив головну мету закладу: через розвиток природних трудових навичок підготувати школярів до дорослого життя. Тому навчання та щоденна господарська праця стали сенсом життєдіяльності для вихованців Добровеличківської школи-інтернату, функціонування якої ґрунтувалося на новітніх досягненнях психолого-педагогічної науки, що лягли в основу

творчої програми, виробленої колективом однодумців. Добровеличківська школа-інтернат невдовзі стала самодостатнім суб'єктом господарювання, який надавав широкий спектр послуг не лише своїм вихованцям, а й сільській громаді [6, с. 33-34].

Таким чином, школа-інтернат являла собою не тільки освітній заклад, а й виконувала важливі соціальні функції – забезпечувала підготовку своїх випускників до дорослого практичного життя, педагоги навчали дітей, як заробляти трудову копійку, господарського розрахунку, використовувати зароблені гроші. Шкільні прибутки використовувалися для відтворення матеріальної бази, внутрішнього самозабезпечення, облаштування побуту, організацію дозвілля та харчування дітей, придбання одягу. За власні кошти було споруджено спортивну залу та їдальню на 600 місць, забезпечено ТЗН навчальний процес [3, с. 3].

Зазначимо, що впродовж своєї історії Добровеличківська школа-інтернат пізнала і час становлення та розквіту, час визнання та слави (1950-1980-ті роки), час деякого занепаду. З певних причин школа, на жаль, втратила авторитет та визнання. Але за останні роки директорів та працівникам закладу вдалося кардинально змінити ситуацію. Школа стає конкурентоспроможною серед закладів району, збільшилась кількість дітей, підвищилася якість знань, змінилися пріоритети роботи. Нині навчально-виховний процес у школі забезпечують 18 вчителів та 9 вихователів; 196 вихованців навчаються в 11 класах; школа працює за кабінетною системою; є сучасний комп'ютерний клас; поглиблено вивчається інформатика. Очолює педагогічний колектив К. Ковальська[1]. Утім, суспільно корисна праця як засіб навчання та виховання сьогодні не використовується в щоденній практиці Добровеличківської школи-інтернату.

Висновки. Таким чином, школи-інтернати з пріоритетною орієнтацією на суспільно корисну та продуктивну працю, що розвивалися впродовж 1950-1980-тих років у руслі радянської освітньої політики щодо політехнізації школи, посилення її зв'язків із життям та підготовки учнів до виробничої діяльності, виконували одне із важливих завдань соціального виховання – забезпечували гендерну соціалізацію юнаків та дівчат. Такі виховні моделі базувалися на участі учнів у продуктивній праці, створенні шкільної матеріально-технічної бази, співпраці учнівських бригад з трудовими колективами тощо. Вважаємо, що теоретичні і практичні здобутки діяльності педагогів-новаторів, які очолювали школи-інтернати досліджуваного нами періоду, сьогодні мають значний потенціал для творчого використання за умов модернізації сучасної системи освіти, розбудови Нової української школи, їх треба глибоко й всебічно вивчати, популяризувати.

Література:

1. Історична довідка – Добровеличківська загальноосвітня школа [Електронний ресурс]. Режим доступу: dvinternat.edukit.kr.ua/istorichna_dovidka/
2. Калініченко Н. А. Сучасники В. О. Сухомлинського / Н. А.

Калініченко, Г. М. Перебийніс. – Кіровоград : Народне слово, 1998. – 260 с.

3. Колесніченко В. Життя, віддане людям / В. Колесніченко // Сільське життя (Добровеличівський район). – 2003. – № 71. – 6 вересня. – С. 3.

4. Реформа інтернатів: як покінчити з радянським пережитком? – [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://zik.ua/news/2018/02/01/reforma_internativ_yak_pokinchty_z_radyanskym_perezhytkom_1256679

5. Плугатор І. Б. Теорія і практика опіки дітей і молоді в Україні (1945-1990 рр.): Автореф. дис ... канд. пед. наук / І. Б. Плугатор. – Івано-Франківськ : б. в., 2007. – 20 с.

6. Проц М. Педагоги-новатори України : [навч. посіб.] / Марта Проц. – Львів : Бадікова Н. О., 2015. – 148 с.

7. Bilavych H., Korinna H, Karnaukh L. Psycho-Pedagogical Diagnostics of Senior Preschoolers' Gender Socialization Level // Science and Education. – 2018. – №2. – 107-112.

Abstract. *The orphanhood as the social phenomenon exists in any society: always were, there will be children who for various reasons remain without parents, and their development happens or in other family, or in the establishments which are specially created for this purpose. This article outlines the main reasons, which directly influence on Ukrainian family and as a result cause a considerable amount of negative effects. The paper deals with the issue of gender socialization of children, which is considered as a process and a result of general and psychosexual development of a personality, the girl's / boy's individuality according to the age peculiari-ties of maturation, carried out in the system of relations with adults and peers of both genders.*

Keywords: *children, gender socialization, orphans, boarding schools.*

References:

1. Istorychna dovidka – Dobrovelychkivska zahalnoosvitnia shkola [Historical background - Dobrovelichkivska secondary school]. URL: dvinternat.edukit.kr.ua/istorichna_dovidka/

2. Kalinichenko N. A. (1998). Suchasnyky V. O. Sukhomlynskooho [Contemporaries of V.O. Sukhomlynsky]. Kirovohrad : Narodne slovo, 1998, p.260.

3. Kolesnichenko V. (2003). Zhyttia, viddane liudiam [Life devoted to people]. *Silske zhyttia*. [Rural life (Dobrovelychiv district)], issue 71, 6 veresnia, p. 3.

4. Reforma internativ: yak pokinchty z radianskym perezhytkom? [Boarding-house reform: how to end the Soviet relic?]. URL: https://zik.ua/news/2018/02/01/reforma_internativ

5. Pluhator I. B. (2007). Teoriia i praktyka opiky ditei i molodi v Ukraini (1945-1990 rr.) [Theory and practice of burning children and young people in Ukraine (1945-1990)]. Ivano-Frankivsk, p. 20.

6. Prots M. (2015). Pedahohy-novatory Ukrainy [Educators-innovators in Ukraine]. Lviv: Badikova N.O, p.148.

Bilavych H., Korinna H, Karnaukh L. (2018). Psycho-Pedagogical Diagnostics of Senior Preschoolers' Gender Socialization Level . *Science and Education*, issue 2, pp. 107-112. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-2-14>

Стаття надіслана: 6.05.2018

© Білавич Г.В.

**THE CONTENTS OF WORK OF TEACHERS OF PRESCHOOL
EDUCATIONAL INSTITUTION ON PHYSICAL DEVELOPMENT IN
MODERN EDUCATIONAL PROGRAMS**
**СОДЕРЖАНИЕ РАБОТЫ ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО
УЧРЕЖДЕНИЯ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ РАЗВИТИЮ В СОВРЕМЕННЫХ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММАХ**

Gordienko N.V. / Гордиенко Н.В.

Lysogor TG / Лысогор Т.Г.

Pyatigorsk State University, Pyatigorsk, Kalinin ave., 9

Пятигорский государственный университет, г.Пятигорск, пр.Калинина, 9

Аннотация. В статье дается теоретическое обоснование содержания работы педагогов дошкольного образовательного учреждения по физическому развитию в современных образовательных программах. Кроме того дается оценка влиянию родительского отношения к формированию основ здорового образа жизни у дошкольников. Обосновывается актуальность понятия «единое здоровьесберегающее пространство» ДООУ и семьи.

Ключевые слова: здоровьесберегающее пространство, образовательные программы, здоровый образ жизни, здоровьесберегающие педагогические технологии.

В соответствии с Федеральным Законом от 29.12.2012 г. №273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации», где записано, что родители являются первыми педагогами, они обязаны заложить основы физического, нравственного и интеллектуального развития личности ребенка в раннем возрасте. В этой связи определена и позиция нашего дошкольного учреждения в работе с семьей.[2]

Федеральный государственный образовательный стандарт дошкольного образования (ФГОС ДО) ориентирует на тесное взаимодействие с семьями воспитанников: родители должны участвовать в реализации образовательной программы, чтобы не упустить важнейший период в развитии его личности. Мы призываем родителей быть активными участниками образовательного процесса, а не просто сторонними наблюдателями.[3]

В основе взаимодействия нашего дошкольного учреждения и семьи лежит сотрудничество. Содружество педагогов и родителей предполагает равенство позиций партнеров, уважительное отношение друг к другу. Мы считаем, что для создания оптимальных взаимоотношений педагогов и родителей необходимо, чтобы обе стороны осознавали значимость целенаправленного воздействия на ребенка и доверяли друг другу.

Применение в работе здоровьесберегающих педагогических технологий повышает результативность воспитательно-образовательного процесса, формирует у педагогов и родителей ценностные ориентации, направленные на сохранение и укрепление здоровья воспитанников, а у ребёнка - стойкую мотивацию на здоровый образ жизни.[1]

Сохранить и улучшить здоровье детей – огромная каждодневная работа всего коллектива детского сада.

Воспитание потребности в здоровом образе жизни осуществляем по

следующим направлениям:

- привитие стойких культурно-гигиенических навыков;
- обучение уходу за своим телом, навыкам оказания элементарной помощи;
- формирование привычки ежедневных физкультурных упражнений;
- развитие представлений о строении собственного тела, назначение органов;
- формирование представлений о том, что полезно и что вредно для организма.[4]

В процессе организации единого здоровьесберегающего пространства ДООУ и семьи, мы используем разнообразные формы работы. Широко практикуем показ образовательной деятельности (занятий) для родителей. Оформляем выставки литературы, наглядного материала, рисунков, кроссвордов, сочинений на темы: «Солнце, воздух и вода – наши лучшие друзья», «В здоровом теле – здоровый дух», «В стране здоровья» и др. Родители не только наблюдают, но и становятся активными участниками спортивных развлечений, игр «Знатоки здорового образа жизни», «Что? Где? Когда?» «Брейн-ринг» валеологического содержания, праздников «В стране Спорт-ландии», «Дошкольная олимпиада», «Семейные старты», разрабатывают «Кодексы здоровья семьи», маршруты выходного дня. Чтобы лучше узнать взгляды каждой семьи на физическое воспитание, на отношение к здоровому образу жизни, проводим анкетирование, беседы, посещение на дому и т.д. Воспитатели привлекают родителей к выпуску стенгазет «Мы любим спорт», «Спорт - здоровье, спорт - игра, физкульт-ура!», «За здоровый образ жизни», которые пользуются большой популярностью среди семей, ведь здесь каждая семья может представить интересные фотографии, поделиться опытом активного семейного отдыха. Педагоги детского сада выпускают памятки «Как сохранить здоровье», «Нет – наркотикам!», «Что мы знаем о табаке», «О вредных привычках», проводят Дни открытых дверей по данному направлению деятельности.[6]

Наглядные стенды знакомят родителей с жизнью группы, с возрастными физиологическими особенностями детей. Воспитатели размещают информацию в родительских уголках, в папках-передвижках («Развитие ребёнка и его здоровье», «Игры с движениями» «Движение - основа здоровья», «Формирование правильной осанки и профилактика её нарушений», «Зимние игры с ребенком», «Здоровый образ жизни формируем с детства» и т.д.).

На родительские собрания приглашаются медицинские работники детского сада и детской поликлиники (врачи педиатры, узкие специалисты). Родители знакомятся с результатами диагностики состояния здоровья детей, их психомоторного развития, с содержанием физкультурно-оздоровительной работы в детском саду.

Таким образом, проводимая физкультурно-оздоровительная работа позволяет привлечь родителей к совместным усилиям по оздоровлению детского организма в течение всего пребывания в дошкольном учреждении.

В процессе оздоровительной работы осуществляется постоянный ме-дико-

педагогический контроль за выполнением запланированных мероприятий, состоянием здоровья и динамикой физического и психического развития воспитанников. Организация физкультурно-оздоровительной работы и контроль за ней в детском саду направлены на обеспечение гармоничного развития ребенка, на оказание конкретной и действенной помощи воспитателям в повышении их профессионального мастерства на основе анализа воспитательного процесса.

Список использованной литературы:

1. Алямовская, В.Г. Как воспитать здорового ребенка/ В.Г.Алямовская. - М.: 1993. - 122с.
2. Буре Р.С., Островская Л.Ф. Воспитатель и дети: Учебное пособие для воспитателей дошкольных учреждений, студентов педагогических колледжей и вузов, родителей и дошкольников [Текст] / Р.С. Буре, Л.Ф. Островская.- 3-е изд., перераб. И доп.-М.-: Издательство «Ювета», 2008.
3. Волосова Е. Развитие ребёнка дошкольного возраста [Текст] / Е. Волосова. - М.: Гардарики, 2009.
4. Выготский Л.С. Воспитание детей [Текст] / Л.С. Выготский. - М.: Логос, 2010.
5. Деркунская, В.А. Здоровьесберегающие технологии в педагогическом процессе ДОУ (опыт создания словаря)/ В.А.Деркунская // Управление дошкольным образовательным учреждением, - 2005. - № 3. - с. 119-122.
6. Степаненкова Э. Я. Физическое воспитание в детском саду. Программа и методические рекомендации. - М. : Мозаика-синтез, 2005. - 96 с.

Annotation. The article gives a theoretical substantiation of the content of the work of teachers of preschool educational institutions for physical development in modern educational programs. In addition, an assessment is made of the influence of the parental relation to the formation of the foundations of a healthy lifestyle in preschool children. The relevance of the concept of a "single health-saving space" of the DOW and the family is substantiated.

Key words: health-saving space, educational programs, healthy lifestyle, health-saving pedagogical technologies.

УДК 373

DIDACTIC GAMES IN ECOLOGICAL EDUCATION OF YOUNGER SCHOOLBOYS**ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ ПО ЭКОЛОГИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ****Mikeroва G.G. / Микерова Г.Г.**
d.p.s., prof / д.п.н., проф.**Batalova E.V. / Баталова Е.В.**
student / студент

Kuban State University, Stavropolskaya street 149, 350040

Кубанский Государственный Университет, ул. Ставропольская 149, 350040

Аннотация: в статье проводится анализ роли дидактических игр в экологическом воспитании младших школьников, рассматривается возможность использования дидактических игр на уроках окружающего мира с целью активизации учебной деятельности младших школьников. Представлена классификация и характеристика дидактических игр, особенности их использования на уроках окружающего мира.

Ключевые слова: экологическое воспитание, младшие школьники, урок окружающего мира, дидактическая игра.

Вступление.

Экология наиболее прочно связана с повседневной жизнью и бытом человека, с его здоровьем. С экологическими проблемами каждый человек сталкивается в настоящее время постоянно. Это и загрязнение воздуха выхлопами газа, и загрязнение воды промышленными выбросами и стоками, загрязнение почвы мусорными свалками и утечками химических отходов с предприятий.

Основной текст

Чувство гармонии и ответственности у человека необходимо воспитывать с детства, с начальной школы, чтобы, став взрослым, человек реально оценивал свое место среди других обитателей планеты, понимал роль и значение живых существ на Земле. Выработка у школьников чувства экологической ответственности, формирование экологически оправданного поведения, нравственно-экологического отношения к окружающему миру – важнейшие воспитательные задачи школы на современном этапе.

Одним из возможных средств решения этих задач является более широкое и осознанное использование педагогами тех ресурсов, которыми обладает детская игра. Острая потребность младших школьников в игре можно объяснить тем, что именно через игровую деятельность они могут познать окружающую действительность, а также формы взаимоотношений с ней. Без игровой деятельности школьники не смогли бы выявить особенности своих отношений к вещам, обществу, природе. Поэтому, к отбору и разработке учебных заданий по экологии необходимо подходить с определенной долей строгости: они должны иметь баланс между элементами занимательности и познавательной ценности, заключенной в их содержании.

Стоит отметить, что игра занимает важное положение развивающей

деятельности в жизни любого младшего школьника. При этом игра может стать универсальным средством, обеспечивающим широкий комплекс психолого-педагогических влияний на процессы развития, обучения и воспитания детей. Достижению данного факта может способствовать методически корректное отношение к игре. Ведь дидактическая игра с использованием реальной наглядности, позволяет детям почувствовать интерес к окружающему миру, полюбить свою родину, свою природу, свой мир и людей живущих в нем.

Игры экологической направленности содержат интересные факты о жизни растений и животных, вопросы о природе, способствующие развитию любознательности. Дети получают знания о явлениях и предметах природы, формируют навыки бережного обращения с окружающей природой. Дидактические игры экологического содержания проводятся как в классе, так и на природе. Они способствуют расширению представления детей о деятельности людей в природе, о взаимодействии человека и природы, о взаимосвязях между объектами, существующими в природе и учете этих взаимосвязей. Экологические игры способствуют формированию эмоционально-ценностного отношения к природе, выработке навыков культуры поведения в окружающей природной среде, а также развивают наблюдательность, образную память, образное мышление, воображение, учат ориентироваться в окружающей среде, замечать изменения, происходящие в ней, анализировать поведение человека и других живых существ [2].

Главный педагогический смысл дидактической игры – создание условий для эффективного формирования знаний, умений и навыков по окружающему миру, формировании познавательной активности и интереса к той или иной экологической учебной проблеме на основе сформированных ценностей, нравственных установок и социального опыта младших школьников [1].

Правила представляют собой неотъемлемый элемент каждой дидактической игры. Именно правила определяют порядок действий и поведение учащихся в процессе игры, а также содействуют созданию на уроке рабочей обстановки. Именно поэтому, ученые утверждают, что правила дидактических игр необходимо разрабатывать с учетом цели урока и индивидуальных возможностей учащихся. Кроме того, правила создают условия для проявления самостоятельности, мыслительной активности, настойчивости, а также чувства удовлетворенности и успеха у каждого ученика. Немаловажным является и то, что правила дидактической игры воспитывают в учениках умение управлять своим поведением, подчиняться требованиям коллектива.

Еще одно существенной стороной дидактической игры являются игровые действия. Стоит отметить, что именно игровые действия регламентируются правилами игры, а также способствуют познавательной активности учащихся, дают им возможность проявить свои способности, применять имеющиеся знания, умения и навыки для достижения целей игры. Педагоги отмечают, что часто игровые действия предваряются устным решением учебной задачи.

Руководитель игры, в лице учителя, направляет ее в нужное дидактическое русло, при необходимости активизирует ее ход разнообразными приемами,

поддерживает интерес к игре, подбадривает отстающих. Дидактические игры по форме бывают: 1) настольно-печатные; («Кто, где живет», «Чудо - соты»); 2) словесные; («Как вести себя в лесу», «Хорошо - плохо»); 3) сюжетно-ролевые; («Тайны лесной тропинки», «Кто, где живет? (письмо любимому зверю)», «Где что зреет»); 4) подвижные («Догони свою тень», «Мы – водные животные», «Ходят капельки по кругу»).

Уроки окружающего мира в начальных классах можно сопровождать следующими дидактическими играми: игры-путешествия, игры-поручения, игры-предположения, игры-загадки, игры-беседы. Опишем их сущность подробнее.

Цель игры-путешествия заключается в том, чтобы усилить впечатление младших школьников и обратить их внимание на то, что находится рядом, но не замечается ими. Активизация учебного процесса в рамках игры-путешествия достигается за счет интересного сюжета игры, личного участия и переживаний школьников. Данный вид игр способствует развитию внимания, наблюдательности, помогает школьникам осмыслить игровые задачи, облегчает поиск путей преодоления различных трудностей и достижения успеха в процессе учебной деятельности в рамках урока окружающего мира.

В основе игр с поручениями лежат различные действия предметами, игрушками, словесные поручения. Игровая задача и игровые действия в таких играх основаны на предложении сделать что-то или помочь кому-то: «Помоги Буратино определить, с какого дерева упали листья», «Проверь домашнее задание у Незнайки» и т.п.

Игры-предположения «Что бы ты сделал, если...» или «Что было бы, если...?», «Кем бы ты хотел стать и почему?». Содержание таких дидактических игр на уроках окружающего мира заключается в постановке задачи перед младшими школьниками и создании ситуации, требующей осознания последующего действия. Действия игры определены ее задачей и требуют от школьников целесообразной деятельности, соответствующей условиям и обстоятельствам предполагаемой игры. В играх-предположениях младшие школьники обычно констатируют факты или доказывают свои предположения.

Игры-загадки используются на уроках окружающего мира для проверки знаний младших школьников. Загадка представляет собой замысловатое описание какого-либо предмета, животного, вида деятельности, которое нужно отгадать. Главная особенность игры-загадки – логическая задача, направленная на активизацию умственной деятельности младших школьников. В процессе такой игры ученикам приходится думать, сравнивать, догадываться, что доставляет им радость от умственных усилий и умственного труда. Кроме того, отгадывание загадок развивает у учащихся способность к анализу, обобщению, развивает навыки рассуждения, составления выводов и умозаключений.

Игры-беседы подразумевают общение учащихся с учителем или учащихся друг с другом. Игра-беседа предъявляет требования, необходимые для активизации мыслительных и эмоциональных процессов у младших школьников, то есть единства действия, слова, мысли, а также воображения учащихся. Данный вид игры воспитывает у школьников умение слушать и

слышать своего учителя и своих одноклассников, сосредоточить внимание на содержании беседы, высказывать свое мнение.

Заключение и выводы.

Таким образом, основная роль дидактических игр в экологическом воспитании младших школьников заключается в том, что они используются на уроках окружающего мира в целях обучения, формирования конкретных и обобщенных знаний и применения их в разных экологических условиях и обстоятельствах. Игровые формы занятий способствуют реализации идеи совместного сотрудничества, соревнования, самоуправления, воспитания через коллектив, приобщения детей к творчеству, воспитанию ответственности каждого за учебу и дисциплину в классе. Использование дидактических игр на уроках играет большую роль в развитии познавательного интереса как одного из важнейших мотивов учебно-познавательной деятельности, личностных качеств обучающегося.

Литература:

1. Фомина, Д.В. Использование дидактической игры в экологическом воспитании младших школьников / Д.В. Фомина // Новая наука: Стратегии и векторы развития. – 2016. – № 5-2 (82). – С. 102 –103.
2. Шакирова, Ю.Г., Дружинина, А.С. Игры, как средство экологического воспитания младших школьников / Ю.Г. Шакирова, А.С. Дружинина // Вопросы образования и науки: сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции. – 2017. – С. 118 – 119.
3. Шлемова Т.Н. Экологическое воспитание в начальных классах / Т.Н. Шлемова // Педагогика и современность. - 2016. - № 1 (21). - С. 79-82.
4. Шяхутова З.З. Дидактические игры как средство экологического образования младших школьников / З.З. Шяхутова, А.К. Берсирова // Сборники конференций НИЦ Социосфера. - 2016. - № 57. - С. 26-29.

Abstract. In the article the analysis of the role of didactic games in ecological education of younger schoolboys, the possibility of using didactic games on the lessons of the surrounding world with the purpose of activation of educational activity of younger schoolchildren. The classification and characteristics of didactic games, especially their use in the classroom of the world.

Key words: environmental education, younger students, the lesson of the world, didactic game.

References:

1. Fomina, D. V. use of didactic game in ecological education of younger schoolboys / D. V. Fomina // New science: Strategies and vectors of development. - 2016. No. 5-2 (82). - P. 102 -103.
2. Shakirova, Y. G., Druzhinina, A. S. Games as a means of environmental education of Junior schoolchildren / Yu. G. Shakirova, A. S. Druzhinina // Education and science: collection of scientific works based on the materials of the international scientific-practical conference. - 2017. – P. 118 – 119.
3. Shlemova T. N. Environmental education in primary school / Tn. Shlemova // Pedagogics and modernity. - 2016. - №1 (21). - P. 79-82.
4. Shegutova Z. Z. Didactic games as a means of ecological education of younger schoolboys / Shegutova Z. Z., A. K. Bersirov // Collections of conferences. - 2016. - No. 57. - P. 26-29.

Статья отправлена 1.05.2018 г.
© Микерова Г.Г., Баталова Е.В.

УДК 378.041.011.3-051:811.111=111

SELF-EDUCATION STRATEGIES OF ESP TEACHERS
САМООСВІТНІ СТРАТЕГІЇ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА
ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Chuenko V. L. / Чуєнко В.Л.

Senior Lecturer / ст.викладач

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine, 68-Desantnykiv 10, 54003

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

Миколаїв, Україна, вул. 68 Десантників 10, 54003

Abstract. The article deals with teachers' self-education on the whole and ESP teachers' self-education in particular. The author analyzes the peculiarities of teaching English for specific purposes and comes to the conclusion that each teacher should create a program of self-management to improve their knowledge on the ESP course and develop their methodology. One more important strategy is interdisciplinary cooperation which will enrich both ESP teacher and professional course teacher.

Key words: self-education strategies, ESP teacher, self-regulated learning, motivation, program of pedagogical self-management

Introduction. The urgency of studying the problem of organizing self-education of ESP teachers is determined by the strategic goals and objectives of the modernization of education in Ukraine. The new vector of education development involves intensifying self-education of not only students but also ESP teachers, which provides for lifelong education in the context of fast knowledge updating, and a great necessity in communicating in industrial and technical spheres of life, which makes ESP vitally important.

The analysis of psychological and pedagogical literature, which addresses the issues of self-education, showed that many important questions of the theory and practice of self-education have already been studied. The essence, functions, peculiarities of self-education, its place in professional activity were determined by A. Gromtseva, N. Kuzmin, I. Naumchenko, G. Sukhobaska, etc.; its historical and social aspects were considered by A. Eisenberg, B. Raisky, M. Skatkin, O. Shuklyn, etc.; ways and means of forming the need for self-education were explored by V. Buryak, T. Klimova, I. Redkovets, etc.; the organization of self-education and its management were analyzed by T. Klimova, G. Serikov, A. Usov, etc.

The purpose of this research is to describe the main self-education strategies of ESP teachers.

Research results. English for specific purposes (ESP) refers to the teaching and learning of English as a second or foreign language where the goal of the learners is to use English in a particular domain. The teaching of English for specific purposes, in its early days, was largely motivated by the need to communicate across languages in areas such as commerce and technology. This has now expanded to include other areas such as English for academic purposes (EAP), English for occupational purposes (EOP), English for vocational purposes (EVP), English for medical purposes (EMP), English for business purposes (EBP), English for legal purposes (ELP), and English for sociocultural purposes (ESCP) [1].

ESP teachers' role is to develop academic skills of future professionals. They teach English for the profession and encourage their students to use their background knowledge along with the academic skills in dealing with all sorts of authentic information they encounter in their profession. ESP teachers design courses in accordance with their students' professional needs.

Taking into consideration the above-mentioned ideas, we understand that ESP teachers have to educate themselves constantly. Our personal experience and recent research analysis have made it possible to create a list of self-education strategies for ESP teachers.

In the case of self-education, we speak of self-regulated learning, which was first described in the early 1980s. It mainly concerns students as subjects of training. Here the function of planning, monitoring and evaluating the learning progress is not performed by another person (the teacher), but by the student himself/ herself. Although during the training he or she can make a request to other people to evaluate his/ her results, the planning of such actions lies on the subject of the training.

By definition, self-regulated learning refers to self-produced thoughts and actions that are systematically geared toward achieving learning goals [6]. Not every mental ability or work skill includes self-regulation, although, naturally, feedback systems are necessarily included in their structure – but only those that presuppose self-instruction, that is, more or less conscious, associated with a special setting of the corresponding goals, a change in one's own mental processes included in the training. Through this, students become owners of their own learning processes and as a result, they transform their mental abilities into skills appropriate to tasks in a variety of fields (academic achievement, sport, leisure or health).

The very introduction of the concept 'self-regulated instruction' is important. With its help the accent in the field of academic achievement shifts from concepts which are fixed and difficult to control (for example, students' mental abilities, as well as social and learning environments) to processes that can be initiated by the learners themselves in order to improve their learning strategies and create an enabling environment for training.

However, theorists in self-regulated learning focus their attention on how students could initiate and enrich their own experience in educating themselves. In the case of ESP learning, both ESP teachers and students are educating themselves using foreign language learning strategies, the language itself, and its professional orientation. Moreover, these are not separate processes. They are interconnected and can be mutually beneficial.

Modern approaches to self-regulated learning have two features. They do not cling to a separate individual, but embrace different social realities. Now we are talking not only about self-education, which is carried out through self-reading, computer training, but also about self-education, which can also include social forms of learning, such as modeling, guidance and feedback received from other people (both coaches and teachers, and other students). Self-regulated learning is interpreted in interactive terms. This is related to the second feature of modern approaches to self-regulation, which argue that learners can regulate their own learning not only through hidden, internal means, but also through external actions, such as selecting,

changing and creating favorable learning environments or seeking social support. In this case, personal results are achieved through the use of physical resources of the environment, for example, authentic literature, learning on-line applications or interactive whiteboards, or through the assistance of other people, for example, colleagues and friends. However, in both cases the role of the learner's personal activity is not diminished.

A dynamic model of self-regulated learning, including metacognitive, motivational and behavioral processes that are launched by the individual in order to acquire new educational knowledge and skills, was developed by B. J. Zimmermann [6]. The efforts of learners to regulate their studies are presented here in the form of three cyclic stages:

- A *preliminary stage* involves the emergence of the intention to learn something and includes beliefs (for example, in self-efficacy), expectations of a certain result, intrinsic motivation, and skills in analyzing the learning task, including planning, setting goals and selecting a learning strategy.
- On the *implementation stage*, the training efforts are optimized. It includes the processes of time management, self-verification and self-observation.
- The following *reflection stage* provides understanding significance of the personal results. It includes making judgments about successes or failures, as well as self-correcting processes (for example, adaptive-protective reactions).

This model can be implemented both for students and teachers and it describes whether their self-regulation strategies in training are effective or ineffective. If we take students, the tendency is that high-achieving, well-performing students show effective self-regulation, especially at the initial stage of training. But low-achieving students try to manage their education, too. However, the quality of their self-regulation is low, because they use naive strategies. For example, they set ambiguous and distant goals, use non-strategic methods, inaccurate forms of self-monitoring, put forward attribution, which transfers responsibility to sources that are beyond their control. They are not able to set immediate goals and select relevant training strategies. They are usually guided by the experience that has arisen after previous, often unsuccessful, attempts at training. Such unsuccessful attempts evoke negative self-esteem, lead to dissatisfaction and fear, and cause defensive forms of reflection. All this undermines the motivational basis necessary for their more efficient training.

In terms of the ESP course, these processes can be illustrated like that: a student who starts learning an ESP course at the university tries to use general English structures and vocabulary which he/she studied at school instead of actively doing ESP tasks which demand both knowledge of English and knowledge of future profession. Thus, students get negative motivation to further studies. The teacher's function is to notice this negative tendency and drive it into the necessary direction.

As for ESP teachers, there are also many challenging aspects in self-education. First of all, ESP teachers should get at least minimal knowledge of the professional sphere of his/her students and be ready to widen it. Theoretical part is less important

for English classes. Instead of reading special textbooks overloaded with theoretical information and specific terms, the ESP teacher should better apply to more captivating, cognitive and interesting topics or articles which are also connected with students' specialization and are also full of terminology, but are more likely to provoke their vivid interest in learning the language. Thus, in the ESP course, teachers not only master their teaching strategies and methods, but also undertake steps to become specialists in "purpose" of learning a foreign language. It's a difficult task which demands a lot of time, effort and constant self-work.

According to the research conducted by the Ministry of Science and Education of Ukraine and the British Council [3], ESP courses are compulsory in the majority of universities (68.7%), but only 37.3% of teacher respondents think they should be. This feeling may be attributed to the fact that English teachers mistakenly associate ESP teaching with having substantial background knowledge of their students' specialism. Hence, without a proper education in their students' subject area, teachers find it difficult to comprehend ESP subject matter. As a consequence, they are "reluctant settlers in the new territory" [2: 45].

It's evident that this problem results from the absence of training in ESP methodology and from misunderstanding of what ESP teaching entails. For example, ESP teachers, especially inexperienced ones, at their classes pay too much attention to teaching grammar structures, going into a great deal of details, though for students who don't major in philology, this isn't compulsory. The ESP language is taught to be used in the professional activity, so the emphasis should be made on developing competencies which would make this activity more productive and fruitful.

In reality, a larger proportion of ESP is favored only when more classes of English are built into the syllabus, as it is, for example, foreseen at the Computer Sciences Faculty at Petro Mohyla Black Sea National University. Then it is possible for the teacher to combine EGP and ESP especially on the initial stage. What worsens the situation is that students are of different level proficiency and have different commands of English, so groups must be adequately streamed on the basis of their competence in English to make ESP teaching and learning more efficient.

ESP teachers' self-education can be also enhanced through interdisciplinary cooperation between them and subject teachers. It is seen as a necessary and important option as it can lead to the success of the whole ESP course. The objectives of both English and subject courses should to some extent complement each other. ESP teachers have positive attitudes towards team-teaching and see it as a final level of subject-language integration [4: 162]. Unfortunately, there is no clearly-understood model for language and subject teacher cooperation and/or team teaching.

Undoubtedly, ESP teachers should constantly master their language and teaching competence either by completing advanced teacher training courses or by attending different seminars, participating in conferences or webinars, sharing their professional experience and getting acquainted with the latest innovative technologies which they can later use to make their classes more interesting and cognitive. There are a lot of opportunities and resources (printed, visual, online) for them to develop. But the thing is that they should be eager to achieve some progress themselves. Motivational constituent for them is very important. The motivation for lifelong self-

education is based on understanding the necessity of internal and external forces that excite the teacher to work and give some meaning. The motives for the formation of lifelong education are very diverse. Here are the most frequent of them:

- desire for constant self-improvement;
- desire for self-expression and self-affirmation;
- expansion of the horizons;
- personal and professional growth;
- raising the qualification during the certification process;
- development of all types of competencies;
- cognitive interest;
- creating a positive image among students, parents and colleagues;
- increasing personal ratings at different levels of subordination, etc. [5].

Conclusions. The main means of improving teachers' professional competence may be a program of pedagogical self-management based on the reflection of personal activity and professional growth monitoring. The main goal of the program is the comprehensive development of the teacher's personality in order to further ensure optimal conditions for his effective teaching and upbringing the students. ESP teachers can be also engaged in interdisciplinary cooperation to fully understand the peculiarities of the course which is taught.

References

1. Belcher, D. (2009). What ESP is and can be: An introduction. In D. Belcher (ed.), English for Specific Purposes in Theory and Practice. 1-20. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
2. Dudley-Evans, T. & St. John (1998). Developments in English for Specific Purposes: A Multi-Disciplinary Approach, Cambridge University Press.
3. English for Specific Purposes (ESP) in Ukraine: A Baseline Study (2004). G. E. Bakayeva, O. A. Borisenko, I. I. Zuyenok [and others] (EDs). Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv: Lenvit.
4. Hutchinson, T., Waters, A. (1991). English for specific purposes. A learning-centred approach. Cambridge University Press.
5. Malykhin, O. V. (2000). Metodichni rekomendatsii dlia formuvannia u maybutnikh uchyteliv potreby v professiyniy samoosvity [Methodical recommendations for forming future teachers' necessity in professional self-education]. Kryvii Rih: KSPU.
6. Zimmerman, B. J. (2001). Self-regulated Learning. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. N. Y.: Pergamon Press. 13855-13859.

Анотація. У статті розглядаються питання самоосвіти викладачів закладів вищої освіти у цілому та самоосвіти викладачів англійської мови за професійним спрямуванням. Проаналізувавши особливості викладання англійської мови за професійним спрямуванням, автор наголошує, що проблеми виникають переважно через нерозуміння специфіки викладання цієї дисципліни. Існує необхідність постійного самоконтролю та самовдосконалення з боку викладача, що, по-перше, надасть йому можливості поглибити власні знання у галузі, на якій спеціалізуються його студенти, а по-друге, дозволить досягти

ефективності навчального процесу через використання новітніх технологій, залучення нового автентичного матеріалу тощо. Через участь у семінарах, тренінгах, конференціях, вебінарах відбувається обмін досвідом, що є необхідною складовою його професійної діяльності.

Для покращення власної професійної майстерності кожен викладач повинен створити програму самовдосконалення, яка б відображала його здобутки і націлювала на подальші успіхи.

Ключові слова: стратегії самоосвіти, викладач англійської мови за професійним спрямуванням, саморегульоване навчання, мотивація, програма педагогічного самовдосконалення

Article sent: 08.05.2018 г.

© Chuenko V.L.

УДК 378.147:614.253.1:004

INCREASING THE QUALITY OF PREPARING DOCTORS THROUGH USING MODERN EDUCATIONAL PROGRAMS AND INFORMATION AND TELECOMMUNICATION TECHNOLOGIES

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Vasilyeva L.I. / Васильєва Л.І.

MD, PhD in medicine, c.m.s., associate prof. / к.м.н., доцент

Yehudina Y.D. / Єгудина Є.Д.

MD, PhD in medicine, c.m.s., associate prof. / к.м.н., доцент

Kalashnykova O.S. / Калашникова О.С.

MD, PhD in medicine, c.m.s., assistant prof. / к.м.н., асистент

Ivchina N.A. / Івчина Н.А.

MD, PhD in medicine, c.m.s., assistant prof. / к.м.н., асистент

Sapozhnychenko L.V. / Сапожниченко Л.В.

MD, PhD in medicine, c.m.s., assistant prof. / к.м.н., асистент

State Enterprise "Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine"

Department of Internal Medicine 3

Dnipro, Academician Vernadsky 9, 49044

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», Кафедра внутрішньої медицини 3

Дніпропетровськ, вул. Академіка Вернадського 9, 49044

Анотація. В роботі обґрунтована пропозиція по впровадженню в навчальний процес вищих медичних закладів III - IV рівнів акредитації та лікарів-інтернів закладів (факультетів) післядипломної освіти прогресивної освітньої програми «Самостійна підготовка по інтерпретації ЕКГ» Американського коледжу кардіологів - «Electrocardiography Self-Assessment Program» під редакцією Richard P. Lewis, MD, Columbus, OH (1995) з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Ключові слова: медична освіта, електрокардіографічний діагноз, інформаційно-телекомунікаційні технології

Вступ.

Згідно з Концепцією розвитку охорони здоров'я населення України, яку затверджено Указом Президента, пріоритетним напрямком у реформуванні системи є забезпечення права громадян на якісне медичне обслуговування згідно з вимогами європейської спільноти [1]. Медицина є однією з надзвичайно важливих сфер діяльності, яка торкається кожної без винятку людини. Якість надання медичної допомоги цілком залежить від якості освітньої професійної підготовки фахівців у ВУЗі та їх послідууючої безперервної післядипломної підготовки на ФПО.

Медична освіта - це динамічний процес, що вимагає постійного вдосконалювання як тих, хто навчається, так і викладачів. Використання сучасних інформаційних технологій (у першу чергу - персональних комп'ютерів, Інтернету, мультимедійних приладів) дозволяє перевести процес навчання на якісно вищий рівень. При вивченні будь-якої медичної дисципліни, на відміну від гуманітарних дисциплін, візуалізація відіграє ключову роль. За порівняно короткий період часу перебування студента, інтерна або курсанта на

тій або іншій кафедрі з'являється необхідність не тільки дати йому теоретичний і практичний потенціал, відомий даній медичній науці, але й ознайомити його з передовими шляхами й напрямками розвитку відповідної галузі, напрямки розвитку світових наукових лабораторій та лікувальних центрів, чого очікувати в найближчому майбутньому. Подібна інформація сприяє розвитку особистості лікаря, збагачує його практичний потенціал, примушує постійно вдосконалювати досвід, набутий повсякденною працею з хворими людьми.

Навички та вміння лікаря – це результат високого рівня розумової діяльності фахівця, для досягнення якого потрібні спеціальні методи та засоби навчання. За класифікацією Л.Б. Наумова, до принципів діагностичного мислення відносять: нозологічний принцип діагностики, синдромальний, принцип оптимальної діагностичної доцільності, діагностичні алгоритми; а до методів діагностичного мислення – метод обґрунтування діагнозу та метод диференційної діагностики [2]. Алгоритм – це покроковий шлях вирішення діагностичного або лікувального питання будь-якого рівня. Практика демонструє, що використання алгоритмів у навчанні дозволяє засвоїти більше інформації, швидко та правильно вирішити питання діагностичного та лікувального характеру, розвиває системний погляд та логічне мислення, що надає можливість запобігти помилок у діагностиці та лікуванні хворого.

Освітній процес в медичних навчальних закладах (до- і післядипломних) спрямований на вироблення і вдосконалення практичних умінь і навичок для вирішення професійних завдань [3]. Лікар-клініцист (сімейний, терапевт, кардіолог, лікар функціональної діагностики та інші) повинен мати здатність об'єднати скарги пацієнта, наявні симптоми захворювання, дані анамнезу і об'єктивного огляду з ЕКГ-картиною. ЕКГ є одним з універсальних і доступних методів обстеження серцево-судинної системи. Дані ЕКГ, можуть зажадати проведення більш поглибленого інструментального обстеження (холтерівське моніторування ЕКГ, велоергометрія, тредміл-тестування, ехокардіографія або магнітно-резонансна томографія), аж до інвазивної коронароангіографії. За більш ніж 100-річну історію метод ЕКГ не втратив своєї значущості. Навпаки, він все ширше застосовується, в тому числі, завдяки сучасним технологіям, які дозволяють моментально отримати комп'ютерний аналіз ЕКГ; передати ЕКГ-дані на будь-яку відстань в центр розшифровки, як це робить швидка допомога. Стрімкий розвиток інноваційних технологій дозволив створити простий пристрій для реєстрації ЕКГ, який дозволяє за 30 секунд отримати висновок про наявність аритмії прямо на iOS-пристрій або Android-смартфон. Пристрій AliveCor Mobile ECG пройшов стадію клінічних випробувань, схвалений FDA і сертифікований в Європейському Союзі [5]. Бурхливий розвиток та розповсюдження цифрових технологій в медицині сприяли тому, що на останньому Європейському конгресі кардіологів (Барселона, 2017) величезний інтерес викликала спеціальна сесія під назвою “Ніяких обмежень для встановлення професійного ЕКГ діагнозу не існує: в будь-який час, всюди, для всіх”[6]

Використання в навчальному процесі програми «Самостійна підготовка по інтерпретації ЕКГ» Американського коледжу кардіологів, розроблену в 1995

році - «Electrocardiography Self-Assessment Program» American College of Cardiology (ECG-SAP ACC) головний редактор Richard P. Lewis, MD, Columbus, OH) [7], яка надає інформацію про клінічний стан пацієнта та його електрокардіограму – сприяють вдосконаленню рівня підготовки англомовних спеціалістів-медиків (сімейного, кардіолога, терапевта) та розвитку клінічного мислення через формування практичної навички - обґрунтування остаточного ЕКГ-діагнозу.

Результати.

«Самостійна підготовка по інтерпретації ЕКГ» прогресивна навчальна програма Американського коледжа кардіологів, представлена в електронному та традиційному паперовому (дві книги) виданнях. Перша книга містить клініко-ЕКГ ситуації; в другій детально аналізується кожний випадок з можливими варіантами відповідей та перелік літературних джерел. Мова видання – англійська. Загалом представлені 40 клініко-ЕКГ ситуацій та 20 окремих ЕКГ-стрічок до яких необхідно з 4 – 5 варіантів відповідей вибрати тільки одну, або декілька правильних.

Наведений універсальний шаблон 102 варіантів ЕКГ діагнозів (Малюнок 1), які згруповані за наступними категоріями:

- Синусовий ритм та аритмії, пов'язані з порушенням роботи синусового вузла (1 - 7)
- Інші суправентрикулярні аритмії (8 – 24)
- Шлуночкові аритмії (25 – 35)
- Атрио-вентрикулярні та шлуночкові порушення провідності (36 – 50)
- Аномалії вісі QRS та вольтажу (51 – 56)
- Гіпертрофія/дилатація камер серця (57 – 61)
- Порушення процесів реполяризації міокарду (62 – 75)
- Інфаркт міокарда (76 – 86)
- Штучні водії ритму серця (87 – 99)
- Технічні проблеми запису (100 – 101)
- Нормальна електрокардіограма (102)

На одній електрокардіограмі можуть бути зафіксовані декілька порушень, але їх поєднання та взаємозв'язок з представленою клінічною ситуацією можуть ускладнювати інтерпретацію та, взагалі, впливати на формулювання діагнозу. Вибираючи ті або інші ЕКГ заключення студент або курсант набирає бали, які можуть бути позитивними або негативними, в залежності від того, наскільки правильна (або неправильна) відповідь. В програмі застосована використання скорингова модель, яка дозволяє отримати певну сумарну кількість балів, в залежності від складності представленої ЕКГ та правильності її інтерпретації. При правильній інтерпретації всіх ЕКГ сума балів складає 100.

Серед всіх представлених варіантів ЕКГ 7% складають ті, що відображають гіпертрофію та/або дилатацію порожнин серця; 18% - інфаркт міокарда; 22% - аномалії процесів реполяризації міокарда; 23% - суправентрикулярні аритмії; 5% - шлуночкові аритмії; 25% - брадіаритмії та порушення провідності.

Sinus Node Rhythms and Arrhythmias

1. Sinus rhythm
2. Sinus tachycardia
3. Sinus bradycardia (less than 50 beats per minute)
4. Sinus arrhythmia
5. Sinus arrest or pause
6. Sino-atrial exit block
7. Sinus node reentrant tachycardia

Other Supraventricular Arrhythmias

8. Ectopic atrial rhythm
9. Atrial escape complexes
10. Atrial premature complexes
11. Non-conducted atrial premature complexes
12. Multifocal atrial tachycardia
13. Ectopic atrial tachycardia
14. Atrial fibrillation
15. Atrial flutter
16. Junctional rhythm
17. Junctional escape complexes or rhythm
18. Junctional premature complexes
19. Accelerated junctional rhythm
20. Automatic junctional tachycardia
21. Typical AV nodal reentrant tachycardia
22. Atypical AV nodal reentrant tachycardia or permanent junctional reentrant tachycardia

23. Orthodromic AV reentry tachycardia (uses an accessory pathway)
24. Antidromic AV reentry tachycardia (uses an accessory pathway)

Ventricular Arrhythmias

25. Ventricular parasystole
26. Idioventricular escape rhythm
27. Ventricular escape complexes or rhythm
28. Accelerated idioventricular rhythm
29. Ventricular premature complexes
30. Fusion complexes
31. Supraventricular captures during ventricular rhythm or ventricular tachycardia
32. Sustained ventricular tachycardia
33. Non-sustained ventricular tachycardia (starts or stops during tracing)
34. Torsade de pointes
35. Ventricular fibrillation

AV and Intraventricular Conduction

36. 1° AV block
37. 2 to 1 AV block
38. Advanced AV block
39. Mobitz I 2° AV block (Wenckebach block)
40. Mobitz II 2° AV block
41. AV block, varying conduction
42. Complete (3°) AV block
43. Retrograde atrial activation

44. Aberrant conduction of supraventricular beat(s)
45. Left bundle branch block (fixed or intermittent, complete or incomplete)
46. Right bundle branch block (fixed or intermittent, complete or incomplete)
47. Intraventricular conduction delay
48. Left anterior fascicular block
49. Left posterior fascicular block
50. Ventricular pre-excitation

QRS Axis and Voltage

51. Electrical alternans
52. Left axis deviation (-30° to -90°)
53. Right axis deviation (+90° to +180°)
54. Indeterminant axis
55. Pulmonary disease pattern
56. Low voltage (<0.5 millivolts total QRS voltage in each extremity lead, and <1.0 millivolts in each precordial lead)

Chamber Hypertrophy or Enlargement

57. Left atrial enlargement or conduction defect
58. Right atrial enlargement or conduction defect
59. Only voltage criteria for left ventricular hypertrophy
60. Left ventricular hypertrophy or enlargement (LVE)
61. Right ventricular hypertrophy or enlargement

Repolarization Changes or Abnormalities

62. Early repolarization (normal variant)
63. Acute pericarditis
64. Repolarization abnormality secondary to ventricular hypertrophy
65. Non-specific abnormality, ST segment, and/or T wave
66. ST or T wave suggestive of ischemia
67. ST suggestive of injury
68. ST suggestive of ventricular aneurysm
69. Suggestive of hypokalemia
70. Suggestive of hyperkalemia
71. Suggestive of hypocalcemia
72. Suggestive of hypercalcemia
73. Suggestive of CNS disease
74. Q-T interval prolongation
75. Suggestive of digitalis effect or toxicity

Myocardial Infarction

76. Inferior MI (acute or recent)
77. Inferior MI (old or age indeterminate)
78. Posterior MI (acute or recent)
79. Posterior MI (old or age indeterminate)
80. Septal MI (acute or recent)
81. Septal MI (old or age indeterminate)
82. Anterior MI (acute or recent)
83. Anterior MI (old or age indeterminate)

84. Lateral MI (acute or recent)
85. Lateral MI (old or age indeterminate)
86. Right ventricular infarction (acute)

Pacemaker

87. Ventricular pacing with capture (except when refractory)
88. Atrial pacing with capture (except when refractory)
89. Normal ventricular sensing
90. Normal atrial sensing
91. Normal AV synchronous pacing
92. Failure to capture ventricle, intermittent or persistent
93. Failure to sense ventricular activation
94. Inappropriate inhibition of pacing in ventricle
95. Inappropriate inhibition of pacing in atrium
96. Failure to capture atrium, intermittent or persistent
97. Failure to sense atrial activation
98. Pacemaker mediated tachycardia
99. Pacemaker fusion beats

Technical Problem

100. Leads misplaced
101. Artifact

Normal Tracing

102. Normal Tracing

Малюнок 1. Універсальний шаблон ЕКГ діагнозів

Джерело: [7]

Використання прогресивної програми «ECG-SAP» сприяє більш повному та ефективному освоєнню навичок аналізу ЕКГ і формуванню ЕКГ-заключення з урахуванням конкретної клінічної ситуації, що дозволяє розвивати клінічне мислення. Тема "Діагностика і лікування порушень ритму і провідності серця" входить в програми навчання у ВУЗі (VI курс, інтернатура) та на ФПК (післядипломне удосконалення). Завдяки використанню мультимедійної техніки педагог при проведенні практичних занять має можливість наочно і детально розібрати клінічний випадок та залучити всіх слухачів до обговорення особливостей ЕКГ. Навчальну програму можливо використовувати як в аудиторії, так і при самостійній підготовці до занять.

Обговорення.

З розвитком і вдосконаленням високотехнологічних методів дослідження в клініці внутрішніх хвороб значимість аналізу стандартної ЕКГ в 12 відведеннях, як першого етапу діагностики кардіальної патології, не зменшується. Ключова роль ЕКГ дослідження підкреслена у виступі на конгресі EHRA 2018 професором Веленс. Він зазначив: «Кожного дня в світі проводяться близько трьох мільйонів записів ЕКГ. Забезпечуючи миттєву інформацію, важливу для діагностики та лікування серцевих проблем, включаючи дані про кровопостачання м'язів, порушення ритму та провідності, структурні зміни та зміни, пов'язані з медикаментами, ЕКГ є нашим щоденним робочим конем. І це має вирішальне значення для визначення стратифікації ризику раптової смерті. Непогано для інструменту, який був з нами протягом

більше 100 років» [8].

Метод доступний, дешевий і легко здійснений. Колосальна кількість книг і посібників присвячені розумінню основ ЕКГ, та не дивлячись на це, висококласний аналіз ЕКГ з урахуванням клінічного стану пацієнта залишається надзвичайно актуальною проблемою. Своєчасна діагностика аритмій та каналопатій, оборотних (ішемія, ушкодження, зміни на тлі електролітних порушень) та необоротних (гіпертрофія, некроз) змін серця за даними ЕКГ при кардіальних та некардіальних захворюваннях дозволяє за допомогою лікування запобігти розвитку деяких фатальних ускладнень [8].

Проблема порушень ритму серця залишається постійно актуальною - скільки б не було робіт, присвячених цій темі, вичерпати її неможливо. Порушення серцевого ритму повсякденно зустрічаються в лікарській практиці. Спектр серцевих аритмій у етіологічному, клінічному, діагностичному, прогностичному плані надзвичайно широкий. Звичайно, кожен конкретний випадок має свої особливості. Буває так, що збір анамнезу неможливий і потрібна миттєва оцінка клінічної картини з подальшими лікувальними діями, відпрацьованими до автоматизму.

Використання прогресивної програми «ECG-SAP» ACC в навчальному процесі у закладах до- та післядипломної підготовки лікарів поширює коло знань в області інтерпретації ЕКГ з урахуванням конкретної клінічної ситуації. Ефективна підготовка фахівців до швидкого вирішення професійних завдань підвищує якість надання медичної допомоги по діагностиці та лікуванню захворювань серцево-судинної системи.

Висновки.

1. Аналіз ЕКГ є однією з ключових практичних навичок, яка оцінюється на ліцензійних іспитах «Крок-2», «Крок-3» і при тестуванні для підвищенні лікарської категорії.

2. Застосування прогресивної навчальної програми «Самостійна підготовка по інтерпретації ЕКГ» Американського коледжу кардіологів - «Electrocardiography Self-Assessment Program» (Editor-in-Chief Richard P. Lewis, MD, Columbus, OH, 1995) з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій вдосконалює рівень підготовки спеціалістів-медиків.

3. Практична навичка швидкої інтеграції інформації щодо стану пацієнта та наявних змін на ЕКГ дозволяє скоротити час на проведення диференціальної діагностики, обґрунтування остаточного діагнозу та прийняття рішення щодо подальшої лікувальної тактики.

Літературні джерела:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII.
2. Алгоритми діагностично-лікувальних навичок та вмінь з внутрішніх хвороб для лікаря загальної (сімейної) практики : навчальний посібник для лікарів, клінічних ординаторів, лікарів загальної (сімейної) практики, лікарів терапевтичного спрямування, а також для лікарів-інтернів за фахом «Загальна практика-сімейна медицина» та «Внутрішні хвороби» / В. І. Кривенко, С. П. Пахомова, О. П. Федорова [та ін.]. – 3-тє вид., перероб. доп. – Запоріжжя :

ЗДМУ, 2017. – С. 423 с.

3. Запорожан В, Кашталін М., Чемерцкая О. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ПІДГОТОВКИ ВИСОКОПРОФЕСІЙНИХ ФАХІВЦІВ. // Медична освіта. - 2017. - №3. - С. 27-31. DOI: 10.11603/me.2414-5998.2017.3.7716

4. Steinberg J, Varma N, Cygankiewicz I, Aziz P, Balsam P, Baranchuk A et al. 2017 ISHNE-HRS expert consensus statement on ambulatory ECG and external cardiac monitoring/telemetry // Heart Rhythm. - 2017. - №14 (7). - С. 55-96. DOI: 10.1016/j.hrthm.2017.03.038.

5. Congress365.escardio.org. (2018). Presentation. [online] Available at: <https://congress365.escardio.org/Presentation/164727#.WvGBV1ysZ1s> [Accessed 7 May 2018].

6. Jay W. Mason, Alfred E. Buxton, Jerry C. Graffin, E. William Hancock, Harold L. Kennedy, Donald E. Saunders, Claudio D. Schuger (Editor-in-Chief Richard P. Lewis) Electrocardiography Self-Assessment Program. // Educational Services American College of Cardiology. - 1995. - №167 (6). - С. 1204-1214.

7. EHRA Congress resources [Internet]. Escardio.org. 2018 [cited 8 May 2018]. Available from: <https://www.escardio.org/Congresses-&-Events/EHRA-Congress/Congress-resources>

Abstract. The work substantiates the proposal for the introduction into the educational process of the higher medical establishments of the II-IV accreditation levels and intern doctors of the institutions (faculties) of postgraduate education of the progressive educational program of the American College of Cardiology «Electrocardiography Self-Assessment Program» (edited by Richard P. Lewis, MD, Columbus, OH, 1995) using information and telecommunication technologies.

Key words: medical education, electrocardiographic diagnosis, information and telecommunication technologies

References

1. EHRA Congress resources [Internet]. Escardio.org. 2018 [cited 8 May 2018]. Available from: <https://www.escardio.org/Congresses-&-Events/EHRA-Congress/Congress-resources>

2. Congress365.escardio.org. (2018). Presentation. [online] Available at: <https://congress365.escardio.org/Presentation/164727#.WvGBV1ysZ1s> [Accessed 7 May 2018].

3. Krivenko, V.I., Pahomov, S. P., Ereemeev, V.G at all (2017). *Algoritm diagnostichnih ta terapevtichnih navichok ta vmin likarya zagalnoyi (simeynoyi) practiki* [Algorithm of diagnostic and therapeutic skills of a general practitioner (family) doctor], 3rd ed, ZDMU, Zaporizhzhya, Ukraine, 423 p. [in Ukrainian]

4. Mason, J. W., Buxton, A. E., Graffin, J. C., Kennedy, H. L., Saunders, D. E., & Schuger, C. D. (1995). Electrocardiography Self-Assessment. *Educational Services American College of Cardiology*, 167(7), 1204-1214.

5. Pro vyshchu osvitu: zakon Ukrainy vid 07.07.2014 r. N 1556-VII' [Higher educational Act of Ukraine] of July 1, 2014 N 1556-VII [in Ukrainian]

6. Steinberg, J., Varma, N., Cygankiewicz, I., Aziz, P., Balsam, P., & Baranchuk, A. (2017). 2017 ISHNE-HRS expert consensus statement on ambulatory ECG and external cardiac monitoring/telemetry. *Heart Rhythm*, 14(7), 55-96. DOI: 10.1016/j.hrthm.2017.03.038.

7. Zaporozhan, V., Kashtalian, M., & Chernetska, O. (2017) "MODERN APPROACHES TO EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHLY PROFESSIONAL SPECIALISTS TRAINING", *Medical education*, vol.3, pp. 27 - 31. DOI: 10.11603/me.2414-5998.2017.3.7716

Стаття відправлена: 08.05.2018 р.

УДК 378.147.016-024.63-026.12:811.111'271

**CASE-STUDY METHOD AS A FORM OF INTERACTIVE
COMMUNICATION IN PROFESSIONAL ENGLISH TEACHING**
**КЕЙС-МЕТОД ЯК ФОРМА ІНТЕРАКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ У НАВЧАННІ
ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Dyndarenko O.A. / Диндаренко О.А.

senior lecturer / старший викладач

Petro Mohyla Blacksea National University, Mykolayiv, 68 Desantnykiv, 10, 54003

Чорноморський Національний університет ім. Петра Могили,

Миколаїв, 68 Десантників, 10, 54003

Анотація. У статті розглянуто проблема необхідності застосування і активного впровадження кейс-методу як одного з найновітніших комунікативних методів інтерактивного спілкування під час викладання курсу професійної англійської мови у вищих закладах освіти. Сучасні інноваційні технології навчання включають цей метод як один з найефективніших не тільки у сфері економіки й бізнесу, як було раніше, а й для викладання професійної англійської мови для студентів нефілологічних спеціальностей.

Ключові слова: комунікативний підхід, інтерактивне спілкування, комунікативна компетенція, діалог, полілог, кейс-метод, реальна комунікативна ситуація, мотивація, особистісна індивідуалізація, командний підхід.

Вступ.

Комунікативний підхід до навчання іноземних мов, при якому об'єктом навчання є мовна комунікативна діяльність, функціональні властивості мови і мовлення є дуже актуальним на сучасному етапі. Пошук шляхів навчання ефективного спілкування пов'язано з комунікативними потребами майбутніх фахівців у зв'язку з розширенням міжнародних контактів України. Комунікативний підхід включає вивчення прагматичних аспектів комунікації, співвідношення мовних одиниць із діяльністю людини, вивчення стратегій і тактик комунікантів. Такий функціонально-комунікативний підхід до навчання мов дає можливість навчити студентів моделювати мовленнєві взаємодії, розуміти інтенції комунікантів, використовувати мову як засіб соціальної дії і взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування, які і пропонує кейс-метод. Широке варіювання комунікативних інтенцій подано в діалогічному, полілогічному дискурсі. Вивчення діалогічної форми мови є дуже важливим, тому що діалог вважається найбільш природнім проявом мовленнєвої активності. Кейс-метод пропонує форму полілогу з боку студентів, використання командної гри, подібну до «мозкового штурму», для вирішення завдань інтерактивного спілкування під час занять з професійної англійської мови у вищих закладах освіти.

Формування іншомовної компетенції є необхідною складовою навчання мов на сучасному етапі, тому що вона допомагає фахівцям інтегрувати у різні мовні колективи, відчувати себе впевнено у будь-яких умовах спілкування. Комунікативний підхід до навчання іноземних мов дає можливість викладачу навчити студентів моделювати мовленнєві взаємодії, використовувати мову як засіб соціальної дії і взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування.

Отже, перед уроком іноземної мови стоять нові завдання: це насамперед підготувати людину майбутнього, людину, що здатна проявити себе в умовах глобального багатокультурного простору, яка є відкритою до іншої культури, а отже, і до спілкування з іншими. Основне завдання викладання іноземних мов на сучасному етапі – це навчання мови як повноцінному засобу спілкування, засобу міжкультурної комунікації.

Основний текст.

У загальних термінах, ми можемо говорити про комунікативне вивчення мови, як про таке, що розпізнає навчання як комунікативну компетенцію, яка є його основною метою. Таке мовне навчання відрізняється від більш традиційних підходів, у яких акцентується увага на вивченні структурної компетенції у навчанні іноземної мови. У нашому дослідженні зроблена спроба довести, що кейс-метод є дієвою, ефективною формою викладання й навчання англійської мови за професійним спрямуванням, метою якої є формування комунікативної компетенції студента.

Д.Х. Хаймс дав визначення комунікативній компетенції як найбільш загальному терміну для визначення можливостей особи. Він стверджує, що компетентність залежить від знання мови і від вміння використовувати її залежно від ситуації. Є декілька секторів комунікативної компетенції:

1) компетенція як граматичність; 2) компетенція як відповідність контекстів; 3) компетенція як прийнятне використання; *“whether or not smth is in fact done”*; 4) компетенція як виконання. Проблема комунікативної компетенції розглядається за допомогою комунікативного підходу до вивчення мови. К. Джонсон – британський методист, зазначив, що є два комунікативних підходи до вивчення іноземної мови: 1) досконала організація навчальної програми; 2) методологія. Точніше кажучи, використання мови у реальній комунікативній ситуації породило в рамках комунікативного підходу деякі тенденції, релевантні для викладання іноземної мови: 1) комунікативна спрямованість усіх видів навчання; 2) головним у процесі навчання є не викладач, а студент (*“learner-centred approach”*); 3) зацікавлення студентів процесом навчання відповідно до їхніх інтересів, здібностей і потреб (*“the whole person approach”*); 4) навчально-методичні матеріали подаються за ситуативно-тематичним чи функціональним принципом; 5) основними видами роботи студентів є: а) парна робота (діалог); б) групова робота (полілог); 6) комунікативний підхід до вивчення мови породив нетрадиційне відношення до помилок.

Український методист-дослідник О.Б. Тарнопольський у своєму збірнику *“Методика навчання англійської мови”* виділяє шість принципів організації навчальної діяльності студентів на 2-му курсі технічного ВНЗ. Найважливішим і основним принципом є 1-й принцип, що реалізує комунікативну спрямованість навчання загалом. Для обґрунтування цього принципу слід проаналізувати, що ж є комунікативною особистісною організацією навчальної діяльності. Комунікативна організація передбачає три основні умови:

1. Спрямованість навчання студента не на здобуття мовних знань, а на вироблення навичок (граматичних, лексичних одиниць, фонетичних,

мовленнєвих умінь), що забезпечують можливість здійснення іншомовної мовленнєвої діяльності під час спілкування, реалізацію мови в актах комунікації.

2. Друга умова, пов'язана з реалізацією принципу комунікативної організації, передбачає комунікативний характер вправ, що використовуються в навчальному процесі для вироблення навичок і мовленнєвих умінь. (Принцип ситуативного мовленнєвого спілкування).

О.Б. Тарнопольський зазначає, що найдоречніше застосовувати вправи різних рівнів, а найкраще – вправи найвищого рівня, призначені для засвоєння мовного матеріалу і розвитку мовленнєвих умінь в реальній комунікативній ситуації, а також таких, що відповідають меті навчання – розвитку комунікативної компетенції.

3. Формування у студентів спонукально-мотиваційної фази діяльності – створення потреби в іншомовному мовленнєвому спілкуванні. Для цього потрібна висока позитивна мотивація: а) без мотивації мовленнєва діяльність взагалі не може розпочатися; б) сама ефективність мовленнєвої діяльності зростає, коли є високою позитивна мотивація. Отже, щоб забезпечити комунікативний характер навчальної діяльності, необхідно організувати її з урахуванням особистостей тих, хто навчається; зробити їх особистісно-значущими (*“learner-centred approach”*). Іншими словами, потрібно взяти до уваги їхню “особистісну індивідуалізацію” (добір матеріалів і завдань з чітким урахуванням особистості кожного студента). Переважно мотивоване навчання забезпечує умови самовираження особи. Також у кожній навчальній програмі розрізняють два основних види роботи зі студентами: а) діалог (парна робота); б) полілог (груповою робота).

Інноваційні технології навчання передбачають: 1) інтерактивні методи викладання – відмову від авторитарного стилю викладання; орієнтацію на особисті якості студента; розвиток таких форм навчання, як діалог та полілог; розуміння іншомовної комунікації як спонукання партнера до діяльності мовленнєвого та немовленнєвого порядку; розгляд знань як сукупності навичок, що актуалізуються у системі діяльності студента; розвиток зацікавленості студентів у здобутті знань; оцінювання; самооцінювання; 2) використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Internet) для самоудосконалення, контролю знань, зберігання і використання навчальних матеріалів. Комунікативно-пізнавальні завдання можна розв'язати за допомогою інтерактивного методу інтерактивної педагогіки [2].

Термін “інтерактивна” педагогіка відносно новий, його ввів у 1975 р. німецький дослідник Ганц Фрінц. Лінгвістичне тлумачення, відображене в іншомовних словниках, свідчить, що поняття “інтерактивність” прийшло до нас з англійської мови, де “inter” – взаємо-, “act” – діяти, отже, його можна пояснити як взаємодію учнів. Інтерактивним є метод, завдяки якому учень виконує в процесі навчання активну роль. Навчальний процес відбувається шляхом постійної, активної взаємодії всіх студентів. Викладач і студенти є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Викладач виступає як

організатор процесу навчання, консультант. Результатів навчання можна досягнути взаємними зусиллями учасників процесу навчання. Студенти беруть на себе відповідальність за результати навчання [1, с. 54]. Категорію “інтерактивне навчання” можна визначити як: а) взаємодію вчителя і учня в процесі спілкування; б) навчання з метою вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань. Інтерактивна діяльність включає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу. У системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва: 1) позитивна взаємозалежність – група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом; 2) індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших; 3) однакова участь – кожному студенту надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання; 4) одночасна взаємодія – коли всі студенти залучені до роботи [3, с. 57]. У процесі спілкування студенти навчаються: - розв’язувати складні завдання на основі аналізу обставин і відповідної інформації; - висловлювати альтернативні думки; - приймати виважені рішення; - спілкування з різними людьми; - брати участь у дискусіях. Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи, як індивідуальна, парна, групова і робота в команді. Найбільш ефективні форми парної і групової роботи: - внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles); - мозковий шторм (brain storm); - читання зигзагом (jigsaw reading); - обмін думками (think-pair-share); - парні інтерв’ю (pair-interviews) та інші [3, с. 56]. У процесі виконання цих робіт учні вчаться аналізувати, формувати і висловлювати власні думки, приймати складні рішення. Ці форми роботи сприяють розширенню їхніх знань і вмінь. Проаналізувавши роботи О.В. Зубенко, С.О.Медведевої, ми можемо виділити такі переваги інтерактивного навчання: 1) встановлення дружньої атмосфери і взаємозв’язків між учасниками спілкування; 2) отримання учнями можливості бути більш незалежними і впевненими в собі; 3) заохочення викладачем учнів до співпраці; 4) отримання учнями можливості подолати страх мовного бар’єру; 5) нівелювання авторитарної позиції викладача; 6) залучення до роботи кожного учня; 7) допомога слабшим учням; 8) постійне й активне використання раніше набутого досвіду [4]. Можемо зробити висновок, що навчання іноземних мов буде ефективним при відмові викладача від авторитарного методу викладання і при максимальному використанні методів інтерактивної педагогіки. Лише за таких умов можливе розкриття творчого потенціалу студентів, результативне формування їхньої комунікативної компетенції, формування свідомості сучасного громадянина України та світу [5].

У сучасних умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та збільшення джерел інформації процес навчання вимагає більш ефективних та сучасних методів викладу інформації. Ці методи повинні дозволити тим, хто навчається, отримувати достатній обсяг навчального матеріалу та забезпечити

достатній рівень оволодіння цим матеріалом. На сьогоднішній день такі методи навчання називаються інтерактивними, й їх існує достатня кількість. Основною ідеєю інтерактивних методів є те, що вони базуються на взаємодії між викладачем та студентами, а також позитивно впливають на розвиток та успіхи в навчанні його суб'єктів: розвивається критичне мислення, розвивається вміння вирішувати конкретні задачі, швидко приймати рішення, знаходити другорядні шляхи розв'язання конкретних задач, вести діалог, відстоювати власну думку. Одним із інтерактивних методів є кейс-метод, відомий як метод ситуативного навчання на конкретних прикладах. Кейс-метод широко використовується в економіці та бізнесі, але зараз він набуває широкого використання й в інших сферах, таких як: медицина, політологія, педагогіка, юриспруденція тощо. Важливість використання інтерактивних методів у навчанні є беззаперечною, тому що, по-перше, сучасна освіта вимагає обробки та засвоєння великої кількості навчального матеріалу, а по-друге, ставляться високі вимоги до майбутніх фахівців, які повинні вміти чітко, швидко та правильно діяти у конкретних ситуаціях[8].

Кейс – це опис конкретної ситуації, який використовують як педагогічний інструмент, що допомагає студентам у наступних напрямках: краще та глибше засвоїти матеріал з даної теми; дає можливість на практиці застосувати набуті теоретичні знання та перевірити правильність своїх власних ідей чи висунутих гіпотез; підвищує рівень інтересу до поданої теми; поглибити знання з теми; розвинути здатність до аналізу та критичного мислення, здатність до швидкого прийняття рішень, здатність до пошуку інших варіантів вирішення проблеми, вміння вести дискусію та обстоювати свої думки та дії; розвинути комунікативні навички [6].

Єдиного стандарту щодо кейсів не існує, тому кожен викладач має свободу дій. Кейс-ситуації можуть бути різні за розміром, формою, описом ситуації тощо. Зазвичай, до кейсу можуть додаватись різні таблиці, малюнки, зображення, які полегшують сприймання студентами інформації та надають кейс-ситуації більшої наочності. Серед основних елементів, які повинні бути подані в ситуації, можна визначити такі : середовище, тобто місце чи місця де відбувається дія; тема, тобто про що йдеться в ситуації; проблемні питання, які виникають та потребують вирішення; певна вихідна інформація по ситуації; спосіб вирішення ситуації, тобто як треба вирішити проблему: творчо, дедуктивно, індуктивно; аналіз ситуації, тобто потрібно знайти єдине рішення (закритий кейс), або декілька альтернативних рішень (відкритий кейс); час, який потрібен для вирішення ситуації [7].

Отже, кейс-метод – інтерактивний метод, який має на меті вчити студентів вирішувати складні ситуації й при цьому вчитись та застосовувати вже набуті знання. Кейс-ситуація викликає інтерес та активізує студента, змушуючи його думати, аналізувати, прогнозувати тощо. Більш того, вирішення ситуації виховує у студентів вміння не просто щось завчати, а розуміти та використовувати вивчену інформацію, вибудовувати алгоритми та схеми до вирішення ситуації. Також виховується вміння працювати в команді, висловлювати власні думки та обстоювати їх, формулювати запитання, й вести

діалог чи дискусію. Цей метод широко використовується в європейських школах та університетах, тому вважаємо, що даний метод треба сміливо вводити в практику навчання англійської мови в українських вищих закладах освіти (ВЗО).

Підсумки і висновки. З короткого огляду теоретичних та практичних аспектів проблеми стає зрозуміло, наскільки комплексним та багатограним є використання комунікативних завдань у процесі вивчення іноземної мови у ВЗО. Враховуючи те, що основна функція мови є комунікативна, комунікативний інтерактивний підхід до вивчення іноземної мови можна без перебільшення назвати основним, найважливішим. При цьому навчання повинно бути спрямоване не на вивчення граматики чи лексики іноземної мови, а на вивчення комунікативної компетенції, тобто уміння правильно використовувати мову у відповідних реальних комунікативних ситуаціях, які пропонує кейс-метод. Навчання необхідно проводити з використанням певних тренувальних вправ найвищого рівня, щоб розвинути комунікативні навички у студентів у понятійній навчальній програмі синтезу граматичної і ситуативної навчальних програм, що є найбільш доречною для організації навчальної діяльності у ВЗО, оскільки акцентує основну увагу на комунікативній компетенції у вивченні іноземної мови.

Комунікативний інтерактивний напрям розвивається паралельно з розвитком комунікативної лінгвістики, соціальної психології та соціології на основі одержання досвіду у навчальному процесі, що дає можливість і далі досліджувати питання доцільності використання кейс-методу.

Світова практика викладання англійської мови як іноземної, що є мовою міжнародного спілкування, свідчить про значний внесок комунікативного напряму у вирішення соціального замовлення світової співдружності: забезпечити спілкування усіх її членів “на рівних правах”, як одної команди, що і є основою кейс-методу.

Література:

1. Амірагова Н. С. Впровадження інтерактивних технологій у процесі навчання іноземних мов / Н. С. Амірагова // Використання інтерактивних методів при викладанні мови та літератури у середніх та вищих навчальних закладах : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Євпаторія : РВНЗ Кримський гуманітарний університет, 2009. – С. 54–57.
2. Глушок Л. М. Застосування інтерактивних методів при викладанні англійської мови у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії / Л. М. Глушок // Педагогічний дискурс. – 2010. – Серпень. – С. 56–59.
3. Зубар К.І. Вказівки до підготовки завдань за кейс-методом, виступ на методичному семінарі [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://pedkab.wordpress.com/2013/01/28/>.
4. Зубенко О. В. Інтерактивні технології навчання при вивченні іноземних мов в технічному ВНЗ. Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця, Україна) / О. В. Зубенко, С. О. Медведєва // Гуманізм та освіта : міжнародна науково-практична конференція. Електронне наукове видання

матеріалів конференції.

5. Національна доктрина розвитку освіти : Указ президента України від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану

6. Скринник З.Е. Проведення індивідуального заняття за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій (case-study) // Психологія і педагогіка. Навчально-методичний посібник. – Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2012. – 145 с.

7. Сурмин Ю., Сидоренко А. Ситуационный анализ или анатомия кейс-метода. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286с .

8. Тульська О.Л. Використання методів ситуативного моделювання у формуванні професійної культури майбутніх екологів // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Збірник наукових праць. – Випуск 7 (50). – 2013. – С.187-189.

Abstract. The article is devoted to the study of case-method as one of the innovative ones in the up-to-date technologies of teaching English for special purposes (as a professional language for the non-philologists) in the higher educational establishments in Ukraine. This communicative interactive method of teaching could be widely practiced today but not only in business and economy as it used to be. The purposes of this method completely correspond to the requirements of modern education and higher education principles involving equality of rights in “student-teacher” and “teacher-student” relationship in communicative situations, proposed for solving different language tasks during the lesson of learning. This method denies any authoritative-regime rules in teaching and communication and stimulates effective language studying through the students’ opportunity to speak freely in public, to stand their ground and to work in the team, trying to communicate their ideas and principal position in the proposed situational role-plays. The case-study method includes the principle of the “learner-centred approach” in teaching foreign language with its individualization side, successfully combined with the brain-storm elements of the group, team work, provided in the form of dialogue and polylogue. This technique raises up the level of student’s communicative foreign language competency and motivation both for learning professional English and for solving various educator’s tasks. The main elements of the case-method tasks are: the description of the situational environment, the main issue(s) or problem(s), required to solve; the details, connected with the origin of the situation; the way of solving it (inductively or deductively); analysis of the situation, when the decision or conclusion is a single one (“a close case”), or when a number of alternative ways are proposed (“an open case”). This could be achieved by the introduction of the advanced-level tasks and exercises for the students in professional English language teaching and learning, combining the professional learner’s program and the principle, basic grammar and situational syllabus. Then the main emphasis of teaching English in a higher educational establishment will be on raising the level of student’s communicative competency.

As the communicative interactive approach develops together with the communicative linguistics, social psychology and sociology, based on the acquired most up-to-date knowledge of the professional foreign English language learning, the question of the use of the case-study method will be further more investigated and developed and widely used.

Key words: the case-method, communicative approach, interactive communication, communicative competency, dialogue, polylogue, a role-play situation, learner-centred approach, team-work, motivation, personal individualization, professional English learning.

References:

1. Amirahova N. S. Vprovadzhennia interaktyvnykh tekhnolohii u protsesi navchannia inozemnykh mov [The use of interactive technologies in the process of teaching foreign languages]

/ N. S. Amirahova // Vykorystannia interaktyvnykh metodiv pry vykladanni movy ta literatury u serednikh ta vyshchyykh navchalnykh zakladakh : materialy mizhvuz. nauk.-prakt. konf. – Yevpatoriia : RVNZ Krymskyi humanitarnyi universytet, 2009. – pp. 54–57.

2. Hlushok L. M. Zastosuvannia interaktyvnykh metodiv pry vykladanni anhliiskoi movy u Khmelnytskii humanitarno-pedahohichnii akademii [The use of interactive methods while teaching English language in Khmelnytsky humanitarian-pedagogical gymnasium] / L. M. Hlushok // Pedahohichnyi dyskurs. – 2010. – Serpen. – pp. 56–59.

3. Zubar K.I. Vkazivky do pidhotovky zavdan za keis-metodom [Instructions on preparing tasks by the use of case-method], vystup na metodychnomu seminari [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: <https://pedkab.wordpress.com/2013/01/28/>.

4. Zubenko O. V. Interaktyvni tekhnolohii navchannia pry vyvchenni inozemnykh mov v tekhnichnomu VNZ [Interactive education technologies in studying foreign languages in a technical higher educational establishment]. Vinnytskyi natsionalnyi tekhnichniy universytet / O. V. Zubenko, S. O. Medvedieva // Humanizm ta osvita: mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia. Elektronne naukovye vydannia materialiv konferentsii.

5. Natsionalna doktryna rozvytku osvity [The national doctrine of education development]: Ukaz prezidenta Ukrainy vid 17.04.2002 № 347/2002 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: zakon.rada.gov.ua. – Nazva z ekranu

6. Skrynnyk Z.E. Provedennia indyvidualnoho zaniattia za metodom analizu konkretnykh navchalnykh sytuatsii (case-study) [Conducting a tutorial by the method of analyzing concrete educative situations (case-study)] // Psykholohiia i pedahohika. Navchalno-metodychnyi posibnyk. – Lviv: LIBS UBS NBU, 2012. – 145 p.

7. Surmin Yu., Sidorenko A. Sytuatsyonnyi analiz ili anatomiya keis-metoda [Situational analysis or the anatomy of a case-method]. – Kiev: Tsentr ynnovatsyi y razvitiya, 2002. – 286 p.

8. Tulska O.L. Vykorystannia metodiv sytuatyvnoho modeliuvannia u formuvanni profesiinoi kultury maibutnikh ekologiv [The use of the methods of situational modelling in forming the professional culture of the future ecologists] // Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Zbirnyk naukovykh prats. – Vypusk 7 (50). – 2013. – pp. 187-189.

УДК 378.015.311:[378.016:811.111]

**DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN THE MODERN YOUTH
WORLDVIEW FORMATION IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH
РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Gryzhenko H. Yu. / Гриженко Г. Ю.

Senior Lecturer / ст. викладач

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 68-Desantnykiv 10, 54003
Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, вул. 68
Десантників 10, 54003

Анотація. Стаття спрямована на те, щоб розглянути важливість формування навичок, які знадобляться при опрацюванні інформації, а саме – навичок критичного мислення, які необхідно розвивати при вивченні будь-якого навчального предмету. Однією з актуальних проблем сучасного життя стала необхідність вміти працювати з інформацією, яка оточує людину з усіх боків. На прикладі власного досвіду проведення занять з англійської мови автор доводить необхідність використання усіх можливостей і створення спеціальних ситуацій, які сприятимуть досягненню цієї важливої мети.

Ключові слова: критичне мислення, формування світогляду, самовдосконалення, формулювання власної точки зору, аргументація

Вступ. Сучасна людина з усіх боків оточена неймовірним потоком інформації з найрізноманітніших джерел – книжок, телебачення, інтернет. Зазвичай така доступність будь-якої інформації вважається позитивним фактом і це насправді так – як стало популярним казати – інформація за один клік. Але все більше стає зрозумілим, що сучасній людині потрібно навчитись якось «фільтрувати» цей потужний потік інформації з метою вибрати найбільш важливе, потрібне саме зараз, а головне – таке, якому можна довіряти. Проблема неправдивої, невірної, а іноді й відверто сфальшованої інформації стала однією з найважливіших проблем сьогодення. Багаточисельні сучасні політичні і соціальні технології побудовані на явному або прихованому маніпулюванні, наданні недостовірних або однобічних фактів, що має на меті створення слухняних, вкрай лояльних громадян, які сприймають будь-яку інформацію, не піддаючи її ретельному аналізу. Для того, щоб захистити себе від подібного маніпулювання та вміти розумно використовувати різні факти, слід навчитися піддавати аргументованому сумніву та логічному аналізу будь-яку сумнівну або ненадійну інформацію. Особливо це стосується молодих людей, світогляд яких ще знаходиться у стані формування, які ще не мають достатньо розвиненого механізму критичного мислення, що дозволяє правильно сортувати отримані факти. Саме тому формування критичного мислення є однією з потреб сучасної освіти.

Основний текст. Іноді під критичним мисленням розуміють лише бажання не погоджуватись з чієюсь думкою, прагнення критики заради критики. Це невірний і дуже поверхневий погляд на проблему. Критичне мислення в перекладі з давньогрецької означає «мистецтво аналізувати». Критичне мислення – це здатність до того, щоб мислити по-новому,

переглядати очевидне, планувати свою діяльність заздалегідь і водночас бути достатньо гнучким, щоб змінювати плани при виникненні такої потреби. Це здатність до мета-когнітивного моніторингу – самоусвідомленню власного процесу мислення, спостереження за власними діями при просуванні до поставленої мети, готовність виправляти помилки у разі потреби, пошук компромісних рішень та адекватна оцінка отриманої інформації. Людина, яка мислить критично, формує правильний погляд на навколишню дійсність, вміє використовувати альтернативне мислення, здатна аргументовано доводити свою точку зору. Це надає можливість чітко визначати проблему, успішно її розв'язувати і продуктивно і толерантно взаємодіяти з іншими людьми у цьому процесі. Така людина не буде сліпо виконувати накази, її важко обдурити і примусити діяти неналежним чином.

Формування такого типу мислення має бути постійно у центрі уваги освітнього середовища, тому що сучасному ринку праці потрібні освічені працівники, здатні до мобільності та постійних змін. Сучасний фахівець має бути творчою людиною, а несамотійна та залежна від чужої думки людина не може бути творцем. Отже мета сучасної освіти – формування людини, що оволодіває сукупністю певних знань, вмінь та навичок і водночас є самотійною особистістю, здатною до саморозвитку та готовності постійно пізнавати нове та самовдосконалюватись.

Інтерес до технологій розвитку критичного мислення виник у США та Канаді більш ніж півстоліття тому. Видатному американському мислителю Д.Дьюї належить думка, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не просто в наданні інформації тим хто навчається, а в тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення. Але ще у середині минулого століття швейцарський психолог Ж. Піаже наголошував, що людина вчиться, осмислюючи світ у термінах тих понять, якими вона вже володіє. У процесі осмислення, усвідомлення навколишнього світу людина змінює старі поняття і збагачує свою здатність пізнавати нове. Дослідження Ж. Піаже започаткували виділення двох рівнів мислення: першого порядку – таке, що виявляє та досліджує зв'язки між об'єктами; другого порядку – таке, що включає в себе думки про думки, пошук зв'язків між відносинами, знаходження балансу між реальним та можливим.

У 70 – 80 роках ХХ століття послідовники Ж. Піаже когнітивні психологи У. Нейсер (1976) та Д. Андерсон (1985) поширили його ідеї та методику викладання. Відповідно до цієї методики викладач має насамперед враховувати, якими поняттями оперують студенти, готувати їх до навчання, ставлячи запитання, брати під сумнів інформацію, шукати та вивчати її тощо. Дослідники критичного мислення Д. Андерсон (2000) та С. Метьюз (2003) пов'язують його з активним або «кооперативним» навчанням (тобто навчанням співпраці, співробітництва), де кожен студент не лише навчається сам, а й виконує певну роль у навчанні інших, де ніщо і ніхто не є істиною в останній інстанції, де поважаються інші точки зору, де навчальний простір створено таким чином, щоб зробити легкою та невимушеною співпрацю та комунікацію усіх студентів та викладача.

Засновник Інституту Критичного мислення М. Ліпман називає критичне мислення кваліфікованим, відповідальним мисленням, яке виносить правильні судження, засновані на врахуванні контексту, таке, що здатне виправляти себе, самовдосконалюватися. Він наголошує на необхідності формування навичок судження і використання методів інтегрування емоційного досвіду з процесом мислення не лише заради отримання певної кількості знань, а з метою сформувані свідомий підхід до отримання будь-якої інформації у подальшому житті [8].

В нашій країні одним з тих, хто досліджував це питання є С. Терно, доктор педагогічних наук, професор кафедри історії України Запорізького національного університету. Він розробив теорію розвитку критичного мислення в Україні. Також питанню формування критичного мислення приділила увагу О. Пометун – український історик і методист історичної освіти, доктор педагогічних наук. Вона зазначила, що розвиток критичного мислення не дозволить маніпулювати людиною, допоможе створенню власної незалежної позиції. [4]

Звичайно, кожен навчальний предмет має свою специфіку, але кожен навчальний предмет має стати базою для розвитку критичного мислення у студентів. Тоді навчання стане шляхом, що спрямований на розвиток самостійного свідомого мислення молоді людини, створення її демократичного менталітету.

Під час проведення занять англійської мови можливо і необхідно створювати умови для цього процесу. Відповідно до А. Кроуфорда, В. Саул, С. Метьюза та Д. Макінстера кожне заняття починається із фази актуалізації, на початку якої відбувається аналіз вже вивченого, відомого – свого роду оживлення наявних знань – те, без чого не проходить жодне заняття англійської мови. Потім відбувається встановлення мети навчання та зосередження уваги на темі – так звана реалізація смислу та рефлексія.

Різні дослідники та педагоги погоджуються із тим, що один з ключових факторів розвитку критичного мислення є вміння ставити запитання різного рівня – від низького до високого [5]. Майже на кожному занятті англійської мови студенти читають та обговорюють тексти, які мають стати основою для розвитку саме такого вміння. Звичайно, спочатку студенти задають запитання про факти та деталі (де, коли, хто тощо), що відповідає низькому рівню. У подальшому їх треба привчати до запитань високого рівня – чому саме, як відбулася подія, як вплинула на діючих осіб – тобто при опрацюванні матеріалу потрібно вийти за межі лише фактів та окремих деталей. Наприклад, після прочитання оповідання американського письменника Т. Капоте 'Christmas Memories' ('Різдвяні спогади') студенти намагаються, використовуючи деталі, з'ясувати в який період відбулася подія (йдеться про заборону алкогольних напоїв у США); по окремих деталях дійти до висновку, хто є героями оповідання, тому що автор не вказує на це прямо. Студенти мають аргументовано довести, що, скоріш за все, це молоді дівчата, виходячи із розвитку подій і деяких деталей (фруктовий пиріг та бісерний гаманець). Корисним є не лише обговорювати прочитане, а ще й виводити студентів на

розмову, не лише пов'язану зі змістом тексту, а також з їхнім власним досвідом, спрямовувати на професійну тематику. Наприклад, після обговорення змісту оповідання Т. Капоте 'Різдвяні спогади' студенти-психологи намагаються пригадати, описати, і, найголовніше, проаналізувати подібні ситуації, коли вони боялись чогось. Вони практикуються у спонтанному усному мовленні і водночас навчаються аналізувати причини своєї поведінки в даному випадку. Вони називають типові причини людських страхів і пригадують свої власні побоювання. Таким чином, оповідання стає платформою для аналізу та висновків, пов'язаних із професійними ситуаціями, які мають навчити студентів не лише бути критично мислячими, а й професійно підготовленими людьми. Взагалі, з точки зору Д. Дьюї, М. Ліпмана, Д. Халперн, А. Кроуфорда та ін. найважливішою умовою для розвитку критичного мислення є створення проблемних ситуацій під час навчання.

Інколи просте гумористичне оповідання може стати основою для створення саме таких умов. Після прочитання оповідання американського письменника Дж. Турбера (James Thurber) 'The Unicorn in the Garden' ('Єдиноріг у садочку') студенти мають зрозуміти, чому відбулася ця, на перший погляд, кумедна подія. Дружина зробила все можливе, щоб її чоловіка визнали божевільним і відправили на лікування, але сама потрапила у свою ж пастку. Автор не пояснює мотивів вчинків героїв і студенти мають можливість висловлювати свої припущення, пояснити приховані причини такої поведінки, погоджуватись чи не погоджуватись з думками інших – саме такі вправи привчають мислити критично. Головною задачею викладача є підібрати саме такий матеріал, який надає можливість роздумів, власної оцінки, неоднозначного трактування подій, який сприятиме зацікавленості та бажанню зрозуміти, зазирнути глибше і таким чином піднятися набагато вище, розвинути свої навички. Не менш важливим є правильна організація дискусії, де немає невірної думки, а є можливість довести свою точку зору, або змінити її під впливом думок інших учасників обговорення. Згідно з тлумачним словником дискусія – це вивчення в процесі аргументації ('examination by argument' (Oxford Dictionary)). Саме такої аргументації студенти навчаються в процесі розвитку навичок критичного мислення. Постійне розв'язання проблеми забезпечує опанування стратегією критичного мислення, де процес міркування має бути нестандартним, тому що при цьому відсутня так звана правильна відповідь – її треба знайти самому у процесі обговорення, осмислення чужих думок, формування та формулювання власної точки зору. При цьому відбуваються позитивні зміни – студенти не лише здобувають нові знання, а й набувають досвіду в нестандартному підході до розв'язання проблем.

Дуже продуктивною «вправою» є використання висловів відомих історичних особистостей, філософів, мислителів, які є доречними при обговоренні певної теми на заняттях англійської мови. Це надає необмежений простір для запитань високого рівня та висловлення власної думки. Особливо продуктивною є така діяльність під час занять зі студентами-істориками, які не лише обговорюють зміст висловлювання, а ще й можуть надати історичну

картину – ситуацію, яка призвела до цього висловлювання, стала приводом для певного діяча висловитись саме так відповідно до історичних подій. Але всеж таки головною задачею викладача є надати студентам можливість мислити критично – знайти відповіді на запитання вищого рівня – навіщо людина сказала саме таке і що мала на увазі. Гарним прикладом такого обговорювання може бути відомий вислів Вольтера «Якщо б Бога не існувало, його слід було б придумати» при вивченні теми «Світові релігії» студентами-істориками. Студенти мають самі зрозуміти ставлення філософа до релігії, її ролі у суспільстві тощо. Їм відомо ставлення Вольтера до церкви та служителів культу завдяки заняттям історії, але вони мають зрозуміти мотиви філософа, які спонукали його до висловлення такої думки. Такі дискусії спрямовані саме на розвиток критичного мислення, тому що потребують не лише фактичних знань, які також потрібні, а й ретельного осмислення, вміння робити висновки та навички наукового прогнозування.

Висновки. Поєднання професійної тематики із тематикою занять англійської мови мотивує студентів і таким чином сприяє створенню ситуацій, які допомагають у досягненні поставленої викладачем задачі. Отже, критичне мислення передовсім повинно бути спрямоване на формування власної незалежної позиції, здатності до нестандартних, нешаблонних висновків, самовдосконалення та критичного переосмислення власної діяльності, тверезої оцінки будь-якої інформації.

References

1. Anderson Dzh. (2002). Kognitivnaya psikhologiya [Cognitive Psychology] in SPb, 5th edition, 496 p.
2. D'yui Dzh.. (1999). Psychologiya i pedagogika myshlenia. (Kak my myslim) /J. Dewey [Psychology and pedagogics of thinking. (How we think)], translation from English by Nikolskaya N.M., in M.:Labyrinth, 192 p.
3. Kraig G. (2002). Psychologiya razvitiya G. Craig Human Development, [transl. from Engl.] in 1 edition internat., SPb, 992 p.
4. Pometun O. I., Pylypchatyna L.M., Sushchenko I.M., Baranova I.O. (2010) Osnovy krytychnoho myslennia [The Basis of critical thinking] in Ternopil', Navchalna knyha – Bohdan, 216 p.
5. Krouford A., Saul V., Met'yuz S., Makinster D. (2006). Tekhnolohii rozvytku krytychnoho myslennia uchniv [Teaching and learning strategies for the thinking classroom] A.Crawford, V.Saul, S. Matthews, D.Mackinster; Scientif. edition, preface by O.I. Pometun in K.'Pleyady', 220 p.
6. Tyaglo O. V. (2008). Krytychne myslennia: [Critical thinking] in X. Osnova, 187 p.
7. Halpern D. (2000). Psykhologiya kriticheskogo myshlenia [Psychology of critical thinking] in SPb, Piter, 512 p.
8. Lipman M. Thinking in education / Lipman M. – Cambridge: Cambridge university press, 1991. – 188 p.

Abstract. The article is dedicated to defining the necessity of developing skills essential for work with information, namely – critical thinking skills. Information surrounds people everywhere and it is vital to be able to work with it. Different subjects, including English, should be used for forming critical thinking skills. The examples of teaching them by the author are described in the article. Creating special situations in class is proved to be useful in achieving the goal.

Key words: critical thinking, worldview developing, self improvement, view point formulation, argumentation (reasoning)

Статья отправлена: 10.05.2018 г. © Гриженко Г.Ю.

УДК 378.147:373.3.011.3-051

IMPLEMENTATION OF THE INTEGRAL PRINCIPLE FOR THE PREPARATION OF FUTURE MASTERS OF CULTURE ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПРИНЦИПУ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Voropova N.S. / Воронова Н.С.

с.philos.s., as.prof. / к.філос.н., доц.

ORCID: 0000-0001-7957-1655

Donbas State Pedagogical University, Slavyansk, Batyuka 19, 84116

Донбаський державний педагогічний університет, Слов'янськ, вул.Г.Батюка 19, 84116

Анотація. В роботі досліджується методологічні основи впровадження принципу інтеграції в теорію та практику фахової підготовки майбутніх магістрів культурології. Зазначено, що принцип інтеграції відповідає сутності культурологічної освіти, а саме – системності. Інтегральність відповідає змістовій взаємодії самостійних наукових галузей пізнання, на які й спирається культурологія як наука. Обґрунтовано значення інтеграції з інформаційної точки зору. Показано збереження особистісних інтересів та потреб в процесі професійної підготовки майбутніх магістрів культурології.

Ключові слова: принцип інтеграції, майбутній магістр культурології, культурологічна освіта, фахова підготовка, системність, інформація.

Вступ.

Необхідність осмислення парадигмальної революції освітнього простору включає в себе проблему як систематизації наявної множини розроблених освітніх парадигм, так і аналіз перспектив їх співіснування та інтеграції. Сучасний цивілізаційний розвиток визначає необхідність становлення нової парадигми культурологічної освіти. Дослідження теорії та практики професійної підготовки майбутніх магістрів культурології обумовлює застосування специфічних принципів культурологічної освіти, як от інтегрального, антропологічного, діяльнісного, ресурсного, акмеологічного. Серед зазначених методологічних підстав, провідним визначено інтегральний принцип. Він є необхідним підґрунтям для створення адекватної запитам реальності світоглядної моделі культурологічної освіти, що стане консолідуючим чинником у процесі зародження і співіснування різноманітних підходів до професійної освіти, сприятиме узгодженню міждисциплінарного змісту культурологічної освіти з педагогічними технологіями особистісно-розвиваючого спрямування.

Метою статті є обґрунтування доцільності впровадження інтегрального принципу у фахову підготовку майбутніх магістрів культурології.

Основний текст.

Інтеграція як процес створення цілісної і багатовимірної картини світу сьогодні набуває статусу одного з провідних методологічних принципів освіти, адже вона ізоморфно відображає тотальну якість постмодерністського інформаційного суспільства. Водночас не можна не визнати релятивізму науково-педагогічних позицій щодо цього явища, що стимулює теоретичні та прикладні розробки, насамперед технологічні, які забезпечуватимуть не лише

змістову, а й процесуальну сторону професійної освіти на засадах інтеграції.

В українській науці започатковано дослідження філософії інтегративної освіти (С. Клепко), її дидактичних (С. Гончаренко, І. Козловська, О. Савченко) і психологічних (І. Вех, Т. Яценко) засад. Створено програми, підручники й посібники інтегрованих курсів (Н. Бібік, В. Ільченко, Т. Пушкарьова, В. Тищенко та ін.). В системі культурологічної освіти інтегративний підхід є недостатньо обґрунтованим теоретично і слабо забезпечений технологічно.

Інтеграція (від латин. *integratio* – відновлювання, поповнення, від *integer* – повний, цілісний) – це стан внутрішньої цілісності, зв'язаності диференційованих частин і функцій системи, а також процес, що веде до такого стану. Інтеграція – утворення або відновлення цілісності, вища форма взаємодії, тому що вона передбачає не лише взаємовплив і взаємозв'язок, а й взаємопроникнення елементів. Принцип конструювання цілісності не може зводитися до штучного механічного підсумовування елементів, процес інтегрування передбачає відродження природних, об'єктивно існуючих зв'язків і перехід у нову якість. Принагідно зауважимо, що згідно з аксіомою Аристотеля, ціле більше суми його частин.

Інтегральний принцип є провідним для майбутніх культурологів, який в цілому визначає організацію змісту культурологічної освіти. Методологічним підґрунтям інтегрального принципу професійної підготовки культурологів слугує ідея цілісності особистості та культури як інтегративного компоненту змісту освіти. У визначенні цього принципу ми спирались на теоретичну позицію І. Козловської [1], яка розрізняє інтегровані та інтегральні освітні системи. Якщо в інтегрованих системах із заданою зовні структурою не передбачені якісні перетворення різнопредметних знань, то інтегральні дидактичні системи характеризуються: наявністю органічної підстави для синтезування, актуалізацією природних, об'єктивно існуючих між елементами зв'язків; гнучкістю системи структурування змісту навчання не лише за предметним або комплексним, але й проблемним підходом; якісною трансформацією результату взаємодії компонентів змісту, виникненням нового системного і цілісного утворення відповідно до системного принципу.

Проблема пізнання цілісності світу визначає загальнокультурний потенціал фахової підготовки магістрів культурології. Переведення цієї проблеми у площину педагогіки було здійснено ще Я. Коменським, ідея пансофії якого отримала продовження у інтегруванні освіти навколо християнської ідеї добра, любові та гуманізму К. Ушинським, вузькопрактичної діяльності – Дж. Дьюї, трудової діяльності – А. Макаренком, творчої діяльності – В. Сухомлинським, мислення – Д. Ельконіним і В. Давидовим та ін. Більшість сучасних дослідників (М. Арцишевська [2], Є. Галицьких [3], Є. А. Дурманенко, О. Мащенко) сходяться у визначенні інтегральності як дидактичного принципу.

Виокремлення принципу інтегральності в підготовці майбутніх культурологів обумовлюється тим, що культурологія за своєю принциповою суттю є наукою системною. Вона розглядає явища дійсності на перехресті філософії, психології, педагогіки, історії, політики, соціології, релігієзнавства,

мистецтвознавства, природознавства, які органічно інтегровані у цілісність єдиним предметом пізнання – культурою в її антропологічних смислах і цінностях. Інтегральність у цьому аспекті проявляє себе на трьох рівнях змістовної взаємодії окремих наукових дисциплін: предметно-онтологічному підпорядкуванні, методологічній залежності, науково-практичному взаємообґрунтуванні.

Професійна освіта майбутнього культуролога як модель відповідної науки фундаментується принципом «подвійного» входження навчальної сфери у зміст загальної вищої освіти як об'єкта вивчення і як аспекту вивчення оточуючої дійсності, який має бути присутнім у змісті кожного навчального предмету. Це означає, що студент повинен не лише знати певне коло питань з теорії й історії вітчизняної та зарубіжної культури, але, перш за все, розуміти, яким чином зазначена сфера знань пов'язана з іншими сферами. Тобто, сучасні культурологічні знання студента повинні мати системний характер з усвідомленим опануванням структурою їх інтегральних зв'язків не тільки із загальногуманітарним тезаурусом, але й з усіма складовими професійної підготовки до майбутньої діяльності.

Висновки.

Фахова підготовка магістрів культурології виходить за межі традиційного естетичного навчання й виховання з їх орієнтацією на формування окремих художньо-чуттєвих складових гармонійно розвиненої особистості. Її функціональні позиції в системі університетської освіти пов'язані, перш за все, зі становленням системного культурологічного мислення, з формуванням багатовимірної особистісної картини світу й розвиненої педагогічної культури. Тобто згідно з системним підходом можливо говорити про якісну трансформацію результату взаємодії різних компонентів культурологічної освіти й виникнення нового цілісного системного утворення. Вищевикладені позиції дають підстави застосовувати інтегральний принцип в теорії та практиці професійної підготовки майбутніх магістрів культурології.

З інформаційної точки інтегральність трактується як процес взаємообміну інформацією між компонентами цілісної науки за умови їх взаємного відображення. Кожний інтегрований компонент культурології виступає певним потенційним джерелом інформації для іншого, дозволяє глибше проникнути у його власний предмет пізнання. Тим самим забезпечується врахування індивідуальних інтересів і потреб майбутнього культуролога, напрямку його фахової спеціалізації при збереженні цілісності світобачення.

Література:

1. Козловська І. М. Формування змісту освіти: теоретичні основи дидактичної інтеграції / І. Козловська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2009. – №4. – С. 73-79.
2. Арцишевська М. Р. Суспільствознавча картина світу як теоретична основа інтеграції змісту шкільної освіти / М. Арцишевська // Шлях освіти. – 2000. – №3. – С. 16-20.
3. Галицких Е. О. Интегративный подход к профессиональному

личностному становлению будущего педагога / Е. Галицких // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2001. – №4. – С. 50-54.

Abstract. Modern civilization development determines the need for a new paradigm of cultural education. The study of the theory and practice of professional training for future masters of cultural studies determines the application of specific principles of culturological education, such as integral, anthropological, activity, resource, and acmeological. Among the above mentioned methodological grounds, the integral principle is the leading one. The purpose of the article is to substantiate the feasibility of introducing an integral principle in the professional training of future masters of cultural studies.

Integration as a process of creating a holistic and multidimensional map of the world today acquires the status of one of the leading methodological principles of education. In Ukrainian science, the study of the philosophy of integrative education (S. Klepko), her didactic (S. Goncharenko, I. Kozlovskaya, O. Savchenko) and psychological (I. Bex, T. Yatsenko) principles was started. Programs, textbooks and manuals of integrated courses were created (N. Bibik, V. Ilchenko, T. Pushkareva, V. Tyomenko, etc.). In the system of culturological education, the integrative approach is inadequately reasoned theoretically and technologically. The idea of the integrity of the individual and of culture as an integrative component of the content of education serves the methodological basis of the integral principle of the professional training of culturologists. The isolation of the principle of integrity in the preparation of future culturologists is conditioned by the fact that culturology in its principal essence is system science. She examines the phenomena of reality at the crossroads of philosophy, psychology, pedagogy, history, politics, sociology, religious studies, art studies, natural science.

Professional training of masters of cultural studies goes beyond traditional aesthetic education and education. Functional positions in the system of university education are associated with the formation of systemic cultural thinking, with the formation of a multidimensional personal image of the world and a developed pedagogical culture. From the information point, integrity is interpreted as the process of information exchange between components of a holistic science, provided that they are mutually mapped. Each integrated component of culturology serves as a potential source of information. Thus, taking into account the individual interests and needs of the future culturologist, the direction of his professional specialization is ensured while preserving the integrity of the worldview.

Key words: the principle of integration, the future master of culturology, cultural education, professional training, systemic, information.

References:

1. Kozlovska I. M. (2009). Formuvannia zmistu osvity: teoretychni osnovy dydaktychnoi intehratsii [Formation of the content of education: the theoretical foundations of didactic integration]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity - Pedagogy and psychology of professional education*, 4, 73-79 [in Ukrainian].
2. Artsyshevska M. R. (2000). Suspilstvoznachcha kartyna svitu yak teoretychna osnova intehratsii zmistu shkilnoi osvity [The sociological picture of the world as the theoretical basis for the integration of the content of school education]. *Shliakh osvity - Education path*, 3, 16-20 [in Ukrainian].
3. Galitskih E. O. (2001). Integrativnyiyy podhod k professionalnomu lichnostnomu stanovleniyu buduschego pedagoga [Integral approach to the professional personal formation of the future teacher]. *Standartyi i monitoring v obrazovanii - Standards and monitoring in education*, 4, 50-54 [in Russian].

Стаття відправлена: 11.05.2018 г.

© Воронова Н.С.

UDK 371

**FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS OF
TECHNICAL SPECIALTIES****ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ
ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ****Koren E.V. / Корень Е.В.***master's degree / магистр*

ORCID: 0000-0002-6472-3406

*Kherson State Agrarian University, Kherson, Stretenskaya 23, 73006**Херсонский государственный аграрный университет, Херсон, ул. Стретенская 23, 73006*

Abstract. The paper considers the role and place of organizational and pedagogical competence in the process of training students of technical specialties, as well as in the professional work of future engineers. Interdisciplinary integration is considered as one of the methods of forming professional competence of technical students. The necessity of forming organizational and pedagogical competence as a component of professional competence of future specialists of technical orientation is substantiated.

Key words: competence, technical specialty, professional competence, organizational and pedagogical competence.

Introduction.

The level of development of a country in modern society is determined not only by the state of its technical potential, but also by the professional competence of specialists trained in higher educational institutions. The modern labor market, presenting today with increased requirements to the quality of education, competence and professional readiness of future specialists, in turn, leads to increased competition among graduates of higher education institutions, including graduates of technical specialties.

If the former qualification of a specialist meant only compliance with the workplace and possession of the narrow information necessary in a certain activity, and the students' education was reduced to standard knowledge, skills and skills, then "competence" is distinguished primarily by the fact that it requires knowledge not only of a generic kind, and in a certain broad field, the ability and willingness to successfully implement their skills, while improving the quality and effectiveness of their activities. The realization of such an idea - the comprehensive preparation, development and formation of the personality of modern citizens as professionals, professionals in their field and as members of the collective and society, lies just at the heart of the competence approach, which is aimed at linking professional competence and the content of education. Many researchers, in particular A.V. Khutorsky, are aware of competence as mastering skills that correspond to pre-determined training requirements necessary for effective professional activity. Competence can be identified as a set of developed personality traits of the student, which provide readiness to perform various functions related to professional activities. In the understanding of A.V. Khutorskogo, E.V. Perehozhevoy and other researchers working in this field, the professional competence of students in technical specialties - the formed association of personality traits, which will subsequently

contribute to them in the successful implementation of their knowledge, skills and skills in engineering [1, 2].

The need for the formation of organizational and pedagogical competence among students of technical specialties, as a component of professional competence, will be considered in this paper.

Organizational and pedagogical competence should reflect actions aimed at implementing the pedagogical plan through a specific organization of interaction between the engineer and the production team. A future engineer needs to be able to plan work; to combine individual and collective activities; motivate the team and be able to coordinate its actions; carry out self-monitoring, control and accounting work; be able to distribute the work among the members of the collective and delegate organizational functions to them in a timely manner. The organization of work with the team implies the ability to properly plan and control it. Organizational and pedagogical abilities will help the engineer to express himself and organize the team, to rally him, to inspire him to solve important tasks, and to organize his own work correctly.

The problem of developing organizational competencies in the system of vocational training was dealt with by such scientists as IA Zimnyaya, A.S. Belkin, A.V. Khutorskoy, A.G. Bermus, MA Choshanov, A.M. Aronov, G.P. Shchedrovitsky, OE Lebedev, NA Ershova, A. Ya. Magaberidze, LI Umansky and others [3].

The main text. Competent approach requires significant changes in educational technologies. Therefore, today the universities have to develop special technologies and methods for their implementation in the learning process [4, 5].

Formation of professional competence of the future specialist of technical specialty is unthinkable without contextual training and application of interdisciplinary communication. Since contextual learning involves the modeling of professional and social components of future engineering activities, and interdisciplinary integration, in turn, acts as a unifying link in the knowledge of various fields of science. In addition, today there has been a need for research activities aimed at replenishing the total volume of theoretical knowledge and scientific achievements that can become the basis of innovative production technologies. A modern graduate - a future technical professional - should be able to apply the knowledge of various disciplines in his professional activities.

At the present time, the general educational, technical, and cultural level of participants in the production process has significantly increased. This requires the introduction of certain adjustments in the forms and methods of working with future engineers, the scientific setting of tasks for organizational and pedagogical preparation for work. There is considerable experience on these issues in the industry, many scientific recommendations are successfully introduced into practice, which leads to an increase in labor productivity. Our universities, in turn, contribute to improving the process of preparing students, because they created favorable external conditions for the disclosure of pedagogical abilities of each trainee. The firm will of the engineer, as one of the indispensable elements of management, must be supplemented by the ability of each leader to manage the team. This will give him a

number of advantages: he will give an opportunity to set before him tasks of high complexity in full confidence of their decision; and successfully cope with the high organizational and pedagogical pressures arising in the management process.

In the process of teaching students, interdisciplinary integration seems to be the highest form of unity of goals, principles and meaning of education, creating a large-scale interconnection of all educational disciplines of the educational program. Therefore, it is necessary to start developing professional competence already at the first stage of students' training, so that they can develop their own skills to independently perform certain actions aimed at promptly finding optimal solutions in any difficult professional situations. For this, it is necessary to use interdisciplinary connections. Initially, you can form a team of students studying in different areas of training, for joint implementation of educational and scientific assignments. They will not only learn the characteristics of professional activity, but also develop communication skills, develop skills of interaction in the team. This can be achieved in the process of performing research and development projects, integrated course projects. The task of scientific and pedagogical workers is to direct students to an independent and creative work, to seek a solution to a particular problem by discussing different points of view, the realization of their ideas. Students should understand that working together on one task, it is possible to form a model for implementing innovative projects.

Graduates of higher educational institutions of technical orientation, in terms of specific activities, will not only be able to manage the production process or the technical training of subordinate units, but also to train people and train themselves, absorbing and transferring the experience of the older generation and achieving the scientific and technical process. Future engineers during the training in the university and further in the production team will have to achieve a certain level of pedagogical skill, in which he will be able to increase productivity through organizational and pedagogical activities in a timely and accurate manner.

Combining "Resistance of materials", "Physics" and "Chemistry", students can be offered tasks related to the search for the composition and properties of materials, etc. Interdisciplinary laboratory work using information and communication technologies can also find its application in the educational process, for example : "Theoretical mechanics", and "Innovative management" - it is possible to develop tasks with the identification and application of innovative discoveries in this field. Joint interdisciplinary seminars on disciplines "Physics", "Mathematics" and "History" will allow students to consider the historical issues of science development, biographies of outstanding scientists, their impact on social and economic progress. The interrelation of the subjects of the mathematical cycle with "Theoretical mechanics" or with the discipline "Resistance of materials" is obvious, since in the latter the mathematical apparatus is studied, and the connection between such disciplines as "Physics" and "World culture" is not so noticeable, but to understand it that graduates of technical specialties will work in the multicultural environment of transnational corporations. Therefore, the ability to apply the knowledge of different disciplines in the aggregate, the ability to transfer ideas and methods from one science to another will be the key to the successful preparation of students for future

professional activity. A single approach of interdisciplinary communication faces the difficulty of determining the evaluation of students' knowledge between the disciplines of the humanities, general scientific and special cycles. That is, the level of knowledge of students, acquired in the study of disciplines in the humanities and general scientific departments, may be insufficient to study special disciplines. In order for this knowledge to be sufficient and implemented, the faculty should not only jointly approach the development of curriculum programs, study the content of disciplines, carefully study approaches to the delivery of educational material, but also assess the knowledge and skills that are formed at various stages mastering of knowledge in the course of the general educational process, through the prism of professional competence, an integral part of which is organizational and pedagogical.

Summary and Conclusions. For students of technical specialties, active and interactive teaching methods involving the use of complex computer programs and specialized laboratory equipment are especially important. The formation of organizational and pedagogical competence, which is very important in the professional activity of graduates of technical colleges, contributes to the formation of professional competence in general. It is advisable to use the methodology of interdisciplinary integration.

References:

1. Hutorskoy A.V. Klyuchevyye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmy obrazovaniya / A.V. Hutorskoy // Narodnoe obrazovanie. 2003. - # 2. - pp. 55–61.
2. Perehozheva E.V. Formirovanie professionalnoy kompetentnosti studentov tekhnicheskikh vuzov na osnove mezhdistsiplinarnoy integratsii: avtoref. dis. kand. ped. nauk / E.V. Perehozheva. Chita, 2012. - 23 p.
3. Kozlov P.G. Neobhodimost vvedeniya v obrazovatelnyie standartyi ponyatiya «organizatsionno-pedagogicheskaya kompetentsiya» // Sovremennaya pedagogika. 2015. - # 2.
4. Koren E.V. (2015). Primenenie programmy ELECTRONICS WORKBENCH pri izuchenii elektrotehniki v vysshey shkole [Application of the ELECTRONICS WORKBENCH program in the study of electrical engineering in higher education] in *Naučnye trudy SWorld* [Scientific works SWorld], issue 3(40), vol. 6, pp. 85-91.
5. Koren E.V. (2017). Primenenie informatsionnykh tekhnologiy dlya obucheniya studentov [The use of information technology for teaching students] in *Naučnye trudy SWorld* [Scientific works SWorld], issue 5, vol.3, pp. 23-30.

Аннотация. В работе рассматривается роль и место организационно-педагогической компетентности в процессе обучения студентов технических специальностей, а также в профессиональной деятельности будущих инженеров. Рассмотрена междисциплинарная интеграция как один из методов формирования профессиональной компетентности студентов технических специальностей. Обоснована необходимость формирования организационно-педагогической компетентности как составляющей профессиональной компетентности будущих специалистов технической направленности.

Ключевые слова: компетентность, техническая специальность, профессиональная

компетентность, организационно-педагогическая компетентность.

Литература:

1. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. 2003. - № 2. - С. 55–61.
2. Перехожева Е.В. Формирование профессиональной компетентности студентов технических вузов на основе междисциплинарной интеграции: автореф. дис. канд. пед. наук / Е.В. Перехожева. Чита, 2012. - 23 с.
3. Козлов П.Г. Необходимость введения в образовательные стандарты понятия «организационно-педагогическая компетенция» // Современная педагогика. 2015. - № 2.
4. Корень Е.В. Применение программы ELECTRONICS WORKBENCH при изучении электротехники в высшей школе. // Научные труды SWorld: международное периодическое научное издание. – Иваново: Научный мир, 2015. – Вып. 3(40). - Т. 6. – С.85-91.
5. Корень Е.В. Применение информационных технологий для обучения студентов. // Научный взгляд в будущее: международное периодическое научное издание. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017.– Вып. 5. – Т. 3. – С.23-30.

Article sent: 10/05/2018 of

© Koren E.V.

УДК 378.147:78

**CREATIVITY AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE
FOR FUTURE MUSIC TEACHERS****КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ****Moroz M.O./ Мороз М.О.***Candidate of Pedagogical Sciences/ кандидат педагогічних наук*

ORCID: 0000-0001-5187-0434

*Humanitarian Pedagogical College named after Mikhaïlo Hrushevsky,
Bar, Maidan M. Hrushevsky, 1, 23000**Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського,
м.Бар, Майдан М.Грушевського, 1, 23000*

Анотація. У статті автор розглядає креативність як складову професійної компетентності майбутніх учителів музики. Обґрунтовано необхідність у підготовці професійних, кваліфікованих, компетентних педагогів, які б могли вирішувати завдання сучасної освіти, формувати всебічно розвинені особистості школярів, здійснювати до них цілісний підхід, звертаючись до їхнього внутрішнього світу, емоційного сприйняття та творчої уяви. Зосереджено увагу на підготовці вчителів художньо-естетичного циклу, зокрема, вчителів музики. Автор розкриває особливості фахової підготовки майбутнього вчителя музики на музичних відділеннях гуманітарно-педагогічних коледжів. Розкрито особливості розвитку креативності студентів у процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін, зокрема, навчальної дисципліни «Сольфеджіо». Зосереджено увагу на використанні на заняттях із сольфеджіо пісенних зразків українського фольклору, що є досить ефективним та дієвим засобом формування національної свідомості, патріотичного виховання та духовного збагачення молоді.

Ключові слова: учитель музики, креативність, фахова підготовка, педагогічний коледж, фахові дисципліни, фольклор.

Вступ. Духовне відродження нашого народу неможливе без відродження та розвитку рідної школи, національної системи освіти й педагогічної культури. Розбудова незалежної української держави вимагає відповідного їй виховання підростаючого покоління. У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») визначено головну мету національного виховання, яка полягає у набутті молодим поколінням соціального досвіду, успадкуванні духовних надбань українського народу, досягненні високої культури міжнаціональних взаємин, формуванні у молоді незалежно від національності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури [3 с. 15].

Формування покоління всебічно розвинутих свідомих громадян, спроможних будувати прийдешнє суспільство – найперше завдання вчителя. Зміст освітньої роботи школи повинен забезпечувати становлення наукового світогляду, розумовий розвиток учнів, їх трудову підготовку, а також професійне визначення, моральну, фізичну, естетичну, екологічну культуру [3, с. 16].

Тому стає зрозумілою потреба в підготовці професійних, кваліфікованих,

компетентних педагогів, які б могли вирішувати завдання сучасної освіти, формувати всебічно розвинені особистості школярів, здійснювати до них цілісний підхід, звертаючись до їхнього внутрішнього світу, емоційного сприйняття та творчої уяви. І в першу чергу це стосується підготовки вчителів художньо-естетичного циклу, зокрема, вчителів музики, про яких йтиметься в даній статті. Адже виховання, духовне збагачення та очищення, естетичний, моральний, культурний розвиток школярів у значній мірі здійснюється завдяки предметам саме художньо-естетичного циклу.

Одним із завдань вчителя музики є формування духовної культури особистості в тісному зв'язку з культурою її народу. Музика, як невід'ємна частина народної творчості, сприяє розвитку і збагаченню сфери почуттів учнів, розвитку їх музичного смаку, потреби берегти, продовжувати і примножувати музичні традиції свого народу.

Основний зміст. Розпочинається фахова підготовка майбутнього вчителя музики на музичних відділеннях гуманітарно-педагогічних коледжів. Вона передбачає оволодіння загальнотеоретичними, психолого-педагогічними, спеціальними та музично-теоретичними дисциплінами в обсязі, необхідному для вирішення педагогічних, науково-методичних та організаційно-керівних завдань.

У циклі музично-теоретичних дисциплін, що є складовою частиною професійної підготовки молодшого спеціаліста (вчителя музики загальноосвітніх шкіл), навчальний предмет «Сольфеджіо» має важливе значення. Мета цього курсу – формування у студентів навичок точного інтонування і визначення на слух усіх елементів музичної мови; навичок вільного читання з листа різних одно-, дво- та триголосних музичних творів; розвиток внутрішнього музичного слуху; формування осмисленого відношення студентів до структурної, ладотональної, метроритмічної побудови музичного твору, розвиток у них творчої ініціативи.

Вивчення сольфеджіо здійснюється протягом трьох років – на II, III та IV курсах коледжу. Розпочинаючи роботу з II курсу, ми поступово, дотримуючись наступності, формуємо у майбутніх учителів музики інтонаційні, метроритмічні, ладо-гармонічні відчуття.

Для підвищення ефективності роботи студентів, з метою їхнього творчого розвитку, посилення інтересу до обраної професії, ми використовуємо різноманітні методи, залучаємо студентів до форм роботи творчого характеру, де вони мають можливість демонструвати свій професійний рівень. Такі форми роботи як підбір акомпанементу до вправ, створення дво-, три- та чотириголосся, сольфеджування власних музичних композицій формують стійкий інтерес та є хорошим стимулом до творчої діяльності майбутніх учителів музики.

Як свідчить практика, використання на заняттях сольфеджіо пісенних зразків українського фольклору – досить ефективний та дієвий засіб формування національної свідомості, патріотичного виховання та духовного збагачення молоді. Виконуючи різні завдання творчого характеру, що стосуються вивчення, аналізу та обробки українських народних пісень,

студенти починають розуміти їхню практичну значимість. Адже весь цей навчальний матеріал згодом можна використати вже у власній роботі зі школярами.

У процесі виконання студентами завдань різного рівня складності (створення дво-, три-, чотириголосся на основі української народної пісні, підбір акомпанементу) здійснюється аналіз робіт, під час якого визначається їхнє можливе практичне застосування на уроках музики в загальноосвітній школі (визначення класу, по можливості теми уроку). Цей етап завжди емоційний, творчий, студенти активно дискутують, у процесі чого мають можливість перевірити власні психолого-педагогічні та методичні знання.

Так, студентам II курсу ми пропонуємо створити двоголосся у вигляді канону, оскільки такий вид багатоголосся досить активно використовується на уроках музики в початкових класах. Наведемо приклад створення канону на основі української народної пісні «Мала мати одну дочку» (рис. 1)

сопрано

альт

Ма-ла ма-ти о - дну до - чку, Ма-ла ма-ти

Ма-ла ма-ти о - дну до - чку,

о - дну до - чку, та й ку-па-ла у ме -

Ма-ла ма-ти о - дну до - чку, та й ку-па-ла

до - чку.

у ме - до - чку.

Рис. 1. «Мала мати одну дочку» (канон)

Канон «Мала мати одну дочку» можна запропонувати для вивчення учням 2 класу у першому семестрі, вивчаючи тему «Музика виражає і зображає» (тема уроку – «Музику народило життя»). Використовуючи дану українську народну пісню, у процесі обговорення літературного тексту, вчитель має можливість

познайомити дітей з деякими аспектами історичного минулого українського народу, зокрема з долею сільських жінок. Дана пісня – одна із багатьох, у яких йдеться про нещасливе сімейне життя, коли дівчину віддавали заміж за нелюбого їй хлопця.

Пропонуючи студентам II курсу завдання «Доспівай мелодію», ми прагнемо до формування в майбутніх учителів музики творчого підходу до розвитку мелодичної лінії та розвиваємо їхні композиторські здібності. Наприклад, виконуючи українську народну пісню «Жила-була царівна», студенти отримують завдання самостійно створити завершення мелодичної лінії (рис. 2):

Помірно

Укр. нар. пісня

Рис. 2. Жила-була царівна

Ось, які варіанти мелодичного завершення запропонували студенти (рис. 3.):

Рис. 3. Варіанти мелодичного завершення

Завдання такого типу можна пропонувати і молодшим школярам, даючи їм можливість відчувати себе у ролі «маленьких композиторів». Завершувати мелодію пісні «Жила-була царівна» можна навіть з учнями 1 класу. Студенти II курсу із задоволенням виконують пісні у вигляді «запитання – відповіді», поділяючись на підгрупи. Практичний досвід, набутий у процесі виконання таких завдань, вони також можуть використати у своїй діяльності під час проходження педагогічної практики у школі.

Таким чином здійснюється підготовка студентів II курсу, що навчаються за

спеціальністю «Музичне мистецтво», до двоголосного виконання пісень. Найпростіше гармонічне двоголосся, яке створюють студенти II курсу на заняттях сольфеджіо, можна використовувати на уроках музики у 3 – 4 класах загальноосвітньої школи. Пропонуємо кращі роботи студентів (рис. 4.):

Рис. 4. Ішов цап із гори

Враховуючи зміст літературного тексту пісні, ми вважаємо за доцільне використання даного пісенного зразка у роботі з учнями 2 класу (тема I семестру «Музика виражає і зображає», тема уроку – «Звірі в музиці»). У процесі обговорення та аналізу пісні здійснюється моральне виховання молодших школярів, формуються такі якості як толерантність, поступливість, взаємоповага.

«Човник хитається» – це свого роду пейзажна замальовка, яка передає красу рідної природи, а також моральну чистоту українського народу, що оберігав цю природу, оспівував у своїх піснях. Тому дану пісню можна використати у 2 класі (тема I семестру «Музика виражає і зображає», тема уроку – «Музичний пейзаж»). У процесі вивчення та виконання даної пісні здійснюватимуться завдання морального, естетичного та екологічного виховання молодших школярів (рис. 5.).

Рис. 5. Човник хитається

Українська народна пісня «Ой на Купала, Купалочка» пропонується для

учнів 4 класу в ході вивчення теми I семестру «Музика мого народу», оскільки вона відноситься до календарно-обрядових пісень літнього циклу зокрема до жанру купальських пісень. Школярі мають змогу познайомитися з традиціями свого народу, та пов'язаними із святкуванням свят не лише зимового циклу, а й весняного, літнього та осіннього (рис. 6.).

Рис. 6. Ой на Купала, Купалочка

Дотримуючись принципу наступності навчання, творчі завдання для студентів III – IV курсів ускладнюються: ми пропонуємо їм створювати не лише гармонічне двоголосся, а й двоголосся з поліфонічними (підголосковими) елементами, а також триголосся. Оскільки такі завдання – дещо вищого порядку і вимагають від студентів глибших знань з гармонії, хорознавства, методики музичного виховання, то перед початком роботи ми пропонуємо власні зразки обробок українських народних пісень. Аналізуючи окреслені зразки, студенти звертають увагу на гармонічні особливості, голосоведіння окремих голосів, а потім намагаються все це втілити у своїх роботах. Враховуючи зростання рівня складності практичних завдань, напрацьований таким чином пісенний матеріал майбутні вчителі музики можуть використовувати у роботі з учнями основної школи (5 – 8 класи).

Ще одним цікавим для студентів видом творчої роботи, які ми використовуємо на заняттях сольфеджіо, є створення власних мелодій на основі ритмічного малюнку. Суть завдання полягає у тому, що студенти отримують ритмічний малюнок (іноді створюють його самостійно під час написання ритмічних диктантів), на основі якого повинні самостійно створити мелодичний малюнок (лад і тональність обирають за бажанням). Виконання таких завдань активізує внутрішній слух, мелодичне та гармонічне відчуття, стимулює творчу діяльність та ініціативність студентів. Завдання такого типу ми пропонуємо студентам III – IV курсів, оскільки у них уже сформований певний практичний досвід.

Під час оцінювання творчих робіт студентів, що стосуються створення багатоголосся на основі українських народних пісень, ми використовуємо метод так званого «закритого оцінювання». Суть цього методу полягає у тому, що студенти дають власну оцінку роботам, не знаючи напевне, хто є їхнім автором. Слухаючи у виконанні викладача створені варіанти обробок, студенти аналізують, намагаються помітити типові помилки, і, що важливо, вчать давати об'єктивну оцінку почутому. Використання методу «закритого

оцінювання» допомагає «авторам-початківцям» (студентам) вільніше себе почувати, не комплексувати через помилки, які вони допускають при виконанні такого типу завдань. Адже на початковому етапі роботи не кожен може вдало створити багатоголосся. Часто такі невдачі спричиняють зневіру у власних силах. Проте, як бачимо на практиці, наш метод оцінювання допомагає уникнути таких небажаних наслідків, а також ефективніше формувати креативність майбутніх учителів музики.

Висновки. Таким чином, запропоновані нами українські народні пісні дозволяють знайомити школярів початкових та середніх класів з багатогранною музичною культурою нашого народу. Різноманітність пісенного фольклору розширює кругозір дітей, поглиблює знання про історичне минуле української нації, збагачує їхню духовну культуру, здійснює всебічне виховання, а отже, формує повноцінну особистість, здатну берегти та примножувати безцінні скарби українського народу.

Систематичне виконання творчих завдань різного типу та рівня складності на заняттях сольфеджіо забезпечить формування у майбутніх учителів музики всіх практичних навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності та виховає справжнього компетентного та креативного педагога.

Література

1. Барська З. М. Сольфеджіо на основі української народної пісні. Хрестоматія. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 160 с.
2. Бражникова Л. Д. Українська народна пісня на уроках сольфеджіо. Хрестоматія. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 40 с.
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – К. : Райдуга, 1994.
4. Програми та поурочні методичні розробки для загальноосвітніх шкіл. 1 – 4 класи / Упор. О. Я. Ростовський, Р. О. Марченко, Л. О. Хлебнікова, З. Т. Бервецький; відпов. за випуск М. С. Демчишин. – Тернопіль, 2000. – 56 с.
5. Програми та поурочні методичні розробки для загальноосвітніх шкіл. 5 – 8 класи / Упор. О. Я. Ростовський, Р. О. Марченко, Л. О. Хлебнікова, З. Т. Бервецький; відпов. за випуск М. С. Демчишин. – Тернопіль, 2000. – 78 с.

Abstract. In the article the author considers creativity as a component of the professional competence of future music teachers. The necessity in training of professional, qualified and competent teachers, who could solve the problems of modern education, to form comprehensively developed personalities of schoolchildren, to make a holistic approach to them, referring to their inner world, emotional perception and creative imagination, is substantiated. The focus is on the training of teachers of the artistic and aesthetic cycle, in particular, music teachers. The author reveals the peculiarities of the professional training of the future music teacher at the music departments of the humanitarian pedagogical colleges. It is noted that it consists of mastering general theoretical, psychological and pedagogical, special and musical-theoretical disciplines in the amount necessary for solving pedagogical, scientific-methodical and organizational-management tasks. The peculiarities of development of students' creativity in the process of studying musical-theoretical disciplines, in particular, the educational discipline "Solfeggio", are revealed. The description of the purpose and tasks of the specified educational discipline is offered. It is proved that the creativity of future music teachers will develop effectively in the process of

using various methods, involving students in forms of creative work, where they have the opportunity to demonstrate their professional level. Such forms of work as the selection of accompaniment for exercises, the creation of two-, three- and four-voices, the self-creation of their own musical compositions form a steady interest and are a good incentive for the creative work of future music teachers. This contributes to improving the efficiency of students, with a view to their creative development, increasing interest in the chosen profession. The focus is on the use of song samples from Ukrainian folklore in solfeggio classes, which is a very effective and sufficient means of forming national consciousness, patriotic education and spiritual enrichment of youth. It has been proved that, when performing various creative tasks related to the study, analysis and processing of Ukrainian folk songs, students begin to understand their practical significance. After all, all this educational material can be used later in your own work with schoolchildren.

Key words: teacher of music, creativity, vocational training, pedagogical college, professional disciplines, folklore.

References

1. Barska Z. M. Solfedzhio na osnovi ukrainskoi narodnoi pisni. Khrestomatiia. – Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, 2008. – 160 s.
2. Brazhnykova L. D. Ukrainska narodna pisnia na urokakh solfedzhio. Khrestomatiia. – Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, 2006. – 40 s.
3. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» («Ukraina KhKhI stolittia»). – K. : Raiduha, 1994.
4. Prohramy ta pourochni metodychni rozrobky dlia zahalnoosvitnikh shkil. 1 – 4 klasy / Upor. O. Ya. Rostovskyi, R. O. Marchenko, L. O. Khliebnikova, Z. T. Bervetskyi; vidpov. za vypusk M. S. Demchyshyn. – Ternopil, 2000. – 56 s.
5. Prohramy ta pourochni metodychni rozrobky dlia zahalnoosvitnikh shkil. 5 – 8 klasy / Upor. O. Ya. Rostovskyi, R. O. Marchenko, L. O. Khliebnikova, Z. T. Bervetskyi; vidpov. za vypusk M. S. Demchyshyn. – Ternopil, 2000. – 78 s.

Стаття відправлена: 11.05.2018 р.

© Мороз М.О.

УДК 378.091.279.7:811.111]=111

**ASSESSMENT AS A MEANS OF ENHANCING STUDENTS' MOTIVATION
IN THE ESP COURSE****ОЦІНЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО
ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ****Chuenko V. L. / Чуєнко В.Л.***Senior Lecturer / ст.викладач**Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine, 68-Desantnykiv 10, 54003
Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, Україна, вул. 68
Десантників 10, 54003*

Abstract. The article studies the problem of assessing students' achievements in the ESP context. The author analyzes fundamental principles and methods of formative and summative assessments, which are aimed to improve both students' and teachers' activity. The integration of self- and peer-assessments in the ESP classes is seen as a way to foster language learning, increase students' motivation and autonomy.

Key words: formative, summative, diagnostic, evaluative assessments, self-, peer-assessment, motivation, feedback, autonomy

Introduction. One of the biggest challenges that higher education encounters today is to make graduates correspond to the requirements of the workforce market. Compared to graduates from many European universities, ours don't lack knowledge. They lack the skills of how to implement and adjust it to diverse, sometimes unpredictable, real-life situations. This forces universities to reevaluate their educational programs and graduate skill sets.

It's become clear that more time should be given to studying foreign languages, English in particular. Moreover, knowledge of both General English and English for Specific Purposes is essential. Many companies need specialists who are not only able to operate complex terminology and read special authentic literature, but also to discuss general topics or have e-correspondence with clients. Businesses also need specialists with well-developed skills like creativity, problem solving, self-management, self-assessment and critical thinking, team work and collaboration etc.

After obtaining these competencies at the university, students are likely to have better career offers and promotion in the fields they have chosen. This can become a good motivational force that can drive them to achieving their educational goals.

Recent research analysis. Equally to other disciplines studied at the university, ESP training can also make its contribution to developing students' professional competencies. In order to monitor and evaluate the level of students' progress in this process and to stimulate their learning activity, various types and methods of assessment can be implemented. Though ESP assessment mechanism and instruments are similar to the ones used for assessment in general and language assessment in particular, but nevertheless, there is a certain difference as ESP targets specific purpose language abilities [1].

Fundamental principles of assessment have been studied by T.Dudley-Evans, M.Allen, J.McMillan, L.Elton, T.Guskey etc. In general, the definitions presented by the researchers are similar. Thus, T. Erwin defines this notion as "a systematic basis

for making inferences about the learning and development of students” [4:14]. In his opinion, it includes defining, selecting, designing, collecting, analyzing, interpreting, and using information in order to enhance their success in learning [4].

B.Walvoord also regards assessment as a systematic process of gathering information not only about student learning, but also about the factors that affect it [7]. She mentions that assessment includes the following steps:

- Articulation of learning goals/ outcomes
- Gathering information about students’ progress in achieving goals
- Using the received information for improvement.

Assessment used to be a tool of extrinsic motivation. The **aim** of our research is to analyze whether it can promote students’ learning intrinsically.

Research results. Assessment being a part of the educational process serves as a link between teaching and learning. It can bring benefits to both sides by giving a full picture of the quality or efficacy of the teaching or learning processes.

Thus, performing diagnostic and monitoring functions, it allows students to identify certain gaps in their knowledge, the areas where they seem to be more vulnerable or less successful. Being aware of personal successes and failures, they can set new goals and plan their further actions to improve the situation. If students are systematically encouraged to monitor and process the information about their learning, this may develop persistence, a high level of responsibility, critical thinking and self-management skills.

As for the teachers, Mc Millan states that integrating assessment and classroom instruction gives them a clue of what activities will be the most useful, and what level of teaching is the most appropriate [6]. Indeed, it enables them to evaluate the effectiveness of the course taught, of their teaching methods and techniques used and if necessary, to implement something new and more appropriate to stimulate learning.

The principles that teachers should base every assessment approach they choose include:

- validity;
- reliability;
- fit for the purpose;
- provide feedback;
- be motivating and supportive of learning;
- support teachers’ professional judgment, etc.

In ESP training, based on the functions and in accordance with stages of the learning process, various types of assessment are used, including formative, summative, diagnostic and evaluative ones.

Formative assessment is considered one of the perspective directions of reforming education in many countries since it assists in continuous learning. It allows teachers to identify students’ needs, adapting learning to them, thus making it possible to choose an individual mode of learning suitable for each. Formative assessment provides a diagnostic feedback to students and teachers. It demands changing the teacher’s attitude, rejecting competition among learners and emphasizing the importance of their appraisal and encouragement. Here grades are

considered more to be a recommendation to acting or improving, but not a final verdict. So such assessment may be highly motivating as it is aimed at ensuring active learning.

Summative assessment reveals the scope of the learner's progress after completion of a certain activity (for example, a project), a unit, a module or a whole course. At the universities, it's accomplished with the help of language skills tests, progress tests, credit or exam tests, oral exams, complex test papers or control tasks initiated by the rector. All of these assessments are intended to determine if the students have coped with the material or skills they were expected to learn, so they perform more an evaluative than diagnostic function. However, analyzing and comparing the results (usually grades or scores) of students' previous summative assessments done during all years of studying ESP at the university, we can judge about their academic progress or regress.

In our opinion, these types of assessment don't oppose to each other. In language training, they work hand in hand to provide a complete picture of students' achievements.

Scientists traditionally argue about the role of self- or peer-assessment. The research we have conducted among the students of the engineering faculty reveals that though students are accustomed to being evaluated, as they have been experiencing it throughout their lives, still, for the majority, this process is rather psychologically stressful and less comfortable, except for self-assessment. For them (81.3%) it has appeared to be more beneficial, challenging and even motivating.

Obviously, self-assessment can promote students' autonomy in learning. Participating in it, they become critical judges who learn to take responsibility for their learning. They are encouraged to identify and analyze their mistakes without anybody's interference, to predict the results of their activity, to set new goals, to compare what has been achieved and can be achieved in the future. With this purpose, at the end of the lectures, they are asked to answer the following questions: "Is there any new information that you have learnt? What impressed you most of all? Have you changed your attitude to ...?" and so on. This way self-evaluation is an important means of mental and moral development of an individual.

The conducted research has also indicated that though teachers sometimes apply to peer-assessment at their classes as an element of collaborative learning, the majority of junior students (59%) are reluctant to admit its benefits. They consider it to be unfair and unreliable, respectively less effective. In their opinion, though it is similar to the teacher's assessment, but it can hardly be trusted, mainly taking into consideration lack of experience and objectivity of the assessing students. We are sure this is the matter of their social integrity and inability to interact with their environment.

However, to support the idea of peer-assessment we emphasize that it can help make lessons more interactive and communication-oriented. Moreover, it is likely to provoke feedback discussions and lessen the teacher's involvement into the learning process, thus encouraging students' autonomous work.

One of the peer-to-peer techniques which got positive reaction of the students was "Two stars and one wish". In it, learners are asked not to give grades to each

other, but to give comments, pointing at two positive sides (“two stars”) and one less successful (“wish”), which needs improving or modifying. Those students who were highly-motivated appeared to be more interested in getting a feedback in the form of comments, perceiving this as a good stimulus for their self-improvement.

We widely use this technique to provide adequate assessing of, for example, project work results, which apart from this, also involves self- and a teacher’s assessments. After getting scores both from a teacher and other groups, students divide them among all teammates in accordance with their contribution to the mutual work. They learn not only to collaborate with each other while solving a common task, but also to evaluate their group and individual results, and this is very motivating.

In general, ESP classes create the best environment for mastering assessment skills. It’s important, especially if we take into account the fact that formative assessment can be a learning experience in itself. While planning either formative or summative assessments, the teacher should be aware of the variety of methods available. The most common written ones are tests with multiple choice or true-false statements, short answers, letter or essay-writing, information-gap activities, while performance-based assessments include problem-solving situations, interviews, role plays or presentations. Students, as a rule, become more engaged if assessment tasks are problem-solving, relevant to their needs or interests, meaningful or need a creative approach.

According to T.Dudley-Evans and St.John, any assessment should test how well learners fare when using language in their target situation [2]. While testing receptive skills the teacher should check the learner’s ability to comprehend the communicative intent of the speaker, whereas testing communicative skills the accent must be placed on dealing with real-life situations. Thus, in the ESP course, these include professionally-oriented situations, taken from real life.

A good ESP test, like any language test, should be clear, comprehensive, valid and appropriate in difficulty. Being too weak or too easy may serve as a demotivating factor. Moreover, it can’t test the skills the students haven’t mastered during the language course. Content validity means that the test assesses the course content and the skills which need to be developed in it. Authenticity of the test implies the degree to which the materials chosen for it correspond to the real-life situations. Besides, the teacher can compile the tasks, taking into consideration different levels of students’ proficiency. Before testing the learners should be acquainted with the criteria they are going to be evaluated by as well as time limitation given for doing definite tasks.

For a competent teacher, it’s not problematic to combine these options while devising or selecting tests, as well as other assessment methods, since they understand how motivating or demotivating they may be. We stress that important fair conclusions about students’ achievements can’t be made on the basis of a single test. This is an integrated series of judgments taken after a continuous monitoring and thorough analysis.

Conclusions. To sum up, we can state that fundamental principles and methods of formative and summative assessments can be used to foster language learning. They can also become a motivating factor for teachers striving for effectiveness.

Though ESP classes create the best environment for mastering assessment skills, too much assessment is unnecessary in the ESP course. This may have a counterproductive effect, killing the students' desire to study. Even peer- or self-assessment must be supplementary to the teacher's one, but not become its full substitution. As nowadays teachers have become more proficient in using the technology, we think the aspect of integrating it into the training process to assist assessment needs our further investigation and analysis.

References

1. Bucur, N.-F., Neagu, C. The Limits of ESP Tests. Challenges of the Knowledge Society. Education and Sociology. 898-901.
2. Dudley-Evans, T. & St. John (1998). Developments in English for Specific Purposes: A Multi-Disciplinary Approach, Cambridge University Press.
3. Didenko, I., Filatova, O. (2017). Continuous Assessment in ESP Context. European Journal of Multidisciplinary Studies. Vol.6 (1). 138-141.
4. Erwin, T. (1991). Assessing Student Learning and Development: A Guide to the Principles, Goals, and Methods of Determining College Outcomes. San Francisco: Jossey-Bass.
5. Hutchinson, T., Waters, A. (1991). English for specific purposes. A learning-centered approach. Cambridge: Cambridge University Press.
6. McMillan, J. (2000). Fundamental Assessment Principles for Teachers and School Administrators. Practical Assessment, Research and Evaluation, 7(8). [Online Version]. <http://pareonline.net/getvn.asp?v=7&n=8>.
7. Walvoord, B. (2014). Assessment Clear and Simple. Practical Steps for Institutions, Departments, and General Education. San Francisco: Jossey-Bass.

Анотація. Оцінювання є невід'ємною частиною навчального процесу. Стаття присвячена проблемі оцінювання досягнень студентів у вивченні англійської мови за професійним спрямуванням. Автор аналізує основні принципи та методи формулюючого та підсумкового контролю, вказуючи на те, що вони можуть позитивно вплинути на підвищення внутрішньої мотивації студентів до навчання. Якщо формулює допомагає їм активно вчитися, то підсумкове визначає рівень сформованості компетенцій. Якісний зворотний зв'язок надає студентам можливість усвідомити й відкоригувати особистий прогрес, а також спланувати подальші кроки для самовдосконалення.

Викладачі, у свою чергу, визначаючи потреби студентів, адаптують до них процес навчання. Вони мають змогу оцінити ефективність курсу, що викладається, і навчальних методів та стратегій, що використовуються. Залучення студентів до самооцінювання та взаємного оцінювання сприяє їхньої автономії, вчить бути відповідальними за власні здобутки, ставити цілі й визначати шляхи їх досягнення.

Головні принципи, на яких має базуватися підхід до оцінювання, включають: надійність, відповідність цілям, наявність зворотного зв'язку, мотивація тощо. Від правильної організації оцінювання залежить ефективність управління навчальним процесом.

Ключові слова: формулює, підсумкове, діагностичне оцінювання, самооцінювання, взаємооцінювання, мотивація, зворотний зв'язок, автономія

Article sent: 11.05.2018 г.

© Chuenko V.L.

УДК: 378.091

**CULTURAL APPROACH FOR FUTURE SOCIAL WORKERS' TRAINING
TO PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE MULTICULTURAL SOCIETY
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОМУ
СЕРЕДОВИЩІ**

Riabova Yu. M. / Рябова Ю. М.

с.р.с. /к.п.н.

ORCID: 0000-0002-0608-6293

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 68 Desantnykiiv, 10,
54003Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, вул. 68
Десантників, 10, 54003

Анотація. Статтю присвячено культурологічному підходу у підготовці майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі. Автор зазначає, що культура це необхідний компонент і одна з властивих народу особливостей, яка забезпечує повноцінне функціонування. Культурологічний підхід орієнтований на вивчення культури, її матеріальних та духовних цінностей. У статті розглядається культурологічний підхід, який уможливорює окреслення трьох основних взаємообумовлених проблемно-сміслових аспектів освіти. З позиції розвитку мовленнєвих навичок та здібностей, культурологічний підхід допомагає об'єктивно сприймати оточуючих людей, формує вміння орієнтуватися в ситуаціях спілкування, знати і виконувати правила спілкування, вміння співпрацювати в різних видах діяльності. Автор переконує, що застосування культурологічного підходу має на меті зосередження уваги на людині, яка є суб'єктом культури. Соціальний працівник повинен розуміти, що, входячи одночасно в різні культури, сучасна людина все більше вчиться визнавати реалії культури інших людей, будувати з ними спільну діяльність. Будучи фахівцем, соціальний працівник повинен, здійснюючи соціальний захист клієнта, мати професійну компетентність, відстоюючи його права, і володіти культурою, усвідомлюючи його унікальність і індивідуальність, належність до культури конкретної країни, національності.

Ключові слова: культура, соціальний працівник, багатонаціональне середовище, культурологічний підхід, професійна діяльність, професійна підготовка.

Вступ. Культура, і як необхідний компонент, і як одна з властивих народу особливостей, забезпечує його повноцінне функціонування. Культура в педагогіці визначається як різноаспектне та водночас багатофункціональне явище. Культурологічний підхід орієнтований на вивчення культури, її матеріальних та духовних цінностей. Сутність такого підходу в освіті зумовлена процесами гуманізації й гуманітаризації та полягає у вихованні людини, її культури та моральності, спрямованої на збереження й відтворення світових культурних цінностей [4].

Цілеспрямоване використання культурологічного підходу при дослідженні та впливі на діяльність особистості в сучасному суспільстві визначено повнотою зв'язків та відносин людини з іншими культурами, а також з підсистемами власної культури, зіставляючи її з іншими соціальними явищами.

Через значення латинських слів «cultura, homo cultures (людина культурна)», тобто, освічена вбачається педагогічний аспект. У такому сенсі

поняття «культура» та «освіта» вживав Гегель, він вважав, що тільки оволодівши культурою людина може займатися освітою; самоосвіта можлива на основі зразків, які створює культура [3].

Виклад основного матеріалу. Р. Гришкова визначає культуру, як складний феномен, «який включає як матеріальні й соціальні явища, так і різні форми індивідуальної поведінки й організованої діяльності. Культуру як особливий компонент людської життєдіяльності не можна побачити, почути, відчувати чи спробувати. Реально різноманіття її виявлення можна спостерігати у вигляді різниці в людській поведінці і тих чи інших типах діяльності, ритуалах, традиціях. Можна побачити лише деякі виявлення культури, проте ніколи не можна побачити всю її саму в цілому. Спостерігаючи різницю в поведінці, розумієш, що в їхній основі лежать культурні відмінності, і з цього починається вивчення культури. Таке розуміння культури представляє тільки абстрактне поняття, допомагає зрозуміти, чому ми робимо те, що робимо, і пояснює відмінності в поведінці представників різних культур» [3, с. 149].

Щодо культурологічного підходу можна трактувати засвоєння культури як процес особистісного відкриття, створення світу культури в собі, участі в діалозі культур, при якому відбувається індивідуально-особистісна актуалізація закладених в ній смислів. На думку П. Гуревича, цінність виражає людський вимір культури, втілює в собі ставлення до форм людського буття. «Вона як би стягує все духовне різноманіття до розуму, почуттів і волі людини. Таким чином, цінність – це не тільки «свідоме», а й життєво, екзистенційно відчуте буття» [2, с. 51].

Культурологічний підхід уможливорює окреслення трьох основних взаємообумовлених проблемно-смыслових аспектів освіти:

- особистісного росту (самовизначення, саморозвитку, самореалізації) за допомогою розвитку структур культурної діяльності, зрушень в особистісному культурному творчому досвіді, динаміці культури спілкування та комунікації, еволюції кола спілкування;

- зростання рівня культури (тобто якості й ступеня вираженості ціннісного змісту) окремих освітніх процесів, систем, спільнот;

- розвитку і зростання рівня культури освіти як галузі в цілому, зміни соціокультурного контексту освіти (його предметних, інформаційних і суб'єктивних середовищ, моделей, форм і механізмів організації).

Застосування культурологічного підходу розширює особистий інформаційний простір студента, допомагає сформувати:

- вміння вирішувати різні типи навчально-пізнавальних завдань (розпізнавати і класифікувати різні явища і факти культури);

- виділяти й описувати моральні і естетичні складові в об'єктах культури;

- здійснювати пошук інформації;

- виділяти соціокультурні проблеми;

- поповнювати і перетворювати інформацію в залежності від конкретних завдань навчання;

- сформувати систему ціннісної орієнтації, соціально значущих мотивів

поведінки та діяльності.

Вироблення у студентів широкого набору вмінь і навичок сприяють розвитку у них пізнавальної активності і самостійності. Як результат, студенти повинні проводити відбір та систематизацію соціогуманітарного матеріалу, здійснювати переробку культурологічної інформації, виділяти важливі ідеї, принципи, основні поняття, факти, проблеми культурологічного характеру тощо, встановлювати міждисциплінарні та внутрішні дисциплінарні зв'язки.

З позиції розвитку мовленнєвих навичок та здібностей, культурологічний підхід допомагає об'єктивно сприймати оточуючих людей (розуміти їх настрій, характер, читати експресію їх поведінки), формує вміння орієнтуватися в ситуаціях спілкування, знати і виконувати правила спілкування, вміння співпрацювати в різних видах діяльності (колективно ставити цілі, планувати шляхи їх досягнення, спільно виконувати, аналізувати й оцінювати досягнуте). Таке спілкування, поряд зі знанням культури іншого народу, припускає володіння певними культурологічними вміннями (співвідносити знання про іншомовну культуру зі знанням своєї культури, поводитися відповідно до вимог етикету іншого народу, вибирати адекватні способи вирішення комунікативної задачі тощо).

Звертаючись до професійної ідеології соціального працівника, нагадаємо, що він за функціональними обов'язками повинен виконувати триєдину роль вихователя, помічника та захисника. Соціальний працівник має за мету задоволення інтересів клієнта і, розвиваючи культуру професійних цінностей, піклується про соціальний добробут, соціальне здоров'я, соціальну відповідальність. Система знань, що її застосовує соціальний працівник, має вплив на соціальні зміни та соціальне благополуччя як суспільства в цілому, так і окремих індивідів.

У професійній діяльності соціального працівника важливим стає соціокультурний та морально-етнічний ресурс. Культура виступає засобом акумуляції, збереження і передачі накопиченого людством досвіду. Тому підготовка соціальних працівників неможлива без усвідомлення матеріальних і духовних цінностей власної національної культури. Разом з тим актуальними залишаються питання, пов'язані з процесом формування міжкультурної компетенції майбутнього фахівця на основі культурологічного підходу. Розглядаючи підготовку соціальних працівників до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі, необхідно враховувати, що робота з представниками різних національностей передбачає діяльність, яка характеризується виконанням професійних обов'язків на міжнародному рівні.

В основі роботи в багатонаціональному середовищі є «діалог культур». Технологію діалогічної взаємодії розглядає В. Біблер. Технологія В. Біблера на основі діалогічної навчальної взаємодії та введення в навчальну програму вивчення культур різних народів світу сприяє цілісному розумінню поступу культур різних народів, цивілізацій, дає змогу здобувачу освіти усвідомлювати важливість кожної особистості у долі людства, значущості суспільних змін [1].

Застосування культурологічного підходу має на меті зосередження уваги на людині, яка є суб'єктом культури. Соціальний працівник повинен розуміти,

що, входячи одночасно в різні культури, сучасна людина все більше вчиться визнавати реалії культури інших людей, будувати з ними спільну діяльність. Будучи фахівцем, соціальний працівник повинен, здійснюючи соціальний захист клієнта, мати професійну компетентність, відстоюючи його права, і володіти культурою, усвідомлюючи його унікальність і індивідуальність, належність до культури конкретної країни, національності.

Як переконливо доводить дослідниця Р.Гришкова, культурологічний підхід до навчання надасть змогу ознайомити студентів з культурно-побутовими особливостями, манерою спілкування, нормами комунікативної поведінки та етикету представників різних національностей [3].

Висновки. Для ефективного функціонування в багатонаціональному середовищі звернемо увагу на умови формування людини, здатної до активної життєдіяльності в полікультурному просторі, що володіє розвиненим почуттям розуміння і повагою до інших культур, вмінням жити в мирі та злагоді з людьми різних національностей та віросповідань [5]. Запровадження культурологічного підходу є необхідною умовою для розвитку емоційної сфери студентів, утримання інтересу до навчання та засобом формування навичок адекватної комунікативної поведінки.

Отже, культурологічний підхід у дослідженнях проблем педагогічної освіти включає в себе сукупність теоретичних та методологічних положень та організаційних заходів, які спрямовані на забезпечення умов для оволодіння майбутнім соціальним працівником знань про особливості культури представників інших національностей.

Література:

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур: опыт определения // Вопросы философии.- 1989, № 6. – С.31-43.
2. Гуревич П.С. Философия культуры. -М.: АО Аспект Пресс, 1994. – 315 с.
3. Гришкова Р.О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей: Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.
4. Поликультурное образование: теоретико-методические аспекты: коллективная монография / науч. ред. М. В. Филатова. - Тула : Изд-во ТГПУ им. Л.Н. Толстого, 2011. – 109 с.
5. Цимбрило С.М. Полікультурне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого технічного навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07/ Світлана Михайлівна Цимбрило – Ужгород, 2011. – 306 с.

Abstract. The article is devoted to the cultural approach in the future social workers' training for professional activities in a multinational society. The author notes that culture is a necessary component and one of the peculiar features of the people, which ensures the full functioning of all life aspects. Cultural approach focuses on the study of culture, its material and spiritual values. The article deals with the cultural approach, which makes it possible to outline the three main interdependent semantic aspects of education. From the standpoint of the development of speaking skills and abilities, the cultural approach helps to perceive objective people of different

nationalities, forms the ability to navigate in situations of communication, helps to know and comply the rules of communication and the ability to cooperate in various ways. The author convinces that the use of cultural approach aims to focus on the person who is the subject of culture. A social worker should understand that, entering simultaneously into different cultures, the modern person learns more and more to recognize the realities of the culture of other people and to build a joint activity with them. As a specialist, a social worker should protect his client; have professional competence; defend his rights; realize client's uniqueness and individuality; and take into account his belonging to the culture of a particular country, nationality.

Key words: culture, social worker, multinational society, cultural approach, professional activity, training.

References:

1. Bibler V.S. (1989). Kul'tura. Dialog kul'tur: opyt opredeleniya [Dialogue of cultures: the experience of definition] Voprosy filosofii [Problems of Philosophy], № 6. pp. 31-43.
2. Gurevich P.S. (1994). Filosofiya kul'tury [Philosophy of culture]. AO Aspekt Press [Aspect Press], Moscow. 315 p.
3. Hryshkova R.O. (2007). Formuvannya inshomovnoyi sotsiokul'turnoyi kompetentsiyi studentiv nefilologichnykh spetsial'nostey [Formation of foreign-language socio-cultural competence of students of non-philology students]. Monohrafiya [Monograph]. Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly, Mykolaiv, 424 p.
4. Filatova. M. V. (2011). Polikul'turnoye obrazovaniye: teoretiko-metodicheskiye aspekty [Multicultural education: theoretical and methodological aspects]. Kollektivnaya monografiya / : Izd-vo TGPU im. L.N. Tolstogo, Tula, 109 p.
5. Tsymbrylo S.M. (2011). Polikul'turne vykhovannya studentiv v umovakh osvith'o-vykhovnoho seredovyscha vyshchoho tekhnichnoho navchal'noho zakladu [Polycultural education of students in educational environment of a higher technical educational institution] dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07. [PhD thesis]. Uzhhorod, 306 p.

УДК 378.12:81'243

DEVELOPING SOFT SKILLS IN UNIVERSITY STUDENTS

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ

Ostafiychuk O.D./ Остафійчук О.Д.

English teacher / викладач англійської мови

Petro Mohyla Black Sea National University, 68 Desantntkiv, 54000

Abstract. In this paper we discuss soft skills as a must in the 21st century. People have to be more flexible, adaptable, lean fast and be motivated. The 21st century is very demanding. Educators' task is to teach students how to adapt to conditions of modern life and workplace. While studying students acquire certain soft skills which are necessary to perform effectively academic goals. Then, later in professional life, they will need to learn some more soft skills which will be beneficial for their future careers. There are soft skills that may be equally indispensable both in studies and workplace. Communicating with others, sharing and creating synergy circle empower and cause changes that may lead to unexpected results, e.g. forming a new human with new insights. We become life-long learners and performers of our own ideas which we are responsible for.

Key words: soft skills, leadership, collaboration, learner, communication, critical thinking, academic environment, workplace.

Introduction.

In modern society great value is given to human's life both personal and professional. It is essential to be a human with a lot of skills both hard and soft ones. Being a part of the society a person feels certain commitment to his family, work and social life. Every day we need to see, read, watch, accept, comprehend, analyze, synthesize and evaluate information coming from all over the world and various fields of human activity.

Communication is a must. It makes people learn and develop. New challenges we face every day make us learn new skills to be able to live in the world and be successful. New skills we need every day are named differently depending on the sphere they may be applied. They transform a person and make one better in some sphere. They may be named 21st century skills or life skills. The main idea is that they may be practical. New skills form a new human with a sense of responsibility for his/her own life and for his/her ideas, actions, thrives and thoughts. Nowadays, when the world is constantly changing and working conditions are becoming more demanding, striving for self development has even become a trend. Any human possesses both hard and soft skills. Some of them are more developed, while others are just at their initial stage. Students need to acquire as many skills as possible to become valuable experts in professional life. They should be taught various kinds of skills that will help them meet their needs, ambitions, as well as the employers' requirements. They perceive information faster and understand that possessing only hard skills is not enough.

The main text Researchers claim that "soft skills" considered to be significant in studying process are equally influential in the workplace. [3] "Soft skills" in the workplace can play an equally important role in the classroom. Soft skills are defined differently and may have various names including transferrable skills and also 21st

century skills. [1] Any name and definition brings understanding of their necessity as the attributes that help people adapt to a new job, overcome certain obstacles, face problems, develop productive ways of communicating with colleagues, supervisors and succeed in the workplace.

A major part of every educator's job is to prepare students for successful careers, turning them into true experts and professionals. In most cases the academic programmes do not include preservice development programmes aimed at improving soft skills employers are seeking for. The number of organizations and requirements is rapidly increasing and they need their employees to be leaders being able to adapt to any changes. This is why soft skills are also known as transferable skills, and they are fundamental features for students to become life-long learners after graduation. [2]

University should be not only a place where students can obtain knowledge, but also some tools to use their knowledge and be resourceful in a social way, to invent ideas and work not just alone in a lab or an office, but be a perspective team player who can adapt to any new requirements. Using and developing soft skills student can now uncover their hidden potential. Educators have to do their best using various techniques and situations to bring those hidden talents to light. Some students are very creative by nature while others may demonstrate excellent organizational skills. All these will be useful in their workplace where this combination of hard and soft skills will help to perform the hardest assignments and become a true professional.

Soft skills are very important for all students that need to develop their potential and see progress in different programs in university. Soft skills are now of high importance and using them properly depends on the context and personal perception. These skills are important for every person in an organization.

Soft skills refer to a collection of personal, positive attributes and competencies that enhance relationships, job performance, and development. These skills mostly influence the way we interact with others. They play a highly important role at working place, in climbing up a career ladder and while building personal relationships.

Soft skills are not easy to observe, quantify or measure. Soft skills are needed for everyday life. Some of soft skills are: communication skills, critical thinking, problem solving skills, creativity, teamwork, negotiating skills, self-management, time management, conflict management, cultural awareness, common knowledge, responsibility, etiquette and good manners, courtesy, self-esteem, sociability, integrity, empathy, work ethic, project management, business management. [4] New academic environment should set a certain set of soft skills that will help a student to achieve success both academically and professionally. This indicates the importance and necessity of acquiring soft skills for the students while studying at universities and good soft skills when they graduate.

Undoubtedly, students of today are the future employers and employees of global business and working market. For students to stand out as promising workers to multinational organizations, they need to invest in the sharpening their soft skills. They will help them greatly contribute in their future abundant resources. So, we can differentiate between soft skills necessary for students in their academic environment

and those for future work. [5]

Soft skills necessary in students' academic environment are as follows:

1. Emotional intelligence. All humans have different experience and the same is with students who can demonstrate different levels both high and low of emotional intelligence. They may even completely lack this ability. This skill tells others about your being a fellow in a company of other students, how sociable, helpful, caring you are to others. It depends on you if you want to be seen as a student easy to work with. Developing this skill will help you develop the sense of your empathy. A student may find himself in a more favourable position while handling interpersonal relationships. This group includes subsets such as collaboration, communication and interpersonal skills

2. Leadership qualities. Though there are born leaders, it is still necessary to develop leadership skill, if not for being a head of the department or a firm. It is vital to be a leader for yourself, the master of your own life. This skill will be very handy under any circumstances. Developing this skill will be twice more important for those who lack their spirit of leadership. It turns into motivation to be able to handle the project or a course paper. One of the parts of a good leader is to follow your principles. Assertiveness will be handy to stand your ground.

3. Motivation. It helps to set a goal, to articulate it and find some ways to accomplish the task. They will see how it is important to set a goal and how proud you may be while achieving it and meeting your needs and ambitions.

Ambitions are like bubbles, but being essential on the way to success they may distract students' attention from real skills such as presentation skills. It is part and parcel of life. We are always asked to share our impressions, opinions and skills in a particular topic. We are encouraged to voice our opinions to a gathering.

4. Thinking skills. Students learn how to use their past experience for achieving results in present in order to comprehend new ways, ideas and material to study. They become willing to learn how it is to think critically. Obtaining this skill gives an image of being able to succeed in their academic and occupational environments. They are not asked to memorize the information for their teachers. On the contrary they are asked to comprehend and analyze the information they are given. However, they may be unwilling to do this at first. Once they understand how everything works it becomes a challenge to see pleasure and benefit in this.

In terms of a workplace we differentiate such soft skills as

1. Collaboration. It is impossible to imagine the modern world without various projects and efficient work in groups and teams. Employers require from their employees to be flexible and be able to collaborate on projects and accept constructive criticism when working with others. A good training of these skills will be an option to complete team-based projects where they have to communicate and collaborate and also contribute to achieve one shared goal.

2. Communication. It is understandable that we all communicate and at first sight it seems there is no need to learn how to communicate. As we may notice the current overusing and prevalence of electronic devices deprive us from everyday live communication. A common complaint from the employers is that young specialists do not always know how to communicate effectively, listen actively,

maintain eye contact and ask questions.

3. Problem-solving. Students in their academic environment and later at workplace face a number of challenges, both expected and unexpected. They have to be able to solve problems using their creativity and an ability being quick to find solutions where there are no ready answers. There is need in trying some training or workshops where they are asked to come to new places and cope with unfamiliar and uncomfortable situations.

4. Time management. Whatever schedule, shifts and tasks a student may have, it is still necessary to manage the time and complete the tasks. No matter how much time a student has, it is of high importance to be able to decide on time and prioritize certain actions. This ability will give an opportunity to manage the time and work on multiple projects in an organized and efficient manner. Practicing this skill at university while studying will be definitely beneficial for efficiency after graduation where abundance of tasks may be too excessive. It will demand from a former student and now a new professional to be ready for multitasking.

All these soft skills will allow a person to become more adaptive to the reality which is changing very fast and find proper solutions to problems. Modern employers claim that nowadays it is possible to take a person with no basic content knowledge who is really curious, has high cognitive ability, willing to learn and demonstrates leadership skills and you may get quite a good worker. Of course, one may mess everything up, but, on the other hand, may also come up with new ideas and solutions. The main idea about this way of teaching others is value. Creative brain is much more valuable than formal education. [4] Grades reflect certain expertise in the skills, but rather hard ones which companies do require. However, it is much appreciated that a person moves on and develops in all fields necessary for living and getting new knowledge and skills including inventive thinking, digital literacy, communication, and flexibility.

It is highlighted that it is valuable to ask questions, be fast to analyze and see connections, draw parallels, think originally, follow leaders, but at the same time one should do it objectively, with cool head, creatively and collaboratively. [5]

New reality rapidly shapes new generation, new skills and new ideas, and the ability to learn and recognize these changes on the fly is a key to success. In this case both students and professionals become self-motivated with great enthusiasm and eagerness to be part of the community and contribute to the mutual well-being.

Summary and Conclusions.

Students will need both in academic and professional environment such skills as:

Learning ability. It is about your ability to use bits of information and make decisions, to learn fast and effectively.

Leadership. It is considered not only in terms of traditional leader, e.g. a president of a department or chess club. You may become a leader but it is much more important to use your leadership skills when the situation requires. It means you are a member of a team and you can lead. If not, step aside and be ready to let others lead.

Sense of responsibility. When you understand that your decisions can bring a

team to success or vice versa and you can admit that problem solving may require some more help. It is also about being able to learn from others, to accept others' opinions and experience.

References:

1. Abbot, S. (Ed.). (2014). 21st century skills. *The Glossary of Education Reform*. Retrieved from <http://edglossary.org/21st-century-skills/>
2. Appleby, D. C. (2001). The covert curriculum: Lifelong learning skills you can learn in college. *Eye on Psi Chi*. Retrieved from <http://www.psichi.org/?page=053EyeSpring01dApple&hhSearchTerms=appleby>
3. Doyle, A. (2017). *List of Soft Skills*. Retrieved from <https://www.thebalance.com/list-of-soft-skills-2063770>
4. Robles, M. M. (2012). Executive perceptions of the top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*, 75 (4) 453–465.
5. Rudolph, B. (2017). *The Importance of Soft Skills in the Hiring Process*. Retrieved from <https://www.skywatersearch.com/post/importance-soft-skills-hiring-process>

Анотація. У цій статті розглядаються загальні питання актуалізації соціальних навичок у навчанні. XXI століття вимагає від сучасної молоді гнучкого використання своїх здібностей, швидкої адаптації до мінливих умов навчання та робочих процесів. Студенти є майбутніми професіоналами, експертами в певних сферах людської діяльності. Під час навчального процесу студенти опановують та розвивають свої соціальні навички, необхідні перш за все для ефективного навчання. Розвиток соціальних навичок сприяє підготовці студентів до активного розвитку на робочому місці, де мотивація вдвічі більше. Активна позиція і розвиток своїх гнучких навичок дає змогу бути успішними у професійній діяльності. Спілкування з іншими є наразі основним елементом для плідної взаємодії і отримання позитивних результатів. Таким чином навчання і розвиток соціальних навичок впливає на формування особистості, яка готова для співпраці з іншими, колаборації, творчого процесу, креативного і критичного мислення і відповідального ставлення до процесів, що супроводжують навчальний і робочий процеси. Цінність для роботодавців складають ті студенти, які готові, незважаючи на брак контекстних знань, бути допитливими і цікавитися процесами для досягнення більшого і пошук нових, більш ефективних рішень.

Навички, які студент потребує для навчання і роботи: вміння навчатися і розвиватися, як особисто, так і професійно, навички лідерства і відчуття відповідальності.

Ключові слова: соціальні навички, колаборація, студент, комунікація, критичне мислення, робоче місце, навчальне середовище.

Article sent : 11/05/2018
Ostafiychuk Olena

УДК 378.091.12.011.3–051:796

**MOTIVATION TO STUDYING AS THE ONE OF THE FACTORS OF THE INFLUENCE
ON FORMING THE ABILITY TO CREATIVE AND INNOVATIVE ACTIVITY OF
FUTURE PHYSICAL TRAINING TEACHERS****МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ, ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА
ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО КРЕАТИВНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ****Lysenko L.L. / Лисенко Л.Л.**

с.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.

ORCID: 0000-0002-3629-3840

National University "Chernihiv Collehium" named after T.G. Shevchenko,

Chernigiv,. Hetman Polubotko Str. 53, 14013

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка,

Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка 53, 14013

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню сприятливих умов формування здатності до креативно-інноваційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури відповідно виявленого рівня прояву мотивів навчально-пізнавальної діяльності. Висвітлено результати досліджень, щодо рівня прояву мотивів, якими керуються майбутні вчителі фізичної культури в освітньому процесі й отримано узагальнений профіль їх навчально-пізнавальної діяльності. На основі аналізу результатів дослідження детально охарактеризовано профіль рівня прояву таких груп мотивів навчально-пізнавальної діяльності, як перспективні, світоглядні, пізнавальні, мотиви вимушеності та відповідальності. Окреслено проблеми та перспективи організації освітньої діяльності студентів відповідно виявленої у них мотиваційної сфери та обґрунтовано деякі педагогічні умови, які сприяють ефективності формування здатності до креативно-інноваційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: креативно-інноваційна діяльність, мотивація навчально-пізнавальної діяльності, мотиви, майбутні учителя фізичної культури.

Вступ. Сучасне суспільство висуває випускнику закладів вищої освіти високі вимоги, серед яких важливе місце займають професіоналізм, соціальна активність і творчий підхід до виконання професійних завдань. Очевидно, що важливу роль у формуванні такої особистості відіграє позитивна мотивація студентів до навчання.

В попередніх наших дослідженнях [1] висвітлено результати, щодо рівня сформованості у майбутніх учителів фізичної культури ціннісно-мотиваційного компоненту здатності до креативно-інноваційної діяльності (КІД) за такими показниками, як інтерес до професії, мотиваційно-творча спрямованість, особистісна пізнавальна активність. Однією з особливостей творчої спрямованості особистості є її опора на пізнання. Пізнавальні потреби та інтереси виступають змістовними сторонами творчої спрямованості. Більш того, висока пізнавальна активність є важливою умовою формування, як здатності до КІД майбутніх учителів фізичної культури, так і взагалі їх професійного становлення.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури буде забезпечувати високий рівень підготовленості студентів лише у тому випадку, коли будуть широко використовуватись внутрішні резерви особистості. Рушійною силою

такого процесу є корекція ієрархії мотивів, системи діяльності і поведінки, прийняття нових цілей та рішень діяти по-новому. Наші дослідження спрямовані на визначення сприятливих умов формування здатності до КІД майбутніх учителів фізичної культури відповідно виявленого рівня прояву пізнавальних мотивів.

Основний текст. Мотиви є рушійними силами процесу навчально-пізнавальної діяльності студентів. Мотивація до навчання досить непростий і неоднозначний процес змін ставлення особистості, як до окремої навчальної дисципліни, так і до всього освітнього процесу. Мотивація є головною рушійною силою в поведінці й діяльності людини, в тому числі, і в процесі формування у майбутніх учителів фізичної культури здатності до КІД, забезпечення їх якісної професійної підготовленості.

В результаті проведеного дослідження було виявлено рівень прояву мотивів, якими керуються майбутні вчителі фізичної культури в освітньому процесі й отримано профіль їх навчально-пізнавальної діяльності (рис. 1-5).

Ставлення майбутніх учителів фізичної культури до навчально-пізнавальної діяльності залежить насамперед від факторів вибору професії (в попередніх дослідженнях нами отримано данні про наявність сильного кореляційного взаємозв'язку ($r=0,76$) між показниками інтересу професії та пізнавальною активністю) й ставлення до самого процесу навчання [1].

Однак детальний аналіз профілю перспективних мотивів (рис. 1) дозволяє виявити особливості їх прояву, так спостерігається переважно прагматична мотивація («бажання отримати диплом, успішно здати екзамени»; «прагнення добре жити, бути матеріально забезпеченим») та мотивація самоствердження («прагнення перевірити себе – на що здатен»; «прагнення користуватись авторитетом, бути рівним або одним з найкращих серед товаришів»; «почуття честолюбності»). При цьому слід зазначити, що для сучасного студента мотив «прагнення отримати винагороду (хорошу оцінку, похвалу)» не є дуже важливим, становить 2,8 бала (лише на першому курсі показник даного мотиву високий і складає 5,9 бала), можливо це обумовлено зниженням стипендіального фонду та тим, що значна частина студентства вже з другого курсу поєднують навчання з роботою, як за фахом (аніматори, керівники танцювальних гуртків, фітнес-інструктори, тренери, робота в оздоровчих таборах тощо) так і в інших сферах зайнятості.

Наші власні спостереження за освітнім процесом підготовки майбутніх учителів фізичної культури дозволили виявити, що студенти лукаво віднеслися до оцінки мотиву «прагнення отримати винагороду», в дійсності кожен зі студентів бажає, щоб його замітили, відкрили і сприяли розвитку. Ми вважаємо, що така відповідь студентів обумовлена тим, що студент не відчуває зацікавленості викладачів у співпраці й співтворчості, саме дотримання принципу майевтики у поєднанні зі створенням творчого розвиваючого освітнього простору створить умови для становлення творчої особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

Прагнення особистості самоутвердитися це важливий мотив, який сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, якісній їх підготовці, формуванню

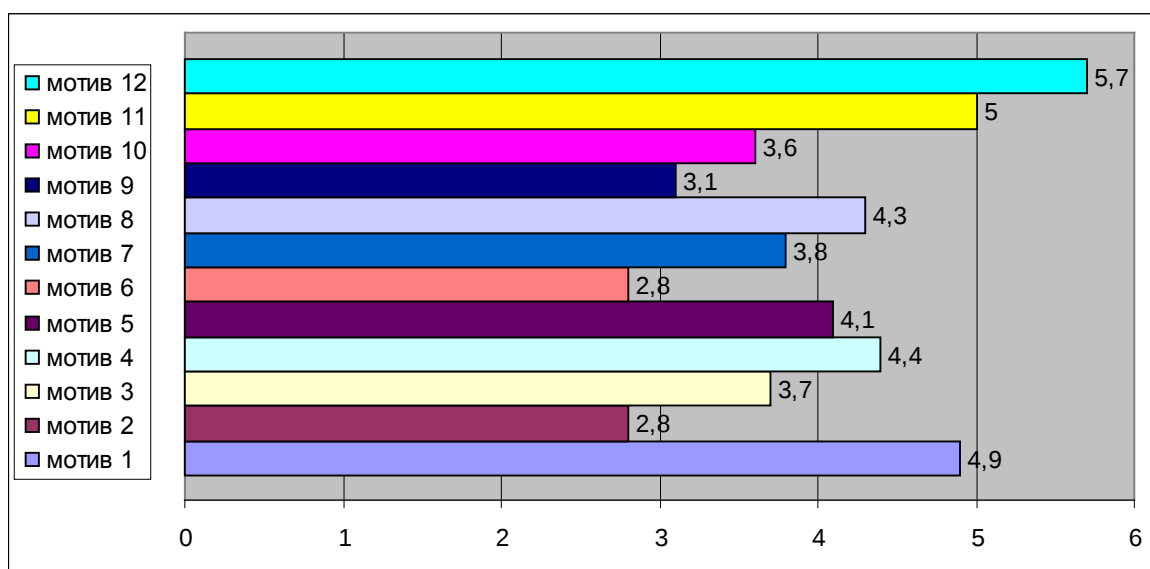

Рис. 1 Профіль прояву перспективних мотивів

Примітка: 1 - прагнення перевірити себе – на що здатен; 2 - незадоволення своїм положенням в колективі, відношенням до себе оточуючих, прагнення зайняти більш високе становище в навчальній групі; 3 - бажання не відставати у навчанні від інших, заробити позитивну репутацію; 4 - прагнення користуватись авторитетом, бути рівним або одним з найкращих серед товаришів; 5 - бажання отримати похвалу викладачів, батьків; 6 - прагнення отримати винагороду (хорошу оцінку, похвалу); 7 - бажання звернути на себе увагу, сподобатись; 8 - почуття честюлюбності (доказати чого я вартий); 9 - бажання керувати товаришами, у всьому бути першим; 10 - почуття честюлюбства (підкорити собі інших); 11 - бажання отримати диплом, успішно здати екзамени; 12 - прагнення добре жити, бути матеріально забезпеченим

здатності до КІД. Важливо впроваджувати такі дидактичні умови, які мають забезпечувати саморозвиток, самовдосконалення, самореалізацію індивідуальності особистості майбутніх учителів фізичної культури.

В нашій практичній діяльності при організації освітнього процесу викладання теорії і методики фізичного виховання (ТіМФВ) майбутнім учителям ми спираємося на творчо-продуктивний діяльнісний підхід у здобутті знань студентами, творчому використанні дидактичного арсеналу педагогічних впливів викладачем та співтворчості в навчальному процесі. Використання нами в процесі вивчення предмету ТіМФВ розробки та захисту індивідуальних, колективних проєктів; розробки та захисту особистого освітнього продукту (як під час засвоєння дисципліни, так і під час складання заліків, іспитів); залучення студентів до виготовлення і створення дидактичного арсеналу засобів, технологій, проєктів на основі концепції колективних творчих справ, свідчить про дієвий шляхи вирішення даної проблеми в підготовці кожного студента до креативно-інноваційної діяльності [2].

Основною умовою прояву творчої активності в педагогічній діяльності є любов до виконуваної роботи, коли людина свідомо бачить у ній радість, розуміє необхідність і користь своєї праці для суспільства. Відсутність мотиваційної установки на формування педагога є «бездельное» блукання в педагогічному просторі.

Разом з тим суспільство теж зобов'язане піклуватися про імідж учителя,

значимість його праці та матеріальне забезпечення як умов праці, так і достойної оплати – в цьому теж проявляється престижність педагогічної праці вчителя. Однак на практиці ми спостерігаємо, що суспільство висуває високі вимоги до особистості вчителя, однак значимість праці знаходиться на низькому рівні, і це протиріччя впливає на мотиваційну сферу студентства. Аналіз отриманого профілю мотивів відповідальності дозволяє виявити низький рівень мотиву «почуття обов'язку і відповідальності перед суспільством» у студентів, який складає 2,9 бала, проти високого рівня прояву мотиву «почуття обов'язку і відповідальності перед самим собою» (рис. 2).

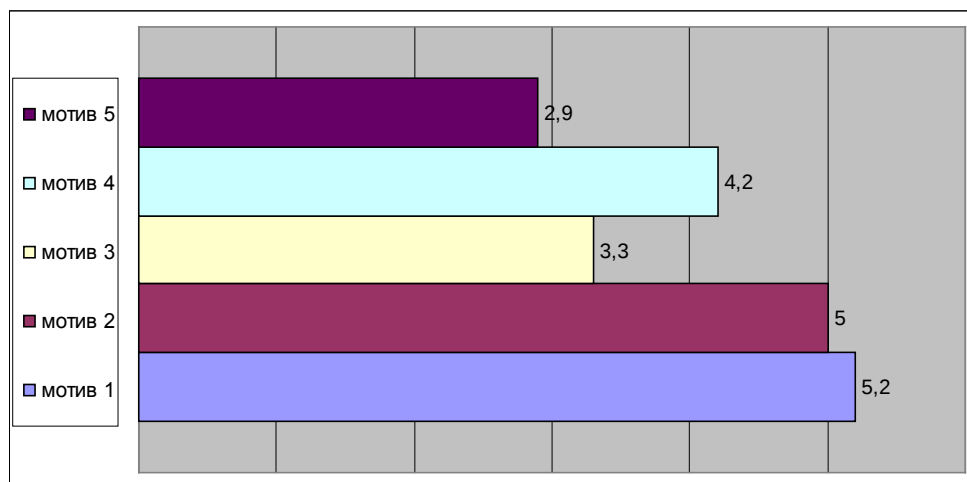

Рис. 2 Профіль прояву мотивів відповідальності

Примітка: 1 - почуття обов'язку і відповідальності перед самим собою; 2 - почуття обов'язку і відповідальності перед рідними; 3 - почуття обов'язку і відповідальності перед викладачами; 4 - почуття обов'язку і відповідальності перед товаришами та навчальною групою; 5 - почуття обов'язку і відповідальності перед суспільством

В практиці є велика кількість прикладів (особливо в останні 30 років), коли креативно здатні, компетентні та готові до ефективної професійної діяльності вчителі змінили свій вектор використання творчого потенціалу, переключились на інші сфери інтересів (бізнес, робота в поліції та інше), де більше платять за роботу. Такий відсів – зміна мотиваційної установки студента, непоправна втрата для суспільства, зведення нанівець роботи педагогів у закладах вищої освіти по формуванню у майбутніх учителів здатності до КІД. Виникає проблема не тільки рівня сформованості здатності до КІД, а і відбору певного контингенту студентів – альтруїстів, ентузіастів, готових працювати на благо втілення якостей вчителя-творця.

Отже, модель педагогічної системи формування КІД має бути адаптивною, здатною реагувати адекватно на зміни середовища і суб'єкта пізнавального процесу, залишаючи сталим об'єкт формування (розвиток творчих здібностей).

Аналіз профілю мотивів вимушеності (рис. 3) дозволяє виявити, що у студентів переважає зовнішня навчальна мотивація, даний мотив становить 4,8 бала. Отримані данні співпадають з попередніми результатами наших досліджень, де зазначено про низький рівень ініціативи та самостійності студента, відсутності потреб у творчій діяльності, прагненні до неї [1].

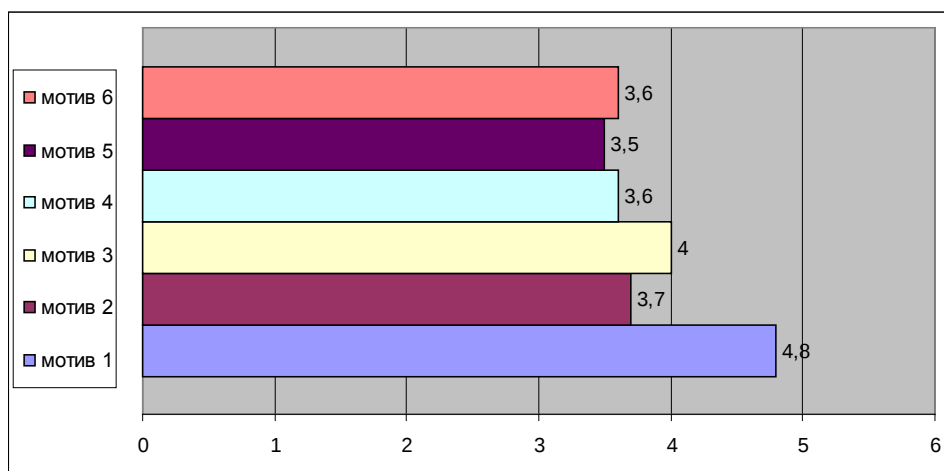

Рис. 3 Профіль прояву мотивів вимушеності

Примітка: 1 – пізнаю, так як говорять; 2 – намагаюсь позбавитись зауважень викладача; 3 – намагаюсь позбавитись зауважень і покарань батьків; 4 – намагаюсь позбавитись поганої оцінки; 5 – боюсь показатись лінивим; 6 – боюсь показатись обмеженою, нездільною особистістю.

На наш погляд організація креативно-евристичної діяльності студентів, забезпечення постійного творчого пошуку для досягнення радості відкриття, а також впровадження технології забезпечення безперервної «тяги» до знання, самоформування і самовдосконалення буде сприяти активізації внутрішньої мотивації студентів та здатності до КІД [3].

Проблема світоглядного становлення майбутніх учителів фізичної культури є важливою проблемою їх підготовки. Саме світогляд (система розуміння світу і місця в ньому людини) забезпечує професійне й особистісне зростання людини, дає їй змогу самовизначитися у світі.

У майбутніх учителів фізичної культури важливими світоглядними мотивами є «прагнення розширити життєвий світогляд», «прагнення упорядкувати свої звички з метою подальшого самовдосконалення» (рис. 4). Це дає нам надію на якісну їх підготовку, адже світогляд, як зазначає І. Бургун, є ядром структури особистості, спрямовує процес усвідомлення навколишньої дійсності і виконує роль орієнтира у практичній та перетворювальній діяльності.

Однак, при цьому спостерігається зниження значення духовних цінностей у свідомості студентів, зростання їх аполітичності (рівень мотиву «прагнення осмислити свої ідеологічні позиції» становить 2,1 бала), соціальної невідповідальності («прагнення правильно вибрати майбутню професію (що відповідає передусім потребам суспільства)» становить 2,5 бала).

Для студентів важливим є мотив «прагнення навчитись жити та працювати в колективі», отримані данні спрямовують нашу увагу на пошук шляхів для вирішення даної педагогічної задачі, що потребує перегляду як змісту освітніх програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури, так і дидактичного забезпечення (впровадження активних методів навчання (робота в групах), колективні творчі справи, активна участь студентів у наукових конференціях, різноманітних виховних заходах тощо). Співробітництво формує здатність у

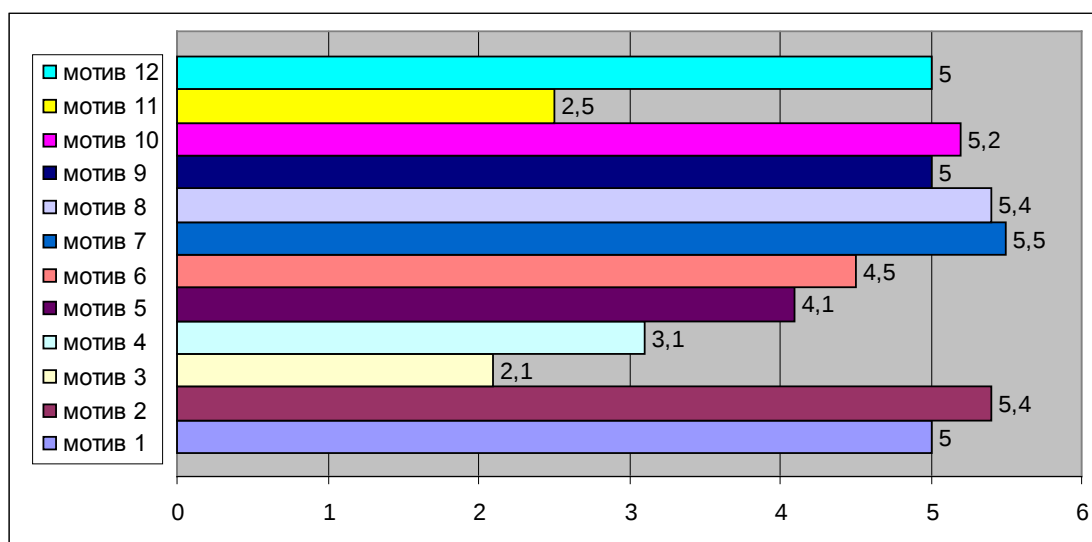

Рис. 4 Профіль прояву світоглядних мотивів

Примітка: 1 - прагнення розібратися в житті, щоб осмислити його, визначити своє місце у світі, мати свою думку у світоглядних питаннях; 2 - прагнення розширити життєвий світогляд, опанувати знання і уміння; 3 - прагнення осмислити свої ідеологічні позиції, виробити чіткі політичні переконання; 4 - прагнення знайти свій ідеал в житті; 5 - прагнення приблизитись в духовному розвитку до обраного ідеалу; 6 - бажання самому стати прикладом для однолітків; 7 - прагнення навчитись жити та працювати в колективі; 8 - прагнення упорядкувати свої звички з метою подальшого самовдосконалення; 9 - виробити в собі риси, необхідні для професійної діяльності; 10 - прагнення правильно вибрати майбутню професію (цікаву, захоплюючу); 11 - прагнення правильно вибрати майбутню професію (що відповідає передусім потребам суспільства); 12 - прагнення правильно вибрати майбутню професію (що відповідає передусім нахилам і здібностям)

студентів регулювати свої дії, обґрунтовувати свою позицію й приймати іншу точку зору, якщо вона більше обґрунтована та сприяє розвитку їх пізнавальної активності.

Враховуючи отримані результати існує потреба організованого і виховного впливу на світоглядний розвиток студентів, пошук шляхів ефективного формування світоглядних систем особистостей, основними характеристиками яких є самореалізація, взаємність, соціальна відповідальність, креативність, інноваційність. Важливо будувати освітній процес так, щоб науково обґрунтовані, об'єктивно значущі істини стали стрижневими структуро творчими елементами світогляду студентів. Призначення вчителя буде виконане, якщо він має власну позицію, науково обґрунтовані переконання, моральне обличчя, індивідуалізує навчально-педагогічні впливи, розумно оперує науковою інформацією в гуманних цілях адекватно до педагогічних задач [3].

Зміст наукового світогляду тісно пов'язаний з розумовим вихованням особистості, її обізнаністю, розвитком пізнавальних здібностей, вмінням мислити.

Результати прояву пізнавальних мотивів (рис. 5) мають схожі тенденції з проявом вищезазначених груп мотивів, спостерігається перевага зовнішньої мотивації над внутрішньою (низький рівень прояву мотивів «задоволення від

пізнавального зусилля, від подолання труднощів, від напруженої інтелектуальної діяльності» - 2,2 бала, «бажання самостійно розібратися у навчальному матеріалі» - 3,2 бала), однак студенти прагнуть бути обізнаними, корисними суспільству, вони усвідомлюють важливість і необхідність отримання знань – 5,7 бала. Студентам подобається процес колективного пізнання, спілкування – 4,6 бала.

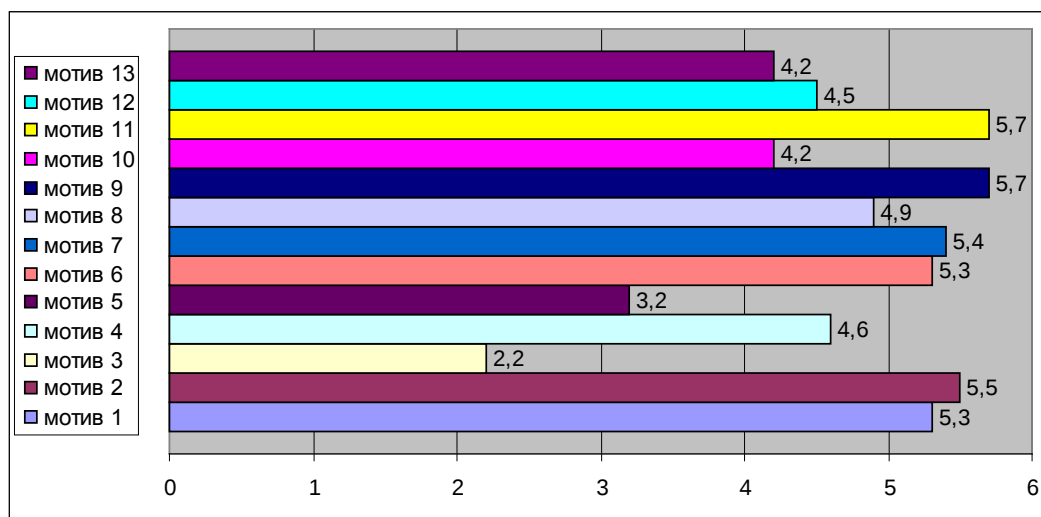

Рис. 5 Профіль прояву пізнавальних мотивів

Примітка: 1 - пізнавальний інтерес (без орієнтації на життєві плани і професію), захоплення навчальним предметом або галуззю знань; 2 - бажання мати хороші знання, дізнатися по окремих темах як можна більше; 3 - задоволення від пізнавального зусилля, від подолання труднощів, від напруженої інтелектуальної діяльності; 4 - подобається процес колективного пізнання, спілкування; 5 - бажання самостійно розібратися у навчальному матеріалі; 6 - бажання навчитися викладати свої думки; 7 - бажання навчитись логічному мисленню; 8 - наявна пізнавальна потреба; 9 - цікавість, викликана інтересами і захопленнями оточуючих; 10 - потреба в новизні, в нових враженнях; 11 - прагнення бути обізнаним, корисним суспільству людиною, усвідомлення важливості і необхідності отримання знань; 12 - прагнення удосконалювати свої пізнавальні здібності; 13 - прагнення отримати вищу освіту, усвідомлення недостатності своїх знань і умінь, бажання доповнити свої знання

Самі лише знання, уміння та навички в якій би кількості не засвоїв їх студент і якими б якісними вони не були, ще не дають суспільству особистості. Лише там де студент хоче створити, виховати, вдосконалити себе виховується неповторна та яскрава людина, відмінний фахівець в галузі фізичної культури. А отже, важливим завданням викладача є переконання у тому, що виховання неможливе без самовиховання, виховання себе як особистості неможливе без роботи над собою, підготовка до ефективної професійної діяльності неможлива без внутрішньої організації особистістю самої себе – накреслення перспективи життя, усвідомлення вищих життєвих цінностей, формування почуття відповідальності.

Висновки. Відповідно виявленого у майбутніх учителів фізичної культури рівня прояву мотивів навчально-пізнавальної діяльності (перспективних, світоглядних, пізнавальних, мотивів вимушеності й відповідальності) визначено та обґрунтовано сприятливі умови формування у них здатності до

креативно-інноваційної діяльності:

- забезпечення взаємозв'язку між пізнавальною, дослідницькою, практичною діяльностями;
- створення освітнього середовища, яке має ґрунтуватися на концепції аксіології (моральне виховання), акмеології (самоучіння та самозростання), управління (викладач веде і спрямовує, допомагає і контролює), адаптивного навчання в різних умовах діяльності тощо;
- формування науково-світоглядного бачення професійної діяльності вчителя фізичної культури, яке зумовлює систематизацію та інтеграцію професійних компетенцій, дозволяє створювати методологічну та креативно-інноваційну базу фахівця, розробляти дієві програми педагогічних управляючих впливів та ефективно їх реалізовувати для досягнення певної мети.

Література:

1. Лисенко Л. Л. Ціннісно-мотиваційна складова здатності до креативно-інноваційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури: сутність, проблеми та шляхи формування // Modern scientific researches No3 Vol.2 March 2018 P. 31-38.
2. Лисенко Л. Л. Удосконалення дидактичного забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури в аспекті розвитку здатності до креативно-інноваційної діяльності // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Випуск 112. – 2013. – С. 164-168.
3. Огієнко М. М., Лисенко Л. Л., Огієнко П. М. Фактори, які обумовлюють креативно-евристичне мислення і його розвиток у системі професійної підготовки фахівців в галузі фізичної культури і спорту // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Вип. 98, Т.1. – Чернігів: ЧНПУ, 2012. – С. 111-116.

Annotation. The article is dedicated the grounding favorable conditions of forming the creative and innovative activity of future physical training teachers accordingly to their identified demonstration level of motives to studying and cognitive work. The article highlights the results of the research of the demonstration level of motives that controls future physical training teachers in education process. On the base of the analyze of investigation results was made the detailed characterization of the profile of the level of demonstration such groups of motives to studying and cognitive work as perspective, world view, cognitive, the motives of induction and responsibility. The article highlights the problems and perspectives of organization of education activity of students accordingly to their detected motivation sphere and based some pedagogical conditions, which contribute the efficiency of forming the ability to creative and innovative activity of future physical training teachers.

Key words: creative and innovative activity, motivation to studying and cognitive work, motives, future teachers of physical training.

References:

1. Lysenko L.L. Tsinnisno-motyvatyina skladova zdatnosti do kreatyvno-innovatsiinoi diialnosti maibutnykh uchytyeliv fizychnoi kultury: sutnist, problemy ta shliakhy formuvannia //

Modern scientific researches No3 Vol.2 March 2018 P. 31-38.

2. Lysenko L.L. (2013) Udoskonalennya didaktichnogo zabezpechenna pidgotovki majbutnih uchiteliv fizichnoi kulturi v aspekti rozvitku zdatnosti do kreativno-innovacijnoi diyalnosti [Improving didactic support of training for future teachers of physical training in the aspect of readiness for creative and innovative activities.], *Visnik Chernigivs'kogo nacionalnogo pedagogichnogo universitetu T.G. Shevchenka*, [Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named T.G. Shevchenko], Vipusk 112, pp. 164-168.

3. Ogienko M.M, Lysenko L.L, Ogienko P.M. (2012) Faktori, yaki obumovluut kreativno-evristichne mislennya i jogo rozvitok u sistemi profesijnoi pidgotovki fahivciv v galuzi fizichnoi kulturi i sportu [Factors, which cause creative-heuristic thought and his development in the system of professional preparation the specialists in area of physical culture and sport]. *Visnik Chernigivs'kogo nacionalnogo pedagogichnogo universitetu T.G. Shevchenko*, [Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named T.G. Shevchenko], Vipusk 98 (1), pp. 111-116.

Статья отправлена: 12.05.2018 г.

© Лисенко Л.Л.

УДК 005.2

**THE PROBLEM OF EDUCATION OF MIGRANT CHILDREN IN
PRIMARY SCHOOL****ПРОБЛЕМА ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ МИГРАНТОВ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ****Smirnova R./ Смирнова Р.В.**

Аннотация: В данной статье описаны проблемы, стоящие перед учителями начальных классов. Выявлено отсутствие знаний у детей мигрантов по основным предметам. Обоснована необходимость применения дополнительного обучения. Описаны специальные методические приемы при обучении детей мигрантов, невладеющих русским языком. Даны рекомендации учителям начальных классов, сталкивающимся с подобными проблемами в обучении детей мигрантов.

Ключевые слова: обучение детей мигрантов, трудности изучения математики, трудности изучения русского языка, освоение общей образовательной программы детьми мигрантов, методические приемы обучения детей мигрантов.

Ежегодно увеличивается число детей мигрантов, зачисленных в школы Москвы и Подмосковья. Подавляющая их часть не владеет русским языком или имеет очень низкий уровень его освоения. Их родители, приезжающие из стран дальнего и ближнего зарубежья для работы, часто также знают русский язык достаточно плохо. И, если ранее, в «советское время» во многих республиках бывшего Советского союза, изучением русского языка занимались основательно, то сейчас многие мигранты имеют очень низкий уровень владения русским языком, зачастую только разговорным. Подобная проблема встречается среди детей, приезжающих из различных стран: Таджикистана, Азербайджана, Узбекистана, Армении, в том числе и регионов России.

Перед практически каждым московским педагогом встала проблема обучения детей мигрантов, невладеющих русским языком. И решать эту проблему должен сам педагог. Он должен создать для всех детей комфортные условия для обучения. Помимо этого, грамотно выстроить учебный процесс, учитывая особенности национального самосознания, традиции и уровень владения русским языком.

Обучение детей мигрантов в русских школах должно проводиться систематично, регулярно не только для решения проблемы низкой успеваемости, но и для снижения напряжения в ситуациях межнациональных конфликтов.

Большим подспорьем при решении данной проблемы является логопункт. Но сейчас, при повальной экономии бюджетных средств, далеко не в каждом образовательном учреждении есть такое объединение. Зачастую в школах на 1000 и более учащихся остается всего один педагог-логопед. А его временное и ресурсное обеспечение весьма ограничено.

Главной проблемой при обучении детей мигрантов является отсутствие у них минимальных знаний по русскому языку. А невладевание русским языком не позволяет ребенку из семьи мигрантов сразу включиться в образовательный процесс. Становится очевидной и психологическая проблема – ребенок испытывает дискомфорт, оказываясь в кругу людей, говорящих на непонятном

ему языке. Помимо этого возникают сложности при общении из-за разницы культур, особенностей национального воспитания. А это может быть и существенным препятствием в обучении детей мигрантов.

К основным трудностям, возникающим у педагогов, обучающих детей мигрантов относятся: ограниченный словарный запас, аграмматизм при построении предложений и связных текстов, различия в фонетике, лексике и других направлениях изучения русского языка. Таким образом, незнание русского языка не позволяет ребенку безотлагательно включиться в учебный процесс. Для решения этой проблемы необходимо создать специальные условия для обучения детей мигрантов, так как это невозможно реализовать в урочное время при обучении всего класса. И учитывать, что речь идет не об обучении предмету «русский язык», а непосредственное обучение детей русской речи, необходимой им для общения и получения образования.

В нашей школе для таких детей проводятся занятия во внеурочное время по изучению русского языка с нуля. Поскольку в своей педагогической деятельности я постоянно сталкиваюсь с этой проблемой, делюсь некоторыми наработанными методическими приемами, помогающими обучить детей мигрантов.

Первое, с чем сталкиваются все педагоги, обучающие детей мигрантов – это либо полное отсутствие словарного запаса, либо его небольшое количество. И первоначальной задачей является его пополнение. Наиболее целесообразным, с нашей точки зрения, являются карточки с изображением предметов и их количества. Начиная с самых простых и далее усложняя. Потом применяются картинки с различными размерами этого предмета. Например: чайная ложка, столовая ложка, половник. Когда педагог поясняет значение нового слова необходимо использовать синонимы, различные фразеологизмы для лучшего запоминания материала. Можно предложить сделать презентацию, рассказывающую об этом предмете, или придумать задачу о нем. Первоначально предлагаются самые простые виды задач. Дается вариант задачи с известным предметом, потом он заменяется на новый. Ребенок самостоятельно изменяет условие, вводя новый предмет. Можно также предложить проиллюстрировать задачу. Таким образом, запоминается новое слово и прорабатывается решение текстовых заданий. Многие дети с огромным удовольствием выполняют подобные задания, успешно запоминают новые слова и фиксируют в своей памяти алгоритм решения заданий.

Изучая с детьми действия предметов можно тоже применять наглядно-иллюстративный метод объяснения. При применении картинок с изменением действия наглядность дает хорошую возможность понять разницу в полном объеме. Например: полз – передвигался – шел – ускорился – бежал – мчался. Разглядывая картинки учащийся понимает разницу между словами, лучше воспринимает предлагаемый материал. Подобное сравнение размеров также можно применить и в математике. К примеру, при изучении таблицы умножения на два ребенок может рассчитать скорость передвижения различных животных или человека. Сюда же можно отнести и изучение понятий «больше на», «меньше на», «больше в», «меньше в». Также, как и в

предыдущем случае, предлагаем сперва решить простую задачу с данными терминами, далее ребенок заменяет часть условия и решает свою задачу.

Особое внимание при изучении русского языка необходимо обращать на фонетику. На картинках предлагается пара слов, отличающихся одной буквой. Например: лиса – леса, плот – плод. Дети быстро усваивают, что от одного звука может зависеть лексическое значение произнесенного слова. Если они его неправильно напишут или произнесут значение предложения существенно изменится. Только один неправильно произнесенный звук может существенно изменить смысл читаемого. Таким образом, ребенок понимает, что следить за произнесением, написанием звуков и слов необходимо постоянно.

Основной целью применяемых методических приемов является формирование коммуникативной компетенции, то есть развитие умений и навыков общения и коммуникации на русском языке не только в бытовых, но и в учебных ситуациях. Необходимо проводить разъяснительную работу с родителями для того, чтобы дети не прогуливали занятия во внеурочное время. Конечно, идеальным вариантом является подготовка детей в саду, в подготовительном классе, но, к сожалению, не во всех учебных образовательных учреждениях есть такая возможность. Да и дети прибывают к нам в разном возрасте. Детям мигрантов необходимо дополнительное время для включения в образовательный процесс с успешным результатом. Целью таких дополнительных занятий является языковая подготовка детей для последующего успешного обучения на необходимом уровне совместно с русскими сверстниками.

Подводя итог, можно отметить необходимость использования поэтапного планирования обучения детей мигрантов русскому языку в каждом учебном заведении. Их активное включение в учебный процесс и обеспечение необходимыми возрасту знаниями способствует их успешной социально-психологической и культурно-языковой адаптации в современное российское общество.

Литература:

1. Амирова С.М. Возможности использования интерактивных методов обучения детей-мигрантов // В сборнике: Актуальные проблемы фундаментальных и прикладных дисциплин и методик их преподавания. Материалы очно-заочного семинара. Министерство образования и науки Российской Федерации; Департамент образования и молодежной политики Ханты-Мансийского автономного округа — Югры; Нижневартровский государственный университет. 2015. С. 197-199.
2. Краева А.А. Лексическая работа при обучении русскому языку детей-мигрантов в условиях поликультурного образования // Филологическое образование в период детства. 2015. Т. 22. С. 110-115.
3. Кудрявцева Т.А. Интеграция детей мигрантов в новую социокультурную среду в процессе обучения русского языка // Русский язык в национальной школе. 2012. №3. С. 8-12.
4. Проблемы обучения детей мигрантов // Начальная школа. 2007. №12. С.

52-53.

5. Хухлаев О.Е., Фомичева А.Е. Обучение в сотрудничестве как технология интеграции детей-мигрантов в образовательной среде // В сборнике: Социально-психологическая адаптация мигрантов в современном мире материалы III Международной научно-практической конференции. Пензенский государственный университет; Педагогический институт им. В. Г. Белинского. 2016. С. 253-258.

Abstract: this article describes the problems faced by primary school teachers. Lack of knowledge on basic subjects is revealed. The necessity of application of additional training is proved. Special methodological techniques for teaching children of migrants who do not speak Russian are described. Recommendations are given to primary school teachers facing similar problems in teaching migrant children.

Key words: teaching of migrant children, difficulties in learning mathematics, difficulties in learning the Russian language, the development of a General educational program for migrant children, methodological techniques of teaching migrant children.

References:

1. Amirova S. M. possibilities of using interactive methods of teaching migrant children // in the collection: Actual problems of fundamental and applied disciplines and methods of teaching Materials of the intramural and extramural seminar. Ministry of education and science of the Russian Federation; Department of education and youth policy of the Khanty-Mansiysk Autonomous Okrug — Ugra; Nizhnevartovsk state University. 2015. P. 197-199.
2. Kraeva A. A. Lexical work in teaching Russian language to children of migrants in multicultural education // Philological education in the period of childhood. 2015. Vol. 22. P. 110-115.
3. Kudryavtseva T. A. Integration of migrant children in the new socio-cultural environment in the process of learning Russian // Russian language in the national school. 2012. No. 3. Pp. 8-12.
4. Problems of training of children of migrants // Elementary school. 2007. No. 12. P. 52-53.
5. Huhlaev O. E., Fomicheva A. E. training in cooperation as a technology of integration of migrant children in the educational environment // in the collection: Social and psychological adaptation of migrants in the modern world materials of the III International scientific and practical conference. Penza state University; Pedagogical Institute. V. G. Belinsky. 2016. P. 253-258.

Статья отправлена: 15.05.2018 г.

© Смирнова Р.В.

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF FAMILIES WITH ADOLESCENTS INCLUDED TO SUICIDAL BEHAVIOR

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ СЕМЕЙ С ПОДРОСТКАМИ, СКЛОННЫМИ К СУИЦИДАЛЬНОМУ ПОВЕДЕНИЮ

Serdyukova E.F. / Сердюкова Е.Ф.

Chechen State University

Чеченский государственный университет

Shapovalova M.L. / Шаповалова М.Л.

Pyatigorsk State University, Pyatigorsk, Kalinin ave., 9

Пятигорский государственный университет, г.Пятигорск, пр.Калинина, 9

Аннотация: В статье изложена схема проведения исследования, дано описание используемых методик, представлена программа психологического сопровождения подростков из семей с авторитарным стилем семейного воспитания и склонных к суициду, изложены результаты проведенного исследования.

Ключевые слова: суицидальное поведение, подростковый возраст, детско-родительские отношения.

В ходе проведения данного исследования нами были использованы такие методы как: наблюдение, тестирование, анализ, систематизация и обобщение. Данное исследование проходило в Лицее № 6 г. Ессентуки в период с 13 октября 2017 года по 4 января 2018. В рамках проведенного исследования изучались взаимосвязь между стилем детско-родительских отношений и психологическими особенностями подростков с разным уровнем суицидального риска. В нём приняли участие 46 учеников старших классов в возрасте от 14 лет до 16 лет – всего 23 девушки и 23 юноши.

Исследование включало 3 этапа:

Выделение экспериментальной и контрольной группы на основе методики «Взаимодействие родитель-ребенок» (ВРР) И.М.Марковской.

В соответствии с полученными результатами, испытуемые были подразделены на две группы:

- с высоким уровнем развития детско-родительских отношений (показатель от 15-30 баллов).

- с низким уровнем развития детско-родительских отношений (от 0-15 баллов).

Для определения детско-родительских отношений с точки зрения родителей нами использовалась методика «Стратегии семейного воспитания» С.С. Степанова в модификации И.И. Махониной.

Таблица 1.

«Стратегии семейного воспитания»

	авторитарный	демократический	попустительский	Опека
Количество испытуемых	19	21	15	11

В экспериментальную группу вошли 19 подростков из семей с авторитарным стилем. В контрольную группу – 21 подросток из семей с

демократическим стилем. Следует отметить, что в выборке было пятнадцать подростков, которые, согласно протоколам, из семей с попустительским стилем воспитания и одиннадцать подростков из семей с гиперопекой.

В результате применения теста «Суицидальная мотивация» мы получили следующие результаты.

Таблица 2

Средние баллы по тесту «Суицидальная мотивация»

	альтруистическая	анемическая	анестетическая	инструментальная	аутопунитическая	гетеропунитическая	постивитальная	Общий балл
Демократический стиль	0.2	0.5	0.3	0.1	0.1	0.5	0.9	2.6
Авторитарный стиль	1.4	7.2	4.9	3.5	6.4	2.3	1.2	26.9
Попустительский стиль	0.1	1.1	1.0	0.6	2.0	0.7	0.8	6,3
Гиперопека	0.3	1.0	0.9	0.2	0.1	0.9	1.0	4.4

Из таблицы ясно, что наибольший суицидальный риск проявляется у подростков из семей с авторитарным стилем воспитания. Эту группу мы выбрали для эксперимента в качестве экспериментальной. Наименьший риск проявляется у подростков из семей с авторитарным стилем воспитания. Эту группу мы выбрали для эксперимента в качестве контрольной.

Далее контрольная и экспериментальные группы прошли диагностику суицидального поведения, личностных особенностей, повышающих риск суицидального поведения. С целью проведения данной диагностики мы использовали: опросник суицидального риска (ОСР), методика определения суицидальной направленности (Личностный опросник ИСН), тест «Суицидальная мотивация» Ю.Р.Вагина, опросник Г. Айзенка «Самооценка психических состояний», методика самооценки тревожности Спилбергера-Ханина, тест смысловых ориентаций Д.А.Леонтьева, проективная методика М.З. Друкаревич «Несуществующее животное».

На втором этапе исследования нами была внедрена программа психологического сопровождения подростков из семей с авторитарным стилем детско-родительских отношений и склонных к суициду.

Следующим шагом в анализе стало проведение повторной психологической диагностики контрольной и экспериментальной групп, сравнительный анализ полученных после формирующего эксперимента

данных.

В ходе второго этапа была проведена программа психологического сопровождения подростков из семей с авторитарным стилем детско-родительских отношений и склонных к суициду.

На основе изученного теоретического материала был разработан буклет-памятка для родителей, а также занятия для профилактики и предотвращения детского суицида. Программа занятий разработана для психолога-педагога, с целью профилактики суицидального поведения в коллективе подростков.

Данная программа реализовывалась нами согласно следующей последовательности: когниция – коннотация – эмоция. Когниция рассматривается нами как способность анализировать, давать оценку и создавать новый опыт и знание. Коннотацию мы использовали в качестве поведенческой реакции на различные ситуации взаимодействия в социуме. Эмоция, или эмоциональная реакция применялась нами для выработки осознания собственных чувств в процессе создания нового знания.

Нами применялись групповая работа в процессе реализации программы психологического сопровождения подростков из семей с авторитарным стилем детско-родительских отношений и склонных к суициду. При этом, предложенная нами программа может быть усовершенствована за счет использования индивидуальных бесед, применения упражнений в малых группах, использования ролевых игр и проективных методик.

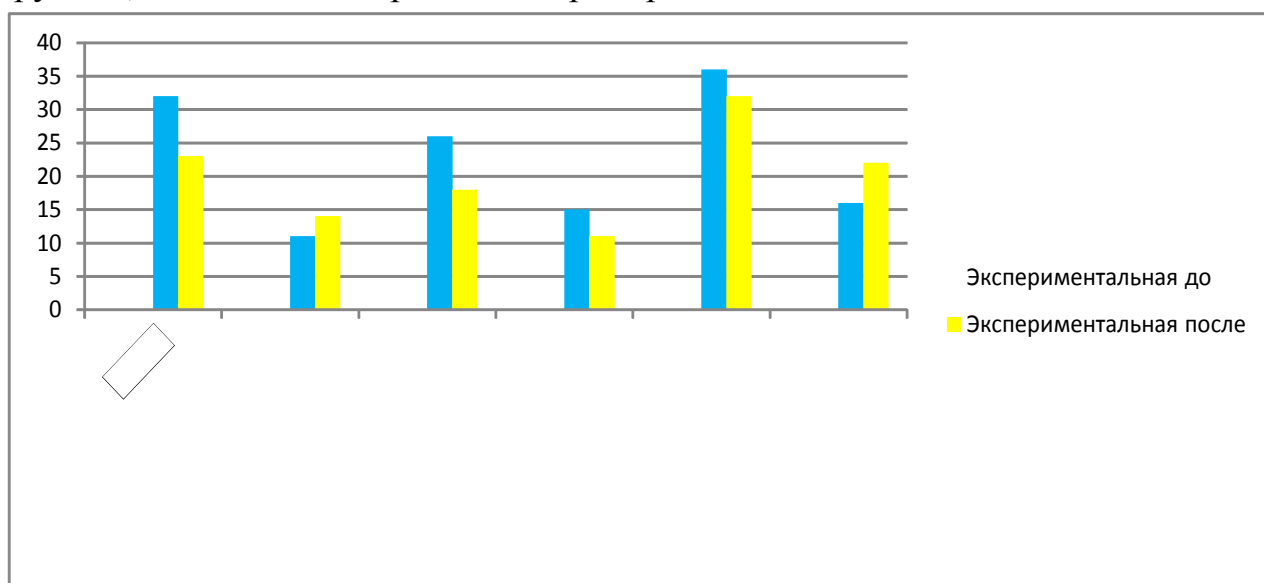

Рис.1. Сравнительный анализ показателей экспериментальной группы до и после формирующего эксперимента

На рис. 1 нами представлена диаграмма сравнительного анализа показателей суицидального риска в экспериментальной группе до и после внедрения программы.

В результате проведенного эксперимента можно сделать вывод о том, что подростки из семей авторитарным стилем с высоким уровнем суицидального риска характеризуются повышенной эмоциональностью и склонны к демонстративному поведению. Для данной категории подростков также

характерно отношение к собственной тяжелой ситуации в жизни как к уникальной и требующей такой же уникальной развязки – суицида. При этом себя они склонны оценивать в качестве несостоятельных и непризнанных. Подростки из семей с авторитарным стилем детско-родительских отношений подвержены депрессивным состояниям, подавленности и пессимистическому взгляду на себя и на окружающий мир. Необходимо отметить, что испытуемые легко возбудимы, эмоциональны, тревожны, склонны к взрывным реакциям на жизненные стрессы, хотя при этом замкнуты в себе и плохо приспосабливаются к меняющимся условиям жизнедеятельности. Одними из основных видов суицидальной мотивации для них являются потеря смысла жизни, самонаказание, уход от проблем. Для подростков из семей с авторитарным стилем и с высоким уровнем суицидального риска характерно отсутствие навыков целеполагания, неуверенность в будущем и неудовлетворенность жизнью в настоящем, а также недостаточная вера в свои силы, но при этом они убеждены, что человек может контролировать свою жизнь.

Литература:

1. Ведрин Ж., Вебер Д. Можно ли оценить риск суицида? // Социальная и клиническая психиатрия. 2004. № 3. - стр. 69—72.
2. Дарк О. Право на смерть: феноменология суицида // Независимая газета. 2003. - № 25 от 3 сентября.с.16.
3. Джалагония В. Суицид. Можно ли остановить беду? // Эхо планеты. – 2007. - № 34. – стр. 40-45. – от 7-13 сентября
4. Прохорова О.Г. Мы и наши дети: как построить отношения в семье. – СПб: КАРО, 2007, – 160 с.
5. Семья на рубеже веков. Материалы Международной научно-практической конференции (Пермь 5–6 дек. 2000 г.) / Перм. ун-т. – Пермь, 2000
6. Суицидология: Прошлое и настоящее: Сб. статей / Сост. А.Н. Моховиков. – М., 2001

Abstract: The article describes the scheme of the study, describes the methods used, presents a program of psychological support for adolescents from families with an authoritarian style of family education and those prone to suicide, and presents the results of the study.

Key words: suicidal behavior, adolescence, child-parent relations.

References:

1. Vedrin Zh., Veber D. (2004) Mozhno li otsenit risk suitsida?/[Social and clinic psychotherapy] № 3 pp 69-72.
2. Dark O. (2003) Pravo na smert: fenomenologia syitsida // Nezavisimaya gazeta - № 25 p.16.
3. Dyhalagonia V. (2007) Suitsid. Moyhno li osttanovit bedu? // Echo planety - № 34 pp 40-45.
4. Prokhorova O.G. (2007) My I nashi deti: kak postroit otnosheniya v semje. – StPt: KARO – 160 p.
5. Semya na rubezhe vekov.(2000) [International scientific-practical conference (Perm)]
6. Suitsidologiya: proshloye I nastoyashchee (2001) / Sost. A.N.Mokhovikov

УДК 656.121

MANAGEMENT OF PERSONNEL OF ISOLATED PROFESSIONAL GROUPS: SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ІЗОЛЬОВАНИХ КОЛЕКТИВІВ

Goncharuk I.P./ Гончарук І.П.*Odessa National Maritime University, Odessa, Mechnikova 34, 65029**Одесский национальный морской университет, Одесса, ул.Мечникова 34, 65029*

***Анотація.** У роботі розглянуті проблеми управління персоналом колективів, які тривалий час перебувають в умовах ізоляції. Описується вплив професійного стресу на психологічний і фізичний стан персоналу. Запропоновано ряд практичних рекомендацій щодо коригування негативних психологічних станів персоналу.*

***Ключеві слова:** управління персоналом, ізоляція, монотонія, фрустрація, професійний стрес.*

Вступ.

Управління персоналом на підприємствах водного транспорту має свої чітко виражені особливості, найбільш яскраво проявляються в управлінні плавскладу.

Проблема управління персоналом щодо плавскладу насамперед пов'язана з особливими умовами його діяльності: роботою в ізольованих колективах, в замкнутому просторі, одноманітністю виконуваної діяльності і способу життя.

Особливі умови діяльності пред'являють підвищені вимоги до працівників, є причиною помилок і зривів в роботі, несприятливо впливають на працездатність і стан здоров'я, ведуть до міжособистісних конфліктів. Тому керівнику подібного колективу набагато складніше виконувати свої функції, ніж в звичайних умовах. Від нього вимагають додаткові знання і вміння, що виходять за рамки його професійних навичок і лежать в області психології, соціології, медицини.

Основний текст

Особливі умови діяльності завжди пов'язані з впливом екстремальних факторів або виникненням екстремальних ситуацій. Залежно від частоти їх виникнення та тривалості виділяють:

1. Особливі умови діяльності, пов'язані епізодичними діями екстремальних факторів;

2. Екстремальні умови діяльності, постійно пов'язані з діями екстремальних факторів.

Робота навіть в епізодичних екстремальних умовах веде до психічної напруженості. Психічна напруженість може бути операційної та емоційної. Операційна напруженість виникає під впливом факторів діяльності. До таких факторів належать:

1. Монотонність;
2. Гіпокінезія;
3. Виконання суміщеної і безперервної діяльності;
4. Ізоляція і т.п.

Монотонність веде до монотонії - психічному стані, що виникає у працівника у відповідь на одноманітну і бідну враженнями діяльності. Вона буває рухова (характеризується одноманітним повторенням рухів) і сенсорна (обумовлена одноманітним повторенням сигналів і стимулів середовища). Монотонія характеризується зниженням психічної активності, зниженням переключення уваги, погіршенням адаптивних здібностей, сонливістю, нудьгою, порушенням координації і т.п. У роботі вона перш за все впливає на зниження мотивації до праці.

Гіпокінезія - стан зниженої рухової активності людини, що характеризується недоліком руху. До гіпокінезії веде як недостатня загальна рухова активність, так і інтенсивна одноманітна робота окремих груп м'язів. Тривала гіпокінезія знижує фізичну і психічну працездатність, призводить до детренованості організму, погіршується здоров'я. Страждають багато психічні процеси, особливо увага, мислення, пам'ять. Тому слід урізноманітнити рухову активність персоналу, міняти виробничі завдання, створювати умови для занять спортом і т.п.

Всі ці фактори сприяють виникненню професійного стресу.

Стрес - це емоційний стан, який виникає при невідповідності навантажень, що діють на людину, адаптивним можливостям його організму. Стрес веде до множинних змін в організмі і особистості людини. Пережите напруга супроводжується зміною інтенсивності багатьох психічних процесів в бік їх підвищення або зниження.

Симптоми стресу -

- дратівливість і розлади настрою;
- млявість, апатія і зниження працездатності;
- розлади сну;
- прояви неорганізованості діяльності (неуважність, метушливість).

Професійний стрес може проявлятися в двох ситуаціях.

Перший тип ситуацій виникає через нестачу інформації, її одноманітності, нестачі міжособистісних контактів, низькою рухової активності, а також малої інтенсивності виконуваної роботи.

Другий тип ситуації протилежний першій. Він виникає в результаті інтенсивної роботи.

Керівники «замкнутих» колективів набагато частіше стикаються з проявами стресу у персоналу, ніж керівники колективів, що функціонують в нормальних умовах. Вимушена ізоляція по виробничим причин несе в собі загальний для всіх видів ізоляції фактор, що провокує стрес, - непереносимість довкілля, людей, обстановки. Тому необхідно своєчасно попереджати і коригувати негативні психічні стани колективу.

Найбільш важливим для впливу є психічні стани у вигляді втоми, нервово-психічної напруги, фрустрації.

Для боротьби з перевтомою необхідний щадний режим. Перевтома супроводжують різні невротичні явища, які роблять працівників надмірно чутливими до подій, які в нормальному стані сприймаються працівником спокійно. Це може привести до раптових спалахів гніву, образи, конфліктів.

Тому режим праці і відпочинку грає важливу роль, дозволяючи раціонально поєднувати навантаження і відновлювальні заходи.

Для проведення відновлювальних заходів необхідні спеціальні умови. На судні повинна бути створена кімната (каюта) відпочинку ((кімната психологічного розвантаження (КПР))).

КПР - це спеціально обладнане приміщення, в якому проводяться сеанси по зняттю накопичився у людини стомлення і напруги.

При створенні такої кімнати слід враховувати наступні моменти:

- інтер'єр приміщення повинен відрізнятися від інтер'єру робочих приміщень;

- при оформленні приміщення необхідно створити ілюзію великого відкритого простору, але одночасно з можливістю усамітнення для окремої людини (пояснюється це вимога тим, що в замкнутих просторах у людей підвищується рівень збудження, несприятливий для проведення психологічної релаксації);

- приміщення повинно бути ізольоване від шуму, вібрації і т.д.;

- оптимальна температура повітря в приміщенні від 20 до 22 °С, хороша вентиляція повітря;

- приміщення повинно бути обладнане зручними м'якими меблями;

- при створенні цветосвetoвої композиції приміщення рекомендується враховувати психофізіологічний ефект квітів: в колірному інтер'єрі повинні переважати кольори, заспокоюють нервову систему, - зелений, блакитний, синій;

- підлога повинна бути м'якою, що гармоніює з кольором стін.

Інший негативний психологічний стан - фрустрація (розбіжність між бажаним і реальним). Цей стан може поєднуватися з втомою і надмірною нервово-психологічною напругою, але може виступати як самостійний феномен.

Велике значення в цьому випадку грає підтримання сталого позитивного настрою працівника. Зміна гарного настрою і поганого настрою - природний процес в психіці людини, однак домінувати має гарний настрій. Воно створюється за допомогою соціальних і фізичних факторів.

До соціальних факторів належать:

- чаювання в дружній обстановці;
- спостереження за тваринами, природою;
- висловлювання похвали, схвалення;
- бесіди «по душах»;
- придбання нових знань.

Фізичними факторами, що сприяють гарному настрою, виступають:

- чистий одяг;
- хороший сон;
- наявність вільного часу;
- хороша їжа і т.п.

Висновок та висновки.

Тому на судні необхідно сформувати колекцію аудіо- (крім музики слід

мати і записи заспокійливих звуків) і відеозаписів (не тільки художні фільми, а й записи спортивних змагань, пізнавальних передач і т.д.). Бажано наявність хоча б міні-бібліотеки.

У зв'язку з цими факторами на судні необхідно заохочувати прагнення працівників до підвищення кваліфікації, отримання додаткових знань, організовувати дозвілля суднової команди.

Література:

1. Марищук В.Л., Евдокимов В.И. Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса. // СПб. –: Издательский дом «Сентябрь», 2001. – 260 с.
2. Смирнов Б.А., Долгополова Е.В. Психология деятельности в экстремальных ситуациях. // Харьков: «Гуманитарный центр», 2007. – 276 с.
3. Сопов В.Ф. Психические состояния в напряженной деятельности // М.: Академический проект, 2005. – 128 с.

Abstract. Problems of managing personnel a long time in the state of isolation are analyzed. Influence of stress caused by specifics of professional activity on psychological and physical states of employees is investigated. A variety of practical recommendation concerning negative psychological states of employees is presented.

Key words: management of the personnel, isolation, frustration, professional stress.

References:

1. Maryshchuk V.L., Evdokimov V.I. Behavior and self-regulation of a person under stress. // St. Petersburg -: Publishing House "September", 2001. - 260 p.
2. Smirnov B.A., Dolgopolova E.V. Psychology of activity in extreme situations. // Kharkiv: "Humanitarian Center", 2007 - 276 pp.
3. Sopov VF Mental states in intense activity // М.: Academic project, 2005. - 128 p.

Статья отправлена: 15.05.2018 г.

© Гончарук І.П.

УДК 159.964.32

DETERMINATION OF PROFESSIONAL DEFORMATIONS AND DESTRUCTIONS**ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНИХ ДЕФОРМАЦІЙ ТА ДЕСТРУКЦІЙ****Astremska I.V. / Астремська І.В.**

Taras Shevchenko National University of Kyiv

64/13, Volodymyrska Street, City of Kyiv, Ukraine, 01601

Київський Національний університет імені Тараса Шевченка

Україна, місто Київ, 01601, ул. Володимирська, 64/13

Анотація. У статті вивчаються наукові погляди різних вчених на проблему професійних деструкцій та професійних деформацій фахівців. Дослідження питання спрямовано на більш конкретне визначення цих феноменів та відокремлення меж їх проявів. Визначається онтогенез професійних деструкцій. Виокремлено коло професій, найбільш схильних до професійних деструкцій та деформацій. Також визначено шляхи подальших досліджень у зазначеному напрямі.

Ключові слова: професіоналізм, професійний розвиток, професійна адаптація, професійна деформація, професійна деструкція, професії системи «людина-людина», професії допомоги.

Вступ. Збільшення психоемоційного навантаження потребує додаткових зусиль психіки працівників для адаптації до умов, що змінюються. Внаслідок нестатку резервів психіки у працівників можуть розвиватися професійні деформації або професійні деструкції. Тому вивчення онтогенезу особистості у професійній діяльності та виявлення факторів, що спричиняють розвиток її негативних наслідків (деструкції, деформації тощо) є актуальним завданням для психології.

Останнім часом актуальність вивчення деструктивних змін особистості працівника та розвиток професійних деформацій набула сили. Вчені доходять висновку, що дослідження цих явищ носить комплексний характер та стоїть на перехресті різних наук: медицини, юриспруденції, філософії, психології тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особистісні зміни протягом професійної діяльності розглядалися в роботах С. Л.Рубінштейна, Б.Г. Ананєва, О.М. Леонтева, Б.Ф. Ломова, В.Н. Мясіщева. Вітчизняні психологи збігаються на думці, що професійна деструкція є результатом негативних відносин людини та її професії.

На сучасному етапі дослідження феномену професійної деструкції досить структурно зазначений феномен представлено в роботах Е.Ф. Зеєра, А.О.Деркача, А.К. Маркової, С.О. Дружилова, Е.Е. Симанюк, Е.О. Бутиліної, О.П. Єрмолаєвої, Л.М. Корнєєвої тощо.

Проблему професійних деструкцій також останнім часом піднімають в свої роботах Р.М.Грановський, Н.С. Пряхников, В.С. Агавелян, С.П. Безносів, Є.І.Рогов. Проте визначитись у поглядах на зазначений феномен автори поки що не можуть. Їх роботи відрізняються значним різноманіттям підходів та концептуальних схем вивчення.

Метою статті визначено більш детальне вивчення феномену

професійної деструкції у його порівняння з феноменом професійної деформації, виокремлення тенденцій та детермінант їх виникнення та розвитку.

Виклад основного матеріалу. Я.В.Мацегора, поняття професійна деформація (від лат. deformation) трактує як когнітивні викривлення, дезорієнтація особистості, яка виникає в наслідок тиску внутрішніх та зовнішніх факторів професійної діяльності, та призводить до формування специфічно-професійного типу особистості.

У науковій літературі немає жодного підходу до визначення терміну «професійна деформація». Труднощі із розкриттям цього феномену пов'язані, перш за все, із складністю структури та чисельністю форм проявів деформації в процесі професійної діяльності особистості.

Уперше термін «професійна деформація» був введений Пітером Сорокіним як такий, що описує негативний вплив професійної діяльності на людину.

Науковець пропонує таке визначення професійної деформації як «зміну існуючої форми особистості працівника, зменшення одних рис характеру та збільшення інших, більш необхідних під час виконання професійної діяльності. На нашу думку, професійна деформація не має виключно негативного характеру та може навіть сприяти більш ефективній праці».

Порівнюючи поняття «професійна деформація» з терміном («деструкція» від лат. destruction – процес руйнування структури будь-чого) «професійна деструкція» яке відображає процес руйнування структури професійної діяльності та особистості фахівця, що негативно позначаються на результаті праці та стані самої діяльності, дослідник доходить висновку, що професійна деструкція має на увазі більш суттєві зміни та більш вагомі наслідки [7,с.249-250].

Дослідники стверджують, що професійні деструкції – це негативні наслідки робочих стресів, що поступово накопичилися у вигляді стійких змін структури й змісту професійної діяльності, а також структури особистості суб'єкта.

Професійні деструкції негативно позначаються на продуктивності та задоволеності працею, функціональних і міжособистісних взаємодіях з партнерами, а також на розвитку особистості суб'єкта праці. Професійні деструкції пов'язані як із загальними чинниками життєдіяльності людини (віковими кризами та ін.), так і з специфічними детермінантами [3], [4], [5],

Я.В.Мацегора підкреслює [7, с.249-250], що розвиток професійних деструкцій є наступною фазою професійної деформації. Складність відокремлення цих понять знаходиться в тому, що обидва феномени описують один психологічний процес (професійний розвиток особистості), однак характеризують різні його стадії.

Наступна стадія професіоналізації замінюється депрофесіоналізацією, що спричиняє розвиток професійних деструкцій. Виникнення й розвиток професійних деструкцій знижує продуктивність, негативно впливає на мотивацію та професійну позицію. Професійна деструкція на відміну від професійної деформації має виключно негативних характер впливу на результат праці. Працездатність працівника з наявністю в нього професійних

деструкцій завжди знижена на відміну з профдеформованим працівником.

Під час вивчення тенденцій та детермінант професійних деструкцій було встановлено, що вони дещо схожі з детермінантами розвитку професійної деформації. Так Е.Ф. Зеєр визначив наступні детермінанти професійної деструкції: неусвідомлювані мотиви вибору професії, деструкції очікувань на початковому етапі адаптації до професійного середовища, існуючі жорсткі стереотипи професійної поведінки, неконструктивні типи психологічних захисних механізмів, емоційна насиченість праці та часті негативні емоційні стани, зниження рівня інтелекту із збільшенням стажу праці, індивідуальна межа професійного розвитку особистості, старіння працівника [5].

Деформації і відхилення особистості людини в праці полягають в тому, що під впливом умов праці або віку у людини слабшають, згасають деякі позитивні психічні якості, потім з'являються негативні ознаки. Деформація особистості може полягати в тому, що людина перестає відповідати соціальної професійної нормі (тобто вимогам професії до людини) або індивідуальної професійної нормі (вимогам людини перед самим собою), виникає незадоволеність, депресія [6].

Названі вище відхилення і порушення в професійному розвитку можуть мати досить складну динаміку проявів в процесі праці людини. Помічено, що виникли несприятливі умови праці викликають негативні зміни спочатку у професійній діяльності, в поведінці. Потім, у міру повторення важких ситуацій, регресивні зміни «осідають» і в особистості, приводячи до її деформацій, а також в професійному спілкуванні. Встановлено також, що спочатку виникають тимчасові негативні психічні стани і установки, потім починають згасати і як би випадати позитивні якості. Далі «загострюються» граничні стани, пізніше на місці позитивних виникають негативні психічні якості, що змінюють особистісний профіль працівника. При повторенні ситуацій негативні стани закріплюються і витісняють позитивні якості людини, питома вага позитивних якостей зменшується. Настає стійке спотворення конфігурації особистісного профілю професіонала, що означає деформацію особистості. Якщо ці порушення захоплюють нервово-соматичну сферу, говорять про професійні неврози, професійні захворювання.

Викладемо виділені нами напрями порушень в професійному розвитку (тобто тенденції в професійному дизонтогенезі):

- відставання, уповільнення професійного розвитку порівняно з віковими та соціальними нормами, наприклад, запізніле професійне самовизначення (вибір професії) через неблагополучних умов виховання;
- несформованість професійної діяльності (професійного спілкування, професійного типу особистості), відсутність необхідних моральних професійних уявлень, засобів і способів праці; ненавчених професійним нормам; низька продуктивність праці, недостатні професіоналізм і кваліфікація;
- дефіцитарність, порушення в рухової, зорової, слухової сфер, що перешкоджають професійному розвитку;
- збіднення професійної діяльності (професійного спілкування,

особистості), а також вузькість мотивів праці, мотиваційна недостатність, бідність інтересів у праці, слабка задоволеність працею;

- зупинка, розрив у професійній діяльності (в професійному спілкуванні) через невикористання наявних цінностей праці через психічних станів (втома, монотонія, напруженість);

- дезінтеграція професійного розвитку, наприклад, ціннісна дезорієнтація і втрата моральних орієнтирів у праці; розпад цілісної професійної свідомості і як наслідок нереалістичні цілі, що не відповідають можливостям, помилкові смисли праці, професійні кризи;

- низька мобільність, застрягання, наприклад, неможливість розлучитися з колишніми застарілими ціннісними орієнтирами; невміння пристосуватися до нових умов і дезадаптація; невихід з професійного образу;

- диспропорційність, дізгармонічність, неузгодженість окремих ланок професійного розвитку, коли одна сфера професійного розвитку як би забігає вперед, а інша неправомірно відстає; наприклад, професійні здібності, техніки є, а моральних орієнтирів, духовності немає; диспропорція ранніх планів професійного розвитку і наявних результатів цього розвитку на сьогоднішній день, звідси професійні кризи нереалізованості;

- ослаблення професійних даних, наприклад, зменшення професійних здібностей, зниження швидкості реакції і професійного мислення в критичних ситуаціях, падіння інтересу до роботи, зниження працездатності;

- втрата трудових і професійних умінь і навичок, повне випадання окремих ланок і операцій у професійній діяльності та в професійному спілкуванні, розпад професійної діяльності, втрата раніше наявного професіоналізму і кваліфікації, тимчасова втрата працездатності, різке зниження ефективності праці, відсутність задоволеності праці;

- спотворений професійний розвиток, поява раніше відсутніх негативних якостей, відхилень від соціальних і індивідуальних норм професійного розвитку, що змінюють профіль особистості; поява деформацій особистості (наприклад, емоційне виснаження і вигорання, а також збиткова професійна позиція наприклад, владолюбство, прагнення маніпулювати людьми); деформація професійної свідомості; негативні риси особистості, які на фоні високого професіоналізму (себелюбство, марнославство, ненадання допомоги колегам); деформація особистості при алкоголізмі;

- припинення професійного розвитку через професійні захворювання, тривала або постійна непрацездатність.

Названі відхилення в професійному розвитку призводять як до депрофесіоналізації, так і до десоціалізації, випадання людини з професійного і, як наслідок, з соціального контексту [6] .

Ще одним несприятливим фактором у професійній діяльності є стани психічної напруженості людини, викликані важкими умовами діяльності, конфліктами, передбаченням неблагополучного розвитку подій що супроводжуються відчуттям дискомфорту, тривоги, фрустрації [6].

А.Г.Абрумова [1] вважає несприятливим фактором у праці людини професійні кризи, які можуть відбуватися багато разів у продовж життя, в тому

числі і у високопрофесійного працівника. Кризи виникають, коли старе в професійній праці вже не задовольняє, а нове ще не знайдено, або коли творчі знахідки працівника зустрічають зовнішній опір в професійному середовищі та ін. При кризі спостерігається зниження професійної самооцінки, може з'являтися відчуття вичерпаності своїх можливостей (синдром «кінцевої зупинки»), небажання йти навіть на виправданий ризик, посилення захисних мотивів, зниження інтересу до подальшого зростання або, навпаки, прагнення зайняти місце, не відповідаю ний рівнем компетентності даної людини.

Якщо людині не вдається впоратися з кризами як природним супроводом професійного зростання, то можуть виникати особистісні деформації, тобто спотворення конфігурації особистісного профілю за рахунок згасання позитивних установок і посилення негативних відносин до себе або іншим людям. Виникненню професійних деформацій сприяють в ряді випадків особливості самої професійної діяльності. Так, у пресі зазначалося, що приблизно у п'ятої частини працівників соціальної сфери спостерігається так званий синдром «жалісливий втоми», що виражається в байдужості, в депресії. Це професійне недуга виникає у тих, хто має справу зі стражданнями інших людей. У педагогів виникають такі професійні хвороби спілкування як виснаження, «вигорання», герметизація і відхід від контактів, що є наслідком духовної перевтоми, емоційного «викладання» в професійній діяльності. На цій основі складаються деформації як в мотиваційній сфері особистості (приглушення емоцій, зникнення гостроти почуттів і переживань, виникнення конфліктів), так і в операційно-виконавчій сфері діяльності (пропадає вміння оновлювати арсенал своїх професійних прийомів і т.д.). У психологів, психотерапевтів деформація особистості може відображатися в стійкому прагненні маніпулювати іншою людиною, нав'язувати йому ту чи іншу картину світу, не враховуючи мотивів і цілей самої людини, порушуючи суверенність особистості. Деякі види професій, представники яких мають важкоконтролючу владу (вчителі, судді, військові, медпрацівники, поліцейські) і відчують, що від них залежить доля, гідність, життя, свобода інших людей, теж можуть бути схильні до професійної деформації, до розвитку якостей черствості, владності, бездушності, відгородженості від переживань іншої людини. Одним з проявів деформації особистості є професійно-етичні помилки – лікарські помилки, судові помилки, помилки в діяльності педагога, наприклад, ятрогенія в медицині, коли лікар здійснює «негативну психотерапію», повідомляючи без підготовки пацієнтові поганий діагноз, а також дидактогенія в школі, коли з -за авторитарних прийомів вчителя в учнів розвивається негативізм до навчання.

С.П.Безносков вважає, що [2, с.69-74], що представники професій типу «людина-людина», які постійно працюють з людьми (лікарі, педагоги, керівники, працівники сфери обслуговування, співробітники правоохоронних органів) мають небезпеку піддаватися професійній деформації більше, ніж інші. Це викликано тим, як зазначає автор, що спілкування з іншою людиною обов'язково включає його зворотний вплив на суб'єкта даної праці: спілкування з пацієнтом впливає на особистість медпрацівника, спілкування з засудженими - на співробітників міліції та ін. Неминучий, на думку автора, процес

«вживання» в роль іншого, що впливає особистість, є небезпечним для психічного здоров'я суб'єкта праці.

Висновки. Дослідження феномену професійної деструкції на наш погляд відносно нове та просторе поняття у сфері інженерної психології, яке потребує детального вивчення та систематизації. Досить невизначеним на наш погляд залишаються питання проявів та тенденцій розвитку професійних деструкцій.

Це підкреслює специфічність та суб'єктивність наукового сприйняття зазначеного феномену, пояснює складність його дослідження та необхідність подальшого вивчення. Подальшими дослідженням цього феномену можуть бути виявлення типу професійних деструкцій в конкретних професіях та їх подальша класифікація та типологізація.

Література.

1. Абрумова А.Г. Анализ состояний психологического кризиса и их динамика/ А.Г. Абрумова //«Психологический журнал».Т.6– № 6.– 1985. – С. 107-115.
2. Безносков С.П. Профессиональная деформация и воспитание личности. В кн. «Психологическое обеспечение социального развития человека». Под ред. А.А. Крылова, вып. 13, Л.,- 1989. - с.69-74.
3. Дружилов С.А. Профессиональные деформации и деструкции как индикаторы душевного неблагополучия человека/ С. А. Дружилов// Современные наукоемкие технологии. – 2010. – № 2 – С. 84-87.
4. Зеер, Э. Ф. Кризисы профессионального становления личности / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк // Психол. журнал. - 1997. - Т. 18, 6. – С. 35-44.
5. Зеер, Э. Ф. Психология профессиональных деструкций: Учебное пособие для вузов./ Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк/ М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2005. - 240с.
6. Маркова, А.К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.
7. Мацегора Я.В. Проблема професійних деструкцій та деформацій працівників правоохоронних органів/ Я.В. Мацегора//Вісник Національного університету оборони України.–№2 (33).–2013.–С.247-252.

Abstract. The article deals with the scientific views of various scientists on the problem of professional destructions and professional deformations of specialists. The research is aimed at a more specific definition of these phenomena and the separation of the limits of their display. The professions most prone to professional destructions and deformations are distinguished. Also, ways of further research in this direction are determined.

Key words: professionalism, professional development, professional adaptation, professional deformation, professional destruction, professions of the "person-person" system, professions of assistance.

References.

1. Abrumova A.G. Analiz sostoyaniy psihologicheskogo krizisa i ih dinamika/ A.G. Abrumova //«Psihologicheskij zhurnal».Т.6– # 6.– 1985. – Vol.107-115.
2. Beznosov SP. Professionalnaya deformatsiya i vospitanie lichnosti. V kn. «Psihologicheskoe obespechenie sotsialnogo razvitiya cheloveka». Pod red. A.A. Kryilova, vyip.

13, L., 1989. Vol.69-74.

3. Druzhilov S.A. Professionalnyie deformatsii i destruktсии kak indikatoryi dushevnogo neblagopoluchiya cheloveka/ S. A. Druzhilov// Sovremennyye naukoemkie tehnologii. – 2010. – № 2 – Vol.84-87.

4. Zeer, E. F. Krizisyi professionalnogo stanovleniya lichnosti / E. F. Zeer, E. E. Syimanyuk // Psihol. zhurnal. - 1997. - T. 18, 6. – Vol.. 35-44.

5. Zeer, E. F. Psihologiya professionalnyih destruktсий: Uchebnoe posobie dlya vuzov./ E. F. Zeer, E. E. Syimanyuk/ M.: Akademicheskii proekt; Ekaterinburg: Delovaya kniga, 2005. – 240 p.

6. Markova, A.K. Psihologiya professionalizma / A. K. Markova. – M.: Mezhdunarodnyiyy gumanitarnyy fond Znanie, 1996. – 308 p.

7. Matsegora Ya.V. Problema profesIynih destruktсий ta deformatsIy pratsIvnikIv pravoohoronnih organIv/ Ya.V. Matsegora//Visnik NatsIonalnogo unIversitet

Стаття відправлена: 12. 05. 2018р.

© Астремська І.В.

УДК 159.99

GENDER PREFERENCES OF PROFESSIONAL CHOICE SPECIALITY OF 9TH FROM STUDENTS OF SECONDARY SCHOOL ГЕНДЕРНЫЕ ПРЕДПОЧТЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ВЫБОРА УЧАЩИХСЯ 9-Х КЛАССОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Mazur E. N. / Мазур Е.Н.

Northern (Arctic) Federal University, Severodvinsk, Torzeva 6, 164524

Северный (Арктический) федеральный университет, Северодвинск, Торцева 6, 164524

Аннотация. В статье представлены результаты изучения профессиональных предпочтений учащихся общеобразовательной школы. Выбор профессии определяется действием многих факторов. Юноши и девушки проявляют интерес к разным областям знаний. Половые различия учащихся оказывают существенное влияние на профессиональное самоопределение.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, способности, половые различия, профессиональный план.

Выбор профессии – одно из самых ответственных решений, которые принимает человек в жизни. Мечты о выборе той или иной профессии имеются и у младших школьников, однако в этих мечтах больше романтизма, чем реальной оценки своих возможностей и ситуации. Начиная с 9-го класса вопрос о профессиональном самоопределении, встает со всей конкретностью и серьезностью. Девятиклассникам предстоит решить – продолжить обучение в школе или поступить в среднее профессиональное учебное заведение.

Выбор профессии – как и всякий выбор – это принятие решения при большом количестве альтернативных вариантов и необходимости учитывать различные факторы [1]. В реальной жизни выбор профессии определяется действием многих факторов, как внешних, так и внутренних [2]. К внешним факторам относятся потребность общества на данном этапе его развития в определенных кадрах, престижность профессии, наличие в конкретной местности определенных профессиональных учебных заведений и предприятий, наличие в них конкурса и вакантных мест. Влияют также семейные обстоятельства, в частности семейные традиции. Мы считаем, что профориентационная работа должна раскрывать привлекательные стороны и малопrestiжных профессий. К внутренним факторам относятся интересы и склонности к определенному виду деятельности и профессии, наличие тех или иных способностей. Нравиться та или иная деятельность может школьнику потому, что она у него лучше получается, а получается она у него лучше, потому что к ней имеются определенные способности, соответствующие ей свойства темперамента и характера.

Не секрет, что хорошие знания по предмету и тем более обнаруженные у себя способности, проявляющиеся в высокой успеваемости, участии в предметных олимпиадах, позволяют со временем сделать эти учебные дисциплины определителями в выборе будущей профессии. Поэтому нам показалось важным проанализировать, каким учебным дисциплинам 9-классники отдают своё предпочтение. Данные представлены в таблице. Из

таблицы 1 мы видим, что существует большой разброс в выборе учебных дисциплин. Учащиеся проявляют интерес к разным областям знаний.

Таблица 1

Гендерные предпочтения учебных дисциплин

Юноши 17 чел. (количество предпочтений)		Девушки 28 чел. (количество предпочтений)	
1.	Физическая культура 10	1.	Физическая культура 16
2.	Алгебра 9	2.	Литература 12
3.	Физика 7	3.	Обществознание 10
4.	Русский язык 7	4.	Русский язык 7
5.	Информатика 5	5.	Биология 5
6.	Технология 3	6.	История 5
7.	Геометрия 4	7.	ИЗО 5
8.	Литература 3	8.	Химия 4
9.	История 1	9.	Алгебра 3
10.	Обществознание 1	10.	Технология 2
11.	Английский язык 1	11.	Черчение 2
12.	Искусство 1	12.	Английский язык 2

На первом месте у представителей обоих полов среди предпочитаемых учебных дисциплин физкультура. Это можно объяснить хорошим отношением учащихся к спортивно-оздоровительной деятельности, особым интересом подростков к физическому совершенствованию, соответствию эталонам мужественности и женственности.

Юноши чаще выбирают предметы естественно-математического цикла, проявляют интерес к точным наукам. Это соответствует их природной расположенностью к физике, алгебре, геометрии. У девушек интересы представлены в основном в области гуманитарных дисциплин.

На наш взгляд, именно необходимость сдавать выпускные экзамены, обеспечили достаточно высокий интерес представителей обоих полов к русскому языку, лучшая подготовка, хорошая методика преподавания обеспечивают глубокие и систематизированные знания по предмету.

Как мы видим, планы определяются познавательными интересами. Зарубежные авторы (Д. Сьюпер) называют возраст 14-16 периодом поисков [3].

Решающая роль принадлежит интересам самих школьников либо родителям, по совету или настоянию которых выпускники поступают в учебные профессиональные заведения.

По данным Л.А. Головей, у 75% школьников отсутствует четкий профессиональный план, они обнаруживают низкую активность в выборе профессии. Сформированный профессиональный план имеют школьники с более высоким уровнем интеллектуального развития, морально нормативные и добросовестные, обладающие высокой тревожностью.

По нашим данным свой выбор сделали 54% девушек и 59% юношей. Соответственно, пока не готовы назвать свою будущую профессию 46% девушек и 41% юношей. То есть, больше половины 9-классников смогли

принять самостоятельное решение, другая часть с дальнейшим выбором профессии не определилась. Следует отметить, что юноши чаще более серьезно относятся к выбору. Для них важно обеспечивать будущее, подготавливать себя к конкретному виду практической деятельности.

Половые различия учащихся оказывают существенное влияние на профессиональное самоопределение. Юноши стремятся к работе, позволяющей получить власть, выгоду и независимость, они отдают предпочтение профессиям, связанным с техникой, предпринимательством, наукой. Девушки более всего ценят работу в сфере обслуживания либо дающую интересный опыт. У них больше выражен интерес к искусству. Преобладает социальная, артистическая направленность (см. таблицу 2).

Таблица 2

Гендерные предпочтения профессий

Юноши 17 чел. (количество предпочтений)		Девушки 28 чел. (количество предпочтений)	
1.	Программист 5	1.	Визажист 6
2.	Сварщик 2	2.	Дизайнер 5
3.	Инженер 2	3.	Врач 5
4.	Дантист 1	4.	Повар 5
5.	Технолог 1	5.	Парикмахер 4
6.	Повар 1	6.	Ветеринар 4
7.	Машинист 1	7.	Юрист 4
8.	Военный 1	8.	Актер 3
9.	Электрогазосварщик 1	9.	Стюардесса 3
10.	Автомеханик 1	10.	Кондитер 3
11.	Мебельщик 1	11.	Стилист 3
12.	Моряк 1	12.	Учитель 2
13.	Конструктор 1	13.	Художник 2
14.	Переводчик 1	14.	Фотограф 2
15.	Штурман 1	15.	Режиссер 2
16.	Механик 1	16.	Экономист 1
17.	Радист 1	17.	Журналист 1

Однако, это вовсе не значит, что девушки не имеют интереса к профессиям, относимым обществом к «мужским» (Военный).

Методика «Карта интересов» позволила выявить наиболее предпочитаемые сферы интересов современных школьников. Данные в таблице 3 представлены в количестве предпочтений у мальчиков и девочек отдельно.

У юношей в основном это военные специальности, физкультура, спорт, электро-и радио - техника, металлообработка, деревообработка, право, юриспруденция, сфера обслуживания, торговля. У девушек - право, юриспруденция, сфера обслуживания, торговля, общественная деятельность, изобразительное искусство, сценическое искусство, музыка, физкультура, спорт.

Таблица 3

Гендерные предпочтения сфер интересов

№	Область интересов	м	д	№	Область интересов	м	д
1	Биология	0	5	15	Военные специальности	7	3
2	География	0	1	16	История	1	2
3	Геология	0	1	17	Литература	0	4
4	Медицина	1	6	18	Журналистика	0	3
5	Легкая и пищевая п\м	1	3	19	Общественная деятельность	3	9
6	Физика	3	2	20	Педагогика	2	8
7	Химия	0	2	21	Право, юриспруденция	4	12
8	Техника	6	2	22	Сфера обслуживания, торговля	4	10
9	Электро-и радио –техника	5	0	23	Математика	2	0
10	Металлообработка	4	0	24	Экономика	2	2
11	Деревообработка	4	1	25	Иностранные языки	2	2
12	Строительство	2	0	26	Изобразительное искусство	1	8
13	Транспорт	3	0	27	Сценическое искусство	0	10
14	Авиация, морское дело	3	3	28	Музыка	1	8
				29	Физкультура, спорт	8	9

Таким образом, мы увидели, что у 9-классников существуют половые различия в предпочитаемых ими сферах дальнейшей трудовой деятельности и то, что на профессиональное самоопределение школьников влияют факторы дальнейшей перспективы. На наш взгляд, чем более определены планы на дальнейшую жизнь, тем выше уровень сформированности профессионального плана школьника и, следовательно, степень уверенности в правильности профессионального выбора.

Литература:

1. Психология для старшеклассников: пособие для педагога в 2 ч. / Л.П. Пономаренко, Р.В. Белоусова. – М., 2001. -192с.
2. Практикум по дифференциальной психодиагностике профессиональной пригодности. / под общ. Ред. В.А. Бодрова. – М., 2003. -768с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессионального самоопределения в ранней юности: Учеб. пособие / Э.Ф. Зеер, О. А. Рудей. — М., 2008. - 256с.

Abstract The article presents the results of study of the professional preferences of secondary school students. The choice of a profession is determined by the impact of many factors. Boys and girls show interest in different fields of knowledge. Gender differences of students have a significant influence on professional self-determination.

Key words: professional self-determination, abilities, gender differences, professional plan

References:

1. Psychology for the senior pupils: benefit for the teacher in 2 h. / L.P. Ponomarenko, R.V.

Belousova. - M., 2001. -192p

2. Practice on differential psycho-diagnostics of professional fitness. / Ed. V.A. Bodrova. – M., 2003. -768p.

3. Zeer E. F. Psychology of professional self-determination in the early youth: Studies. benefit / E. F Zeer, O. A. Rudey. - M., 2008. - 256p.

Статья отправлена: 14.05.2018г.

© Мазур Е.Н.

УДК 378.016:81'243]:621.395.721.5

USE OF MOBILE APPS FOR LANGUAGE TEACHING OF STUDENTS OF
NON-PHILOLOGICAL SPECIALITIESВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Demidenko A.I. / Демиденко А.И.

aspirant / соискатель

Black Sea National University named after Petro Mohyla

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Анотація: Стаття присвячена питанню підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей за допомогою засобів мобільного навчання. У статті розглядаються чотири ключові питання: аналіз e-learning та m-learning, використання мобільних додатків у навчанні іноземних мов, дається їх коротка характеристика та класифікація, а також вивчаються можливості впровадження мобільних додатків на заняттях. В статті показано потенціал мобільних додатків в процесі навчання іноземним мовам, описані певні перешкоди впровадження мобільних технологій у навчальний процес.

Ключові слова : мобільні додатки, e-learning, m-learning, дистанційна освіта.

Вступ.

На сьогодні студенти прагнуть мобільності, безперешкодного доступу до джерел інформації, а система освіти перебуває в стані перетворень і модернізації та демонструє відкритість до різноманітних інновацій. Вона орієнтується на попит і пропонує нові, привабливі, актуальні та спрямовані в майбутнє освітні пропозиції, що є зручними і доступними. Одним із сучасних підходів до освоєння нових мов не відволікаючись від основного заняття (роботи чи навчання) є використання засобів електронного навчання. Навчання незалежно від місця знаходження зменшує обмеження із здобуття освіти та надає можливість учасникам освітнього процесу мати постійний доступ до освітніх ресурсів. Все більше викладачів займаються впровадженням елементів електронного навчання у роботі зі студентами різних спеціальностей. Саме тому актуальним питанням є підготовка студентів нефілологічних спеціальностей до практичної іншомовної діяльності.

Метою статті є визначення стану впровадження, реалізації та перспектив розвитку засобів мобільного навчання, зокрема мобільних додатків у вивченні іноземних мов.

Актуальність порушеного питання корелюється зі стрімким розвитком цифрових технологій та інтенсивністю їх упровадження в навчальний процес.

У вітчизняному науковому просторі теоретичні питання інформаційних технологій студіювали науковці М. Кадемія, Н.Кіяновська, Кравець С., Бутиріна М. В. Б. Гершунський, Р. Гуревич, М. Жалдак, проблеми теорії та практики дистанційного навчання — А. Андрєєв, Я. Ваграменко, В. Кухаренко, В. Лазарева та інші, мобільне навчання розглядали у своїх працях С. Сотникова, К. Бугайчук, С. Семеріков та інші.

Як зазначено в указі України Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, у непростих демографічних і соціально-

економічних умовах здійснюється модернізація мережі навчальних закладів з метою більш ефективного використання їх матеріально-технічних, кадрових, фінансових, управлінських ресурсів для забезпечення доступності та якості освіти. З цією метою ведеться пошук альтернативних моделей організації навчання, таких як засоби електронного та мобільного навчання [8].

Основна частина. Наведемо декілька тлумачень поняття «електронне навчання»:

- навчання з допомогою Інтернет та засобів мультимедіа (спеціалісти ЮНЕСКО) [10];

- навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [7];

- навчання з використанням нових мультимедійних технологій і мережі Інтернет з метою покращення якості навчання шляхом забезпечення доступу до ресурсів та послуг, а також до віддаленого обміну даними [8];

- широкий набір додатків і процесів, що забезпечують: навчання, побудоване на використанні web-технологій; навчання, побудоване з використанням персонального комп'ютера, віртуальних класних кімнат; і засоби організації взаємодії користувачів по мережі. [2].

Кравець С. Г. відмічає, що форми дистанційного навчання передбачають побудову різних моделей організації професійної підготовки: від самостійної роботи до спільної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу у площині електронних платформ [7, с.21].

Розробка системи навчання на базі дистанційних технологій є ефективною, оскільки за допомогою поєднання звукових, графічних, анімаційних і текстових ефектів можна вдало імітувати ефект занурення в активне мовне середовище, реалізуючи сучасні лінгвістичні, технологічні, методичні та педагогічні технології. Ефективність дистанційних технологій навчання заснована на тому, що студенти самі відчують потребу в подальшому здобутті знань, отримують змогу працювати з навчальними матеріалами в індивідуальному режимі.

Внаслідок появи переносних цифрових носіїв інформації з'явилося так зване «мобільне навчання» – M-Learning, що базоване на використанні різних портативних електронних засобів, а саме: мобільних телефонів, персональних аудіопристроїв (mp3 / mp4 плеєрів), планшетних ПК, нетбуків, ноутбуків, електронних книг, цифрових диктофонів.

Можемо виокремити такі властивості мобільного навчання як :

1. модульність побудови навчальних вправ;
2. нова роль викладача: викладач-куратор;
3. дистанційні форми контролю;
4. індивідуальність : технологія може бути персоналізована відповідно до здібностей, знань та стилю навчання ;
5. доступність: студент може використовувати цю технологію в будь-якому місці, щоб забезпечити спілкування з викладачем або передачу інформації;
6. адаптивність навчального процесу до потреб і можливостей студентів;
7. постійність: студент може використовувати технологію протягом усього навчання таким чином, що особисте накопичення ресурсів буде доступним;
8. корисність: підходить для спілкування, роботи та навчання;

9. простота у використанні: технологія m-learning зрозуміла користувачам.

Як зазначає Кадемія М., використання M-Learning дає можливість зробити навчання гнучким, доступним і персоналізованим. Кожен має можливість навчання з будь-якого місця, в будь-який час. Система m-learning розширює можливості навчання, одержання додаткових освітніх послуг, необхідних консультацій, відповіді на поставлені запитання самостійного планування і здійснення навчання за власною траєкторією та ін. Прикладом використання мобільних пристроїв є проект M-Ubuntu, розроблений великою швейцарською фірмою – Learning Academy Worldwide. В межах цього проекту було репрезентовано платформу дистанційного навчання, в якій особлива увага приділялася навчанню за допомогою мобільних телефонів. Для викладачів було розроблено додатки для підвищення кваліфікації, а також програми тестування і контролю знань [5, с. 54].

Важливим питанням мобільного навчання є використання мобільних додатків на заняттях. Зокрема, ми розглянули використання завдань з мобільних додатків на заняттях з іноземної мови студентів-нефілологів та самостійного використання таких додатків студентами задля вивчення іноземних мов.

Мобільні телефони мають багато можливостей комп'ютера, вони здатні забезпечувати зворотний зв'язок, змінювати наочність, пропонують звукові ефекти, що мотивує до навчання, компенсують недоліки аудіо- й відеозаписів, підручників.

Популярності у користувачів, зокрема студентів, набуло використання різного типу мобільних додатків для вивчення мов, оскільки відповідно до опитування проведеного на базі Чорноморського національного університету імені Петра Могили серед студентів нефілологічних спеціальностей — це один з найдоступніших засобів вивчення будь-якої мови. В опитуванні брали участь студенти спеціальностей психологія, право, інформаційні системи та мережі, міжнародні відносини. На основі вибірки 122 студентів ми можемо надати наступну інформацію. Ми звернули увагу на те, що є причиною використання мобільних додатків студентами в цілях вивчення іноземної мови. На перше місце вийшов фінансовий фактор, оскільки такий спосіб електронного навчання не потребує додаткових затрат на їх придбання. Наступним фактором, що схиляє студентів до використання мобільних додатків є зручність та доступність як в мережі інтернет, так і оффлайн. Ще одним провідним фактором є легкість засвоєння слів за допомогою таких мобільних програм. Опитані 16 викладачів іноземних мов ЧНУ імені Петра Могили відзначили, що також використовують завдання з мобільних додатків та онлайн-проекти для розвитку комунікативних та текстоцентричних навиків студентів на заняттях та в якості домашніх завдань для самостійної роботи студентів.

Проаналізувавши відповіді студентів, ми вияснили, що вони використовують мобільні додатки з метою покращення уже набутих знань, а не вивчення мов з нуля. Метою використання мобільних додатків серед студентів є перш за все:

- поповнення словникового запасу;
- вивчення ідіом;

- засвоєння основ граматики;
- розвиток комунікативних навичок шляхом аудіального сприйняття мовних матеріалів;
- розвиток мовленнєвих навичок у ситуативних конструкціях (вивчення ситуативних діалогів в магазині, транспорті, при знайомстві, тощо)

Проте існує і ряд перешкод на шляху впровадження мобільного навчання, серед яких виділяють технічні та соціальні. Вони стосуються доступності мобільних приладів, зручності їй застосування (через малий екран), необхідної пропускну здатності для безперервної потокової передачі, ризику відволікання від навчального процесу, високих витрат, пов'язаних з обладнанням, підключенням, технічною підтримкою та підготовкою викладачів; проблеми, пов'язані з охороною здоров'я; відсутність державних інвестицій [1, с. 97].

Пропонуємо розглянути найпопулярніші додатки та сферу їх використання студентами та вплив програм на розвиток мовних та мовленнєвих здібностей даної категорії користувачів.

Одним з найпопулярніших додатків виявився Lingva Leo – мобільний додаток на базі андроїд. 94 респонденти колись чули, або вживали цю програму самостійно в цілях вивчення іноземної мови (переважно англійської). Програма пропонує 4 види тренувань: переклад/слово, слово/переклад, конструктор слів, аудіювання. До кожного файлу є скрипт, в якому можна відзначити незрозумілі слова і автоматично перенести їх в особистий словник. Самостійно можливо наповнювати власний словник. Здійснюється підтримка тематичного глосарію і візуальних асоціацій. Граматика подається окремо з правилами, прикладами і текстами. Всі завдання доступні офлайн і онлайн.

Наступною за кількістю користувачів стали програми Duolingo, Memrise, Easy Ten. Програми Easy Ten, Words, Memrise, Busuu дають можливість поповнювати лексичний запас, а також включають завдання на опанування базової лексики, прослуховування діалогів і проходження інтерактивних тестів, написання листів англійською, що може бути одним із завдань для самостійної роботи студентів.

Корисними для проведення занять викладачі відмітили наступні програми: Easy Ten, Learning English with the New Your Times, English At Work оскільки вони включають такі матеріали: аудіо файли, відео файли, кейсові ситуації (в лікарні, в магазині, при знайомстві, на вулиці при інтерв'ю і т.д.), газетні тексти популярних видань, перелік корисних фраз до заняття, завдання для вдосконалення академічної англійської.

Програми для вивчення та перевірки граматики англійських текстів є безумовно зручним способом вивчення граматики. Серед найпопулярніших Grammarly та Babbel.

Grammarly та Babbel -це прикладні програми для вдосконалення граматики і розмовних навичок. Вони доступні в режимі офлайн, крім того, Babbel дозволить вам вивчити рідкісні мови, яких немає на інших ресурсах, наприклад, норвезьку або шведську.

Пропонуємо використовувати вправи з вищеназваних додатків для перевірки знань з граматики. Пропонуються вправи на вставлення пропущених

дієслівних конструкцій, підбір правильної часової форми, вправи на творення прикметників (на ступені порівняння).

English Listening – додаток, що працює на базі Android, пропонує вивчати англійську за допомогою простих англійських розмов із BBC. Для поліпшення знань з англійської мови досить ефективним є аудіювання. Вивчення англійської мови в додатку розподілене на три програми: 6 хвилин англійської; англійська на роботі; англійська мова, якою ми говоримо.

English Grammar Test від 7Lynx – це зручний додаток для перевірки рівня знань англійської мови з простим інтерфейсом, що працює на базі IOS та Android. У додатку представлено 60 тестів, які містять по 20 завдань. Завдання можуть бути використанні під час вивчення тем з граматики.

До програм для покращення комунікативних та письмових навичок для користувачів, чий рівень вищий ніж середній зараховуємо й English At Work. Завдяки даній програмі можна знайти завдання для імітації реальних кейсів в курсі ділової англійської мови: ефективно спілкуватися з партнерами по бізнесу, проводити ділові зустрічі, презентації, переговори.

Ще однією групою мобільних додатків широкого застосування викладачами і студентами є прикладні програми-словники. Серед відомих: Reverse English, 15500 Useful English Phrases, WordBook –English Dictionary & Thesaurus, Advanced English Dictionary & Thesaurus. Завдяки таким програмам ви зможете збагатити свою мову найрізноманітнішими фразами і мовними зворотами. Це не тільки часто вживані розмовні фрази, але яскраві порівняння, літературні афоризми, бізнес-фрази та фрази для публічного виступу. Крім того, варто звернути увагу на: високу якість аудіо вимови (американський, британський і австралійський варіант англійської), використання технології розширеного пошуку та доступність офлайн.

Корисними будуть і мобільні додатки для створення ділової документації, такої як: CV, резюме, супроводжувальні листи, ділові листи. Для цього якнайкраще підійде програма Kickresume, що пропонує різні шаблони для написання документів, листів іноземними мовами.

Висновки. Відповідно до нашого аналізу засоби m-learning активно впроваджують в навчальний процес викладачі ВНЗ, оскільки вони дозволяють:

- 1) розвивати комунікативні навички;
- 2) вивчати іноземні мови мобільно;
- 3) підбирати різнотипні завдання для студентів за кейсами та отримувати зацікавлену в завданнях аудиторію;
- 4) отримати вільний доступ до засобів навчання без обмеження в часі.

Зауважимо, що в українських вищих навчальних закладах m-learning досі залишається фрагментарним, що актуалізує прагнення створити в Україні ефективну систему електронного навчання, здатну забезпечити вдосконалення навчального процесу та європейську якість вищої освіти.

Таким чином, застосування мобільних додатків у процесі навчання іноземних мов допомагає посилювати зацікавлення студентів, які опановують іноземні мови; використовувати диференційований підхід до навчання; інтенсифікувати навчальний процес.

Використання мобільних пристроїв розв'язує проблему індивідуалізації навчання. Мобільний пристрій та додатки для вивчення мов допомагають багаторазово повторювати матеріал у зручному для студента темпі і контролювати міру його засвоєння.

Мобільні додатки дійсно не замінюють традиційні методи навчання, проте створюють нове середовище й можливості для нього; засоби мобільного навчання стали важливим освітнім інструментом, що допомагає у навчанні іноземної мови. Мобільне навчання сприяє самостійному опрацюванню матеріалу, розвитку комунікативних і творчих здібностей та підготовці до життя в умовах сучасного інформаційного суспільства. Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні можливостей використання m-learning у ВНЗ та створення інформаційного ресурсного центру електронного навчання у ВНЗ.

Література:

1. Mehdipour Y., Zerehkafi H., Mobile Learning for Education: Benefits and Challenges (2011) available at: [http://pakacademicsearch.com/pdf-files/com/319/93-100%20Volume%203,%20Issue%206,\(Version%20III\)%20June,%202013.pdf](http://pakacademicsearch.com/pdf-files/com/319/93-100%20Volume%203,%20Issue%206,(Version%20III)%20June,%202013.pdf) in International Journal of Computational Engineering Research, Vol, 03, Issue, 6]
2. e-Learning / E-Софт Девелопмент [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://www.web-learn.ru>
3. Бутиріна М. В. Теоретичні основи дистанційного навчання у галузі технологічної освіти України [Електронний ресурс] / М. В. Бутиріна, О. О. Бондаренко, М. Г. Погорелов // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_97/Butyr.pdf.
4. Громяк М., Проблеми впровадження та використання електронного навчання у вищих навчальних закладах / М.Громяк, Я.Василенко, В.Галан, В.Чорний // [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_97/Butyr.pdf.
5. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання / М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр, Т. Є. Рак. – Львів : СПОЛОМ, 2011. – 136 с.
6. Кіяновська Н.М. Поняття електронного навчання в контексті сучасної педагогічної науки / Н.М. Кіяновська// [Електронний ресурс] /Режим доступу:http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Pedagogica/1_120037.doc.
7. Кравець С.Г. Функції дистанційного навчання у системі професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників / С.Г. Кравець // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/705481/1/kravets%20S.G_tezy
8. Положення про дистанційне навчання, наказ Міністерства освіти і науки України 25 квітня 2013 р. № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
9. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>

Abstract. The article is devoted to the issue of teaching of the future specialists in different fields on the principles of e-learning and m-learning. It is considered the opportunities to use

mobile applications by teaching foreign languages, their short characteristics and classification are given as well as it is explored the opportunities to implement mobile applications as a consisting part of the lessons. The pedagogical potential of mobile technology teaching of the foreign languages is shown. Four key areas are addressed in this paper: 1. An analysis of E-learning and M-learning. 2. Description Modern mobile applications and their features 3. Value and Benefits of Mobile Learning and mobile applications based on the survey 4. Challenges and Barriers of Mobile Learning and using mobile applications in the educational process. Study showed that students of the Black Sea State University and their tutors use a wide range of mobile applications with educational purpose to improve communicational skills and to increase vocabulary knowledge as well as to learn grammar rules. Use of m-learning technology means in the educational process showed that means of m-learning improves students' skills in learning, growth level of knowledge, increases the competitiveness of graduates in the labor market and flexibility for students studying at a distance. In this way, the mobile technologies contribute to a teaching/learning process more motivating and personalized. The students' motivation increases when this technology is used, leading to greater participation, and, consequently, better and faster acquisition of skills. Also, using mobile applications can decrease in training costs and extend our opportunities in learning and teaching. It was noticed that we have just partly implemented mobile learning such as there are some obstacles on the way of its full implementation. Some future prospects of further investigation were described.

Keywords: e-learning, m-learning, distance education, mobile applications.

References

1. Mehdipour Y., Zerehkafi H., Mobile Learning for Education: Benefits and Challenges (2011) available at: [http://pakacademicsearch.com/pdf-files/com/319/93-100%20Volume%203,%20Issue%206,\(Version%20III\)%20June,%202013.pdf](http://pakacademicsearch.com/pdf-files/com/319/93-100%20Volume%203,%20Issue%206,(Version%20III)%20June,%202013.pdf) in International Journal of Computational Engineering Research, Vol, 03, Issue, 6]
2. E-learning / E-Soft Development (2011), available at: <http://www.web-learn.ru>
3. Butyrina M. V. Teoretychni osnovy dystantsiinoho navchannia (2012), available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_97/Butyr.pdf.
4. Hromiak M. Problemy vprovadjennia ta vykorystannia elektronnoho navchannia u vyshchych navchal'nyh zakladax (2012), available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_97/Butyr.pdf.
5. Kademiia M.Yu. (2011) Informatsiino-komunikatyvni tehnologiji navchannia [Informational communicative technologies of education], pp 64-65.
6. Kijanovs'ka N.M. Poniattia elektronnoho navchannia v kontexti suchasnoi pedahohichnoi nauky (2012)[The concept of e-learning in the context of modern pedagogical science], available at: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Pedagogica/1_120037.doc.htm
7. Kravets S.H. Funktsii dystantsiinoho navchannia u systemi profesiinoi pidhotovky maybutnih kvalifikovanyh robitnykiv (2016) [Functions of distance learning in the system of training of future skilled workers], available at: http://lib.iitta.gov.ua/705481/1/kravets%20S.G_tezy
8. Polozhennia pro dystancijne navchannia, nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy 25 kvitnia 2013 №466 (2013)[Regulation on distance education, order of the Ministry of Education and Science of Ukraine, April 25, 2013 No. 466], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
9. Pro natsionalnu strategiju rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 chervnia 2013 № 344/2013 (2013)[About national strategy of educational development in Ukraine for the period to 2021], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>

Статья отправлена: 13.05.2018 г. © Демиденко А.И.

УДК 796/799

**ATHLETES' PHYSICAL WORKING CAPACITY CHARACTERISTICS
VERSUS DIFFERENT AMOUNT OF ENDURANCE EXERCISES IN
TRAINING PROCESS****ПАРАМЕТРЫ ФИЗИЧЕСКОЙ РАБОТОСПОСОБНОСТИ СПОРТСМЕНОВ С
РАЗЛИЧНОЙ ДОЛЕЙ НАГРУЗОК НА ВЫНОСЛИВОСТЬ В ТРЕНИРОВОЧНОМ
ПРОЦЕССЕ****Popova I.E. / Попова И.Е.***s.b.s., as. prof. / к.б.н., доц.*

SPIN: 1889-8210

Voronezh State Institute of Physical Training, Voronezh, Karl Marx Street, 59

*Воронежский государственный институт физической культуры, Воронеж, ул. Карла
Маркса, 59*

Аннотация. В статье проанализированы параметры кардио-респираторной системы спортсменов с различной долей нагрузок на выносливость в тренировочном процессе. Показано, что атлеты, тренирующие выносливость, имеют более высокий уровень функционального состояния и потенциал кардио-респираторной системы для выполнения физических нагрузок по сравнению со спортсменами, развивающими главным образом скорость.

Ключевые слова: кардио-респираторная система, эргометрические критерии, работоспособность, выносливость.

Вступление. Объективная оценка вегетативных систем организма и аппарата кровообращения является одной из важных задач спортивной медицины. Для оценки функциональных возможностей систем организма особое значение имеют данные о динамике физиологических показателей в условиях выполнения физических нагрузок. При всей условности понятия «общая физическая работоспособность» и ее определения с помощью нагрузок субмаксимальной мощности проведение испытания спортсменов по пробе PWC170 остается во врачебно-спортивной практике наиболее употребимым. По этой причине целью исследования явилось изучение функционального состояния спортсменов различных специализаций при помощи теста PWC170.

Объект и методы исследования. Объектом исследования явились спортсмены 18-23 лет, специализирующиеся в беге на короткие и средние дистанции, а также лыжных гонках, имеющие уровень спортивного мастерства не ниже кандидата в мастера спорта. Физическую работоспособность и эргометрические параметры определяли по результатам теста велоэргометрической пробы PWC170, которую проводили при помощи программного модуля Поли-Спектр-Анализ. При этом оценивали частоту сердечных сокращений (ЧСС, ЧСС1 и ЧСС2, уд/мин), артериальное давление систолическое (АДс, мм.рт.ст.), диастолическое (АДд, мм.рт.ст.), среднее (АДср., мм.рт.ст.) в покое, на высоте первой и второй нагрузок, мышечную работоспособность (PWC170, кгм/мин), максимальное потребление кислорода (МПК, мл/кг/мин). Для косвенного суждения об обменных процессах в

миокарде применяли показатель двойного произведения (ДП, усл. ед.). С целью оценки ионо- и хронотропной функции сердца с учетом мощности выполняемой работы анализировали производительность работы левого желудочка (ПРЛЖ, усл. ед.) и коэффициент расходования резервов миокарда (КРРМ, усл. ед.). Полученные данные обрабатывали общепринятыми методами вариационной статистики с оценкой достоверности различных эмпирических выборок по критерию Стьюдента (t -критерий).

Результаты исследования и их обсуждение. Анализ ЧСС в покое при проведении теста PWC170 позволил установить минимальные значения данного параметра у лыжников и бегунов на средние дистанции (табл. 1). У всех спортсменов выявлено уменьшение ЧСС по сравнению с нетренированными людьми. В ходе выполнения теста PWC170 у атлетов всех исследуемых специализаций установлено достижение значений ЧСС 85 % от максимальной ЧСС. Это указывает на отсутствие хронотропной недостаточности. У лыжников-гонщиков и бегунов на средние дистанции выявлены более низкие абсолютные значения ЧСС на высоте 1-ой и 2-ой нагрузок, что указывает на лучшую тренированность и больший ударный объем сердца атлетов.

АДс в покое у спринтеров, бегунов на средние дистанции и лыжников-гонщиков колебалось в пределах 105-115 мм.рт.ст. На первой ступени выполнения нагрузки АДс спринтеров, бегунов на средние дистанции, лыжников-гонщиков составило в среднем 147, 155, 159, мм.рт.ст. соответственно. На высоте второй нагрузки АДс спринтеров находилось в пределах 160-170 мм.рт.ст., бегунов на средние дистанции и лыжников-гонщиков – 175-180 мм.рт.ст. (табл. 1). У атлетов установлен типичный ответ АД на нагрузку. После прекращения работы АД быстро снижается.

Важнейшим показателем системы кровообращения является АДср., которое рассматривают как результирующую всех переменных значений АД в течение сердечного цикла. Установлено снижение данного показателя в покое у всех обследуемых спортсменов по сравнению с нетренированными лицами. При увеличении нагрузки АДср повышается у всех испытуемых, что соответствует нормальной реакции ССС на нагрузку. Причем максимальное приращение данного параметра выявлено у бегунов на средние дистанции, лыжников-гонщиков.

Для косвенного суждения об обменных процессах в миокарде применяли показатель двойного произведения (ДП). Значения ДП у нетренированных лиц колеблются в пределах 90-95 усл. ед. У испытуемых показаны более низкие величины значений данного параметра. Это свидетельствует о том, что в условиях покоя сердце спортсменов работает в более экономичном режиме. ДП бегунов на средние дистанции и лыжников-гонщиков минимально по сравнению со спортсменами других специализаций.

С целью оценки ионо- и хронотропной функции сердца с учетом мощности выполняемой работы анализировали такие показатели как производительность работы левого желудочка (ПРЛЖ) и коэффициент расходования резервов миокарда (КРРМ). Установлено, что значения ПРЛЖ, характеризующего

Таблица 1

Параметры теста PWC170 спортсменов различных специализаций

Параметр	Спринт	Бег на средние дистанции	Лыжные гонки
ЧСС покоя	65,6±3	60±2	59±1
ЧСС 1	130±4	102±3	111±2
ЧСС 2	171±3	165±2	164±3
АДс покоя	112±	105±	108±
АДд покоя	67±2	65±2	79±1,9
АДср покоя	127,5±2,1	118±1,7	117±2,1
ДП	73,4±	63±	63±
АДс на 1-ой нагрузки	147±	155±	159±
АДд на 1-ой нагрузке	75±1,9	78±2,1	80±3,1
АДср на 1-ой нагрузке	171±2,1	180,5±1,3	185,3±0,9
АДс на 2-ой нагрузке	171±	175±	180±
АДд на 2-ой нагрузке	85±1,2	88±0,9	89±1,7
АДср на 2-ой нагрузке	199,5±2,1	204±0,7	210,3±1,5
PWC170	1318±27,1	1504±38,1	1568±29,9
МПК	50,8±4,1	61,5±5,7	59,9±3,1
ПРЛЖ	53,8±12,9	112,7±9,1	103,6±8,9
KPRM	34,7±2,7	29,8±1,9	27,0±3,7

отношение общего объема выполненной работы к ЧСС, на обеих ступенях нагрузки выше у бегунов на средние дистанции и лыжников-гонщиков по сравнению со спринтерами. При анализе параметра KPRM, отражающего изменение АДс в зависимости от мощности нагрузки, показаны минимальные значения данной величины у бегунов на средние дистанции и лыжников-гонщиков, максимальные – у спринтеров (табл. 1).

Для оценки производительности кардио-респираторной системы оценивали уровень физической работоспособности спортсменов по величине PWC170 и МПК. Показано, что наибольших значений данные величины достигают у бегунов на средние дистанции и лыжников-гонщиков по сравнению со спринтерами.

Физическая работоспособность и МПК обследуемых превышает аналогичный показатель не тренированных лиц, что указывает на высокую производительность кардио-респираторной системы спортсменов. Этому способствует эффективная работа аппарата кровообращения, широкие функциональные возможности вегетативных систем организма, а также высокий уровень физического развития.

Заключение и выводы. Получено, что независимо от вклада нагрузок на выносливость в общий объем тренировочных нагрузок у спортсменов имеются более высокая аэробная производительность, физическая работоспособность и резервы миокарда по сравнению с нетренированными людьми. Оптимизация сердечной деятельности атлетов формируется за счет более редкого ритма,

меньшего потребления кислорода миокардом в условиях физиологического покоя и во время физической нагрузки. Спортсмены, тренирующие выносливость, имеют более высокий уровень функционального состояния и потенциал кардио-респираторной системы для выполнения высоких физических нагрузок по сравнению с атлетами, развивающими скорость.

Литература

1. Белоцерковский З.Б. Эргометрические и кардиологические критерии физической работоспособности у спортсменов / З.Б. Белоцерковский. - М. : Советский спорт, 2005. – 312 с.

2. Михайлов В.М. Нагрузочное тестирование под контролем ЭКГ: велоэргометрия, тредмилл-тест. Степ-тест, ходьба / В.М. Михайлов. – Иваново: ООО ИИТ «А-гриф», 2005 – 440 с.

Abstract. The article analyzes the characteristics of the cardio-respiratory system of the athletes with different amount of endurance exercises included in their training process. It is shown that the athletes engaged in endurance-building process have a higher level of functional state and cardio-respiratory system resource to perform physical exercises compared to those who focus on speed-building practices.

Key words: cardio-respiratory system, ergometric criteria, working capacity, endurance.

References:

1. Belotserkovskiy Z.B. Ergometricheskie i kardiologicheskie kriterii fizicheskoy rabotosposobnosti u sportsmenov [Ergometric and cardiological criteria of athletes' physical working capacity] / Z.B. Belotserkovskiy. - Moscow: Sovetskiy sport publ., 2005. – 312 p.

2. Mikhailov V.M. Nagruzochnoe testirovanie pod kontrolem EKG: veloergometriya, treadmill-test, step-test, khodba [Load testing under control of ECG: cycle ergometry, treadmill test, step test, walking] / V.M. Mikhailov. - Ivanovo: Talka publ., 2005. - 545 p.

Статья отправлена: 30.04.2018 г.

© Попова И.Е.

International periodic scientific journal

Modern scientific researches

Современные научные исследования

Issue №4

Vol.2

May 2018

*Scientific achievements of the authors were also presented at the International Conference
"Scientific developments: yesterday, today, tomorrow '2018"
(May 15-16, 2018)*

*The decision of the international scientific conference:
works, that received positive feedback, have been recommended for publication in the journal
«Modern scientific researches»*

Development of the original layout - "Yolnat PE"

Signed: 12.06.2018

Yolnat PE

220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a

E-mail: orgcom@sworld.education

*The publisher is not responsible for the reliability of the
information and scientific results presented in the articles*

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

